

MEF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANA BİLİM DALI

**ÖZEL ASKERİ ŞİRKET FAALİYETLERİNİN KÜRESEL ETKİLERİ VE
ULUSLARARASI HUKUKTAKİ YERLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yunus BEYHAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa KİBAROĞLU

Mayıs 2020

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın oluőmasında desteğini esirgemeyen danıőmanım Prof. Dr. Mustafa Kibaroğlu'na teşekkür ederim.

Ayrıca Mef Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü alıőanlarına Covid-19 pandemi döneminde yaşanan olumsuzlukları gidermek adına yaptıkları yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	iv
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
TABLO LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
GİRİŞ.....	1
I. PARALI ASKER KAVRAMI.....	4
A. Paralı Askerlik Tarihi.....	5
B. Paralı Askerlik ve Günümüz.....	7
II. ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER.....	9
A. Özel Askeri Şirketlerin Doğuşu.....	9
B. Özel Askeri Şirketlerin Gelişimi.....	12
Özel Askeri Şirketlerin Tanımı.....	14
Özel Askeri Şirketlerin Gelişimine Zemin Hazırlayan Sebepler.....	16
i. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Silahlı Güçlerin Küçülmeye Gitmesi.....	18
ii. Küresel Özelleştirme Dalgası.....	19
iii. Güçlü Devletlerin İsteksizlikleri.....	20
Özel Askeri Şirketlerin Sınıflandırılması.....	21
i. Askeri Şirketler.....	24
ii. Askeri Danışmanlık Şirketleri.....	26
iii. Askeri Destek Şirketleri.....	27
C. Özel Askeri Şirketlerin Örtülü Faaliyetleri ve Etkileri.....	29
III. ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN HUKUKTAKİ YERİ.....	43
A. Uluslararası Hukuk Çerçevesinde İncelenmesi.....	43
Wagner Özelinde Uluslararası Hukuk Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi.....	48
B. Ulusal Hukuk Çerçevesinde İncelenmesi.....	53
C. Özel Askeri Şirket Faaliyetlerinde Devletlerin Sorumlulukları.....	57
IV. GENEL ELEŞTİRİLER VE TÜRKİYE'DEKİ DURUMLARI.....	59
A. Türkiye'deki Özel Askeri Şirketlerin Genel Durumları.....	60
B. Türkiye'deki Özel Askeri Şirketlerin İç Politika Bakımından Değerlendirilmesi.....	63
SONUÇ.....	66
KAYNAKÇA.....	70

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Age	: Adı Geçen Eser
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CEO	: Baş Yönetici (Chief Executive Officer)
CNN	: Yayın Kuruluşu (Cable News Network)
DACS	: Silahlı Çatışma ve Güvenlik Verileri (Data on Armed Conflict and Security)
DEAŞ	: Irak Şam İslam Devleti
ICI	: Uluslararası Kiralama Anonim Şirketi (International Charter Incorporated)
ICIJ	: Uluslararası Araştırmacı Gazeteciler Konsorsiyumu (International Consortium of Investigate Journalists)
IMET	: Uluslararası Askeri Eğitim ve Öğretim (International Military Education and Training)
IMF	: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
KBR	: ABD Özel Askeri Şirketi (Kellog Brown & Root)
KGB	: Sovyetler Birliği İstihbarat ve Gizli Servisi
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı
MPRI	: Askeri Profesyonel Kaynaklar Şirketi (Military Professional Resources Incorporated)
ÖAŞ	: Özel Askeri Şirket
ÖGŞ	: Özel Güvenlik Şirketi
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNITA	: Angola'nın Tam Bağımsızlığı İçin Ulusal Birlik (Uniao Nacional Para a Independencia Total de Angola)

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 . Toplam Kayıp	25
------------------------------	----

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Özel Askeri Şirketler Üzerinden Gözlemlenen Başarısız Devletler	13
Tablo 2. Özel Askeri Şirketlerin Sağladığı Silahlı ve Silahsız Hizmetler	16
Tablo 3. Özel Askeri Endüstrinin İçinde Özel Askeri Şirket Hizmetlerinin Dağılımı	28
Tablo 4. 21. Yüzyılın Başlarında Etkili Olan Özel Askeri Şirketler	30
Tablo 5. 2009 Yılında Irak da Bulunan Kontratçı Sayısı	35
Tablo 6. 2009 Yılında Afganistan'da Bulunan Kontratçı Sayıları	35
Tablo 7. 2003-2009 Tarihleri Arasında En Fazla Kayıp Veren Özel Askeri Şirketler	40
Tablo 8. Özel Askeri Şirket Kayıplarının Vatandaşı Oldukları Ülkelere Göre Dağılımı.....	41

ÖZET

Özel askeri şirketler günümüz savaş/çatışma alanlarında çokça görülen bir olgu olup, Soğuk Savaş sonrası dönemde orduların dağılması ve küresel özelleştirme dalgasıyla etkinliklerini arttırmışlardır. Bu yapılar dönemin savaş alanlarında yöneticiler tarafından; halkın baskısından kurtulmak, düşmana dolaylı baskı uygulamak veya üstünlüğünü kanıtlamak, toprak elde etmek, ekonomik olarak çıkar sağlamak ve daha birçok sebeplerle; altın, güç, toprak, yönetimden pay gibi bedeller ödenerek kullanılmışlardır. Bu kullanım sonucunda yönetimce elde edilen görece başarı kavramı ilerleyen zamanlarda paralı askerlik kavramının geliştirilerek kullanımına yol açmıştır. Paralı askerliğin, özel askeri şirketlerle beraber son dönemde çeşitli boyutlarıyla ön plana çıkması, bu kavramların anlaşılabilirliğinin önemini arttırmıştır. Bu noktada doğabilecek kavram kargaşasını gidermek, ulusal ve uluslararası hukukta nerede konumlandırılabileceğini tartışmak amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Ayrıca özel askeri şirketler, yeni güvenlik anlayışı içerisinde devlet ve özel sektör tarafından kullanılan özel bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gücün ortaya çıkış sebepleri, sınıflandırılması, gelişimini etkileyen faktörleri ve küresel ölçekte faaliyetlerini ele alan çalışmada, özel askeri şirketlerin kullanımında devletlerin sorumluluklarının yanı sıra, ulusal ve uluslararası hukuk alanındaki düzenlemeleri de incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Paralı Asker, Özel Askeri Şirket, Hukuk

ABSTRACT

Private military companies are a common phenomenon in today's war areas, and have increased their effectiveness with the disintegration of the armies and the global privatization wave in the post-Cold War period. These structures were used by the administrators in the battlefields of the period to get rid of the oppression of the public, to exert indirect pressure on the enemy or to prove superiority, to obtain land, to gain economic interest and for many other reasons in exchange for gold, power, land, management share, etc. The concept of relative success achieved by the management as a result of this use led to the development and use of the concept of mercenary in the future. The fact that mercenary has come to the fore with its various dimensions together with private military companies has increased the importance of understandability of these concepts. At this point, this study was carried out to eliminate the confusion that may arise and to discuss where it can be positioned in national and international law. In addition, private military companies emerge as a special power used by the states and private sector in the new security concept. In the study, which discuss the reasons of this power, its classification, the factors affecting its development and its activities on a global scale, the responsibilities of the states in the use of private military companies, as well as their regulations in the field of national and international law were also discussed.

Keywords: Mercenaries, Private Military Companies, Law

GİRİŞ

1700'lü yıllar devletlerin ordu personelleri özelinde incelendiğinde, Prusya, Fransa ve İngiltere gibi devletlerin silahlı güçlerinin içerisinde paralı asker sayısı, devletlerin ihtiyaçlarına göre %20 ila %65 arasında farklılık göstermektedir. Milliyetçilik akımının 1700'lü yılların sonlarında yükselmesiyle beraber değişen güvenlik algısı ve buna bağlı olarak değişen savunma stratejileri, ulusların, paralı askerleri silahlı güçlerinin içerisine dahil etmemelerine yol açmıştır. Ancak tarihin her döneminde ulusal orduların ihtiyacı ve yönetimin onayıyla paralı askerlerin kullanımına devam edilmiştir. Günümüze gelindiğinde paralı askerlik (ödül avcılığı, savaş köpekleri gibi farklı adlandırmalar yapılmıştır) kavramı küresel ekonomik politikalarından dolayı daha fazla kurumsallaşarak özel askeri şirketler halini almıştır. Özel askeri şirketler geçtiğimiz yüzyıl esas alındığında, ilk olarak 1967 senesinde Sir David Stirling, İngiliz ordusunda görev yapan eski askerleri toplayarak, Watch Guard International şirketini kurmuştur.¹

İlk sözleşme ise Vinnel Corp. Şirketi ile Suudi Arabistan petrol kuyularının güvenliğini sağlayacak Suudi askerlerin eğitimi ve danışmanlığı konusunda 77 milyon dolar bedel ile imzalanmıştır.² Bahsi geçen rakamlar, farklı ülkelerdeki neredeyse elde edilen sınırsız güç ve hatırı sayılır derecede yüksek talepten dolayı özel askeri şirketler etkilerini gün geçtikçe arttırmış, birçok başarısız devletle "egemen devlet" olmalarını sağlayan varlıklar üzerinden anlaşmış, bu anlaşmalardan dolayı büyük oranda güç eldesi sağlamışlardır.

Hukuk ve askeri endüstri küresel ölçekte değerlendirildiğinde sektör olma yolunda en az rağbet gören iki olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Soğuk Savaş sonrası tarihsel süreç incelendiğinde global ölçekte bir sektör haline bürünen ve ekonomik olarak güçlenen özel askeri şirketler, 1990 yılı itibarıyla sınırları çizilemeyen, dünya üzerinde bir bölge veya ulus ile sınırlı kalmayan çatışma/savaş alanlarında neredeyse başat aktör olma yolunda ilerleyen önemli bir olgu halini almıştır. Günümüze gelindiğinde, çatışma/savaş alanlarında ihtiyaç dahilinde olan birçok husus sözleşmelere konu yapılarak, özel askeri şirketlerin neredeyse her alanda faaliyet

¹ Mete Yıldız ve Alper Ekmekçiöğlü, "Özel Askeri Şirketlerin Savunma Politikaları Açısından İncelenmesi", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 51, Sayı 3, 2018, s. 27-55.

² Deborah Avant, **The Market for Force: The Consequences of Privatizing Security**, Edinburgh, Cambridge University Press, 2005.

göstermesine olanak sağlamaktadır. Esasen bu durum, devlet eliyle yürütülmesi gereken faaliyetlerin, özel sektöre aktarılması ile ilgili global ekonomik yöneliminin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha detaylı incelendiğinde bu durumun devletin sağlaması gereken birçok hizmetin global yönelim sonucu “dış kaynaklardan faydalanma” seçeneği ile düşük maliyetlerle çözmeyi tercih etmelerinden kaynaklandığı görülmektedir. Ancak, özel askeri şirketlerin yalnızca küresel ölçekteki ekonomik eğilimler sonucu etkinliklerini bu denli arttırdıklarını söylemek mümkün olmayacaktır. Uluslar; hayatta kalma kaygıları, yer altı ve yer üstü zenginliklerin ele geçirilmesi, hegemonya altına alınması, caydırıcılık, ekonomik üstünlük sağlanması, toprak elde etme çabası gibi birçok nedenlerden dolayı askeri faaliyetleri devir etme yoluna gitmişlerdir. Bahsi geçen bu şirketlerin önü alınmaz yükselişleri askeri endüstri alanındaki uluslararası hukukun üzerinde çalışılması gerektiği sonucunu doğurmuştur. Aksi halde, kurulduğu ülkenin kanunlarına tabi olan bir firmanın farklı bir ülkede gerçekleştirebileceği hukuksuz bir faaliyetin adaletle karara bağlanması mümkün olmayacaktır. Bu noktada aşırı güç kullanma inisiyatifi elinde tutabilen bir özel askeri şirket ve personellerinin tabi oldukları hukuki statünün belirlenmemesi ilgili firmaların daha cüretkâr davranmalarına ve insan hakları ihlallerine neden olabilecek faaliyetlerde bulunmalarına sebep olabilecektir. Bu hukuki boşlukların sonuçları geçmişte Irak ve Afganistan’da günümüzde ise Suriye’de açık ve net olarak görülebilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, devlet tekeliyle gerçekleştirilen askeri faaliyetlerin özelleştirmelerin etkisiyle değişen yapısını, özel askeri şirketlerin devletlerin değişen güvenlik algısıyla gerçekleştirdikleri faaliyetlerin ulusların savunma stratejilerine etkilerinin incelenmesidir. Ayrıca Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla beraber işsiz kalan eğitilmiş asker ve istihbaratçıların, ortaya çıkan teçhizat, ekipman, askeri malzemelerin varlığı ve küresel seviyedeki özelleştirme çalışmalarının etkisiyle ivme kazanan özel askeri şirketlerin etkileri ve ulusal/uluslararası hukuk içerisindeki durumları incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken hazırlanmış olan araştırma soruları üzerinden literatür taraması ve bu konuda Türkiye’de, faaliyetlerde bulunan veya uzman olan kişilerle gerçekleştirilen ikili görüşmelerden elde edilen bilgilerden faydalanılmıştır.

Bu çerçevede özel askeri şirketlerin paralı askerlik tarihinden gelen özellikleri belirlenerek aradaki benzerlikler ve birbirinden ayıran farklılıklar aktarılmıştır.

Devamında, özel askeri şirket kavramının tanımlaması yapılarak gri alanda bulunmaması adına geçerli gelişim evrelerinin ve sınıflandırılmasının aktarımı yapılmıştır. Burada, yapılan akademik yazın taraması göstermektedir ki özel askeri şirketlerin gelişim süreçlerinde gelişmiş ve başarısız devletlerin silahlı güçlerinin yerine getirmeyi, yöneticileri tarafından uygun görmedikleri veya yerine getirebilecek yeterli teçhizat, askeri bilgi, istihbarat gibi faktörlerin olmaması, görevleri yerine getirebilmek adına bu şirketlerin kullanımına olanak sağlamıştır. Bu durum ise Soğuk Savaş sonrası dönemde özel askeri şirketlerin hızla büyüyen bir sektör halini almasına fırsat verdiği görülmüştür. Bu inceleme özel askeri şirketlerin, küresel seviyedeki faaliyetleri ve bu faaliyetlerin bölgesel ve küresel etkilerinin irdelenmesi ile devam etmiş, bu irdeleme yapılırken akademik yazın taramasının yanında konu ile ilgili gazeteciler ve uzmanlarla da görüşülmüş, tezin içeriği objektif çerçeveden bakılarak hazırlanmıştır. Özel askeri şirketlerin faaliyetleri incelenirken devletlerin sorumlulukları, ulusal güvenlik ve ulusal/uluslararası hukuk bakımından değerlendirmeye alınmıştır. Bu değerlendirmede siyasi maliyet olgusunun ön plana çıkmasından dolayı, devletlerin veya global şirketlerin çıkarlarını korumak adına görevlendirdikleri özel askeri şirketlerin uluslararası hukukta yapılan düzenlemelerdeki konum belirsizliğinden dolayı birçok insan hakları ihlali ve illegal faaliyetlere dahil oldukları gözlemlenmiştir. Son olarak Türkiye Cumhuriyeti'nde bu şirketlerin varlığı ve genel durumları ile ilgili incelemeler yapılarak, iç politikaya etkileri incelenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'ndeki özel askeri şirket kavramının anlaşılabilirliğini arttırarak ulusal çıkarlar bağlamında karar vericilerin yorumlaması gerektiği ile ilgili görüşlere ve var olan askeri danışmanlık şirketleri ile ilgili genel bilgilere yer verilmiştir.

I. PARALI ASKER KAVRAMI

Paralı asker kavramının genel olarak tanımını, Türk Dil Kurumu (TDK) "para karşılığında yabancı bir devlet hesabına çalışan asker" olarak yapmıştır. Bu tanım, literatürde fikir birliği olmadığından çeşitlilik göstermektedir. Ancak diğerlerine göre en kapsamlı ve kabul edilebilir olan Cenevre Konvansiyonunun Ek Protokolü 47. Maddesinde yapılan paralı asker tanımıdır. Buna göre paralı asker kavramı; “savaş/çatışma bölgesindeki tarafların silahlı güçlerinin bir üyesi olmayan, ancak bölgede görev yapması için bedel almak üzere motive olmuş yabancı kişiler” olarak tanımlanmıştır.³ Paralı askerler hakkındaki genel görüş, mensubu oldukları ulusların dışındaki hizmet alıcıları için görev yapan askerler olduklarıdır. Bu askerlerin, gönüllü askerlerden farklı yanları, askeri kabiliyetlerini kullanmaları karşılığında maddi kazanç elde etmeleridir. Paralı askerler, sahip oldukları dini ve ahlaki değerlere, ülkesinin ve diğer değer yargılarının gelişebilir hale gelmesi veya çıkarlarının korunması uğruna değil büyük oranda kişisel çıkarları için görev alırlar. Savaşmanın paralı askerler için bir yaşam biçimi olması, onların sadakatlerinin imzalamış oldukları kontratların üzerindeki rakama göre değişebileceği gerçeğini göstermektedir.

Paralı askerlerin esas aktör kabul edildiği askeri pazarlar, 19. yüzyılın sonunda çeşitli sebeplerden dolayı meşruiyetini yitirmiş ve zamanla paralı askerlerin ortaya çıkardığı kaos ortamından ve zorbalıklardan dolayı yabancı askerlerin para karşılığında kullanılması kınanmış bunlarla beraber tüm dünyada sınırlamalar ve ambargolar uygulanmıştır. Cenevre Konvansiyonunda da paralı askerler, uluslararası savaş hukukuna tabi olan ordu personelleri statüsünden çıkartarak, birçok hukuki korumadan muaf tutulmuştur. Ancak bazı paralı askerler bu konunun dışında tutulmuştur. Bunlar; Fransız Lejyoner Birliği, İsviçreli Vatikan muhafızları ve İngiltere ile Hindistan ordularında bulunan “Gurka” adı verilen birliklerdir.⁴ Bu sözleşmenin paralı askerleri standart ordu personellerinden ayırt edebilmesi için ise Ek Protokol 1 hazırlanmış ve savaş/çatışma alanında bir savaşçının paralı asker olarak nitelendirilebilmesi için altı özelliğe sahip olması gerektiği vurgulanmıştır. Bu özellikler;

³ file:///C:/Users/asus/Downloads/sozlesmeleri-protokolleri-conventions-protocols.pdf, 22.05.2020 tarihinde erişildi.

⁴ Çakıl Güç, “Savaş Müteahhitleri”, Akademik Ortadoğu Dergisi”, 2007, Sayı 4, s. 128.

- Savaş/çatışma alanında kullanılmak üzere kiralanmıştır,
- Tarafların yalnızca birinin safında yer alır,
- Tarafların yalnızca birine hizmet sağlaması için, maddi bir bedel ödenmiş veya savaş/çatışma sonrası ödül vaadi ile motive edilmiş olmalıdır,
- Tarafı olduğu devletin vatandaşı olmadığı gibi, o devletin kontrolü altındaki bir bölgeden de değildir,
- Tarafların resmi ordu personeli değildir,
- Herhangi bir devletin silahlı kuvvetleri üyesi olarak çatışma/savaş alanından resmi bir görevlendirme yapılmamıştır.

Tarafların savaş meydanında başarılı olabilmesi adına gereken askeri kabiliyet ve sonuç getiren yeteneklerin bütünü paralı askerlerde mevcuttur. Lojistik destek, kritik tesislerin korunması, askeri destek operasyonların yapılması, danışmanlık ve uzun vadede eğitim desteği gibi hizmetler paralı askerlerin verdiği hizmetler arasında bulunmamaktadır. Ayrıca, bir tek işverene bağlı olmamakla beraber lojistik ihtiyaçların karşılanması işverenin sorumluluğu altında ilerlemektedir. Dolayısıyla yukarıda sayılan sebeplerden ötürü paralı askerler, askeri alan içerisinde dış kaynaklardan yararlanmanın mümkün olmadığı günümüz şartlarında gelişmek zorunda olan bir olgu haline gelmişlerdir. Bu gelişim ise özelleşmenin etkisi ile kurumsallaşan özel askeri şirketlerin gelişimine olanak sağlamıştır. Özel askeri şirket olgusunun tam anlamıyla açıklanabilmesi için, paralı asker kavramının doğru ve anlaşılabilir halini paylaşmak gerekir. Aksi halde geçmişteki paralı askerler ile günümüzün özel askeri şirketleri arasındaki bağlantılar ve farklılıklar tam olarak anlaşılabilir.

A. Paralı Askerlik Tarihi

Paralı askerlik kavramının tarihi, savaşın tarihi kadar eskidir. Tarihin birçok noktasında idarecilerin savaş alanlarında, askeri kabiliyetleri diğerlerinden üstün olan eğitilmiş olsun veya olmasın birçok kişiyi ve grubu kiralamak suretiyle kendi saflarında savaşmalarını sağladıkları bilinen bir uygulamadır. Tarihi süreç içerisinde, bireysel olarak askerlik mesleğini icra edenlerin hayati ihtiyaçlarını karşılayabilmek üzere tek özellikleri olan savaşma kabiliyetini pazarladıkları görülebilmektedir. Savaş/çatışma bölgelerinde paralı asker kullanımı; Pers, Çin, Hitit, Yunan ve Roma gibi birçok eski çağ imparatorluklarında mevcuttur. Antik Mısır hükümdarlıklarından Victoria'n

İngiltere'sine değin tarihin her savaş noktasında paralı askerlerin varlığı görülmektedir. Bu duruma verilebilecek örnekler arasında Pers İmparatorluğunun Büyük İskender'e karşı savaşırken kiraladığı Yunan paralı askerler, III. George'un isyan çıkartan Amerikan kolonilerinin halklarına karşı kullanılan Alman paralı askerler, Papa'nın günümüzde dahi İsviçre uyruklu paralı askerler tarafından korunması verilebilmektedir. Paralı askerlerin bir kişi veya grup tarafından bir araya getirilmesi ise kiralanabilir orduların oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bu durum ilk olarak Orta Çağ'ın son dönemlerinde İtalya'daki prensliklerin bir araya gelen paralı askerlerin ordularını kiralaması ile ortaya çıkmış ve İtalyanlar bunlara kontrat (Condotta) kelimesinden türeyen kontratçı (Condottiere) ismini vermişlerdir. İtalyan prensliklerinin savunma taleplerinin paralı askerlerce yerine getirilmesi ise, bu kentlerdeki insanların savaşı barbar insanların yapacağı kötü bir iş olarak görmeleri, zengin tacir ve elitlerin bu işe harcayacak zamanlarının olmaması gerekçe gösterilmiştir. Bir tarafta sahip oldukları kazanımlarına zarar gelmesini istemeyen bir halk, diğer tarafta savunma zorunluluğunun doğduğu bu halkın oluşturduğu bir yapı görülebilmektedir.

Modern dönemde egemen devlet anlayışının yavaş yavaş yerleştiği süreçte dahi paralı askerlerin kullanımı devam etmiş, Otuz Yıl Savaşları olarak bilinen savaşlarda askerlerin önemli bir bölümü para karşılığında kiralanmıştır. Ancak, büyük kayıplara yol açan Otuz Yıl Savaş'larının bitişiyle imzalanan Westphalia Barış Antlaşması (1648) paralı askerlik olgusunun bir dönüm noktası olarak tarihe geçmiştir. Bunun temel nedeni ise Westphalia öncesi imparatorlukların sahip oldukları orduların yerini, egemenlik kavramıyla değişen devletlerin orduları oluştururken; yabancı paralı askerler yerine kendi vatandaşlarını tercih etmeleridir. Bu gelişmelerin devamında Fransız İhtilali (1789) sonrası gelişerek büyüyen milliyetçilik kavramının etkisiyle ulus devletler oluşmuş, eş zamanlı olarak gerçekleşen sanayi devrimi ile silahlanma yarışı paralı askerlik kavramının yerine sömürgeciliğin geçmesine neden olmuştur. Fransa, İspanya, İngiltere ve daha birçok Avrupalı büyük topraklara hükmeden ve sömürgecilik yarışında ilerleme kaydetmek isteyen devletler, yeterli insan kaynağı bulamamışlardır. Bu sebepten dolayı belli bir süre paralı asker talebi hız kazanmış ve kiralamalar yapılmıştır.

Öyle ki, Hindistan'ın İngiltere sömürgesi olduğu dönemde bölgede İngiliz hükümetine bağlı kurulan ve sömürgeci sorumluluğu İngiliz Doğu Hindistan şirketinin

1815 yılındaki paralı asker sayısı 150 bin civarına ulaşmıştır. Hollanda ve İngiliz Doğu Hindistan şirketleri, sömürge sürecinde öyle bir hal almıştır ki, kendilerine ait silahlı güçleri, donanmaları, bayrakları ve paraları olmuştur. Elleri bulundukları askeri gücün yanı sıra politik ve sosyal gücü de kullanıp zaman zaman anakara hükümet politikalarına zıt faaliyetlerde bulunmuşlardır.⁵

B. Paralı Askerlik ve Günümüz

1800'lü yıllarda devletler etkili silahlı kuvvetlere sahip olsalar dahi sömürgelerinde emniyet ve güvenliği sağlamak amacıyla askeri kabiliyetleri olan özel birlikler kurmak durumunda kalmışlardır. Bu birliklerin en ünlüsü Fransız Yabancı Lejyoner birliği olup varlığı halen devam etmektedir. 19. yüzyılda paralı askerlerin oluşturduğu bir diğer özel birlik ise, uluslararası arenada kabullenilmiş Vatikan muhafızları olan İsviçreli askerlerdir. 20. yüzyıla gelindiğinde paralı askerlerin kullanımını Kongo, Nijerya gibi sömürge bölgelerinde artmış ve meslek olarak kabul görmüştür.

Başlangıçta para kazanma güdüsüyle savaşa reflekslerini ortaya koyarak bireysel kazançlarını arttırma çabasında olan paralı askerler, farklılaşan koşullar nedeniyle, önce grupları oluşturmuş akabinde de gruplar bir araya gelerek özel orduları oluşturmuştur. Her yeni çağda, çağın gerekliliklerini yerine getirebilmek adına değişen paralı askerler zamanla kurumsallaşarak gelişmeye devam etmişlerdir. Westphalia sonrasında ulusal silahlı güçlerin kendini göstermeye başlamasıyla beraber tarih sahnesinden silinmekle yüz yüze gelen paralı askerler, sömürgeci devletlerin sömürülen devletlerdeki güvenlik kaygılarından dolayı tekrardan yükselişe geçmiş ve değişen zamana ve koşullara göre dengelerini koruyarak günümüze kadar gelmeyi başarmışlardır.

Yaşadığımız dönemde paralı askerlik olgusu savaş/çatışma alanlarında sınırlı da olsa kullanılmaktadır. Sınırlı kullanımın sebebi uluslararası sözleşmelerde paralı asker kullanımının sınırlandırılması, çeşitli kısıtlamalar yapılması ve alternatiflerin var olmasıdır. Bu sınırlandırmalara istinaden belirtilen cezai şartların olması da bir diğer caydırıcı sebeptir. Günümüzdeki paralı askerleri diğer asker ve askeri teşkilatlanmalardan ayıran yedi madde bulunmaktadır.

⁵ Peter Singer, **Kıralık Ordular: Özel Askeri Şirketler**, Çev. Gözde Aral ve İsmail Yaman, Timaş Yayınları, 2009, s. 65-77.

Bunlar;

- Yabancı Olmak
- Bağımsız Olmak
- Savaşma Nedeni
- İşe Alma
- Örgütlenme
- Hizmetler

Günümüzde paralı askerlik olgusu kurumsallaşarak farklı bir silüete bürünmüştür. Bu olgunun tarihsel evriminden bahsederken aktardığımız; bireysellikten gruplaşmaya, gruplaşmalardan özel ordulara dönüşen paralı askerler günümüzde küresel ekonomik değişimlerden ötürü özelleşerek şirketleşmişlerdir. Özel Askeri Şirket (ÖAŞ) adını alan bu yapıların günümüzdeki faaliyetleri incelendiğinde paralı askerlerin yaptığı gibi sivillerin öldürülmesi, hukuksuzluk, tecavüz, gasp ve daha birçok olumsuzlukların günümüzdeki özel askeri şirketler ile aynı olduğu iddiaları ortaya atılmaktadır. Bu sebeple askeri endüstrinin oluşumunun engellenebilmesi ve bunun kamuoyuna kabul ettirilebilmesi için yapılan çalışmaların içerisinde bu şirketlerin personellerinin bir noktada paralı askerler olduklarını belirtmek gerektiği aktarılmaktadır. Ancak özel askeri şirketleri paralı askerlerden ayıran birkaç husus burada dikkat çekmektedir. Bu hususlar dört ana maddeden oluşmaktadır.⁶ Bunlar;

- Özel askeri şirketler ticari kaygı taşırlar,
- Hiyerarşik bir yapı içerisinde süreklilik arz ederler,
- Küresel arena da ticari etmenleri kullanırlar,
- Egemen devletler ile çalışırlar -ki bu durum onların da meşruiyetini tehlikeye atmamalarını sağlar-

Yukarıda bahsedilen farklılıklar incelendiğinde paralı askerlerin devamı olarak kabul edilen özel askeri şirket kavramının tam olarak irdelenmesi ve her yönüyle ele alınması konuya bakış açısını değiştirerek farklı yorumlamalar yapılmasına olanak sağlayacaktır.

⁶ Steven Brayton, "Outsourcing War: Mercenaries and the Privatization of Pecekeeping". **Journal of International Affairs**, Cilt 55, Sayı 2, 2002, s.303-329.

II. ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER

A. ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN DOĞUŞU

Geleneksel olarak savaş terimi, Clausewitz'e göre "politik temasların diğer araçların karışımıyla oluşan devamıdır". Ayrıca Clausewitz, savaşın esas amacının politik bir sonuca ulaşmaya, yapısının ise sadece kendisine hizmet ettiğini belirtmiştir.⁷ Ulus devlet kavramının temelini oluşturan ulusal ordu kavramı oluşmadan önce devlet olgusu, egemenliğini yayabilmek ve gücünü kabul ettirebilmek adına savaşlarda paralı askerlerden ve çeşitli özel birliklerden destek almıştır. Bu kavramın içindeki orduların yanı sıra günümüzde yapılan savaşlarda da düşmanın direncini kırmak, psikolojik üstünlük elde etmek, meşruluk derecesini arttırmak gibi farklı nedenlerle birçok özel veya kâr amacı taşıyan yapılanma kullanılmaktadır.

Özel askeri şirketlerin ortaya çıkışı küresel ölçekteki siyasi, askeri ve ekonomik gelişmelerle yakından ilgilidir. İçerisinde bulunduğumuz yüzyılın ilk yıllarında yaşananlar bizlere uluslararası sistemin konvansiyonel tanım ve çıkarımlarının yeniden düzenlenmesi gerektiğini göstermektedir. Geleneksel anlamda var olan düşünce; devletlerin toprak bütünlüğü ve güvenliği devletin sağladığı bir hizmet olduğu gerçeğidir. Devlet, meşru şiddet tekeli elinde bulunduran, vatandaşlarının emniyet ve güvenliğini sağlayabilecek bir sistem geliştirmekle mükellef bir oluşumdur. Dünyanın birçok yerinde faaliyet gösteren, bunun yanı sıra uluslararası kuruluşlar tarafından varlıkları kabul edilen, etkin, güç sahibi özel askeri şirketlerin egemen devlet tanımındaki konumunun saptanmasındaki zorluk durumu daha güç hale getirmektedir. Bu güç durum, devletin meşru şiddet kullanma tekelinin ortadan kalktığı anlamını ortaya çıkarmamaktadır. Ancak Weber yaklaşımının, devlet kavramını diğer siyasal ve toplumsal yapılardan ayıran "meşru şiddet kullanma tekeli" ölçütü⁸, özel askeri şirketlerin etkinliği arttıkça daha soluklaşmaktadır. Bir diğer açıdan özel askeri şirketler, küresel sistem içinde var olan hukukun içerisinde de tam

⁷ John Keegan, **Savaş Sanatı Tarihi**, Selma Koçak, İstanbul, Say Yayınları, 2019, s. 19-45.

⁸ Filiz Çulha Zabcı, "Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler", **Mülkiye Dergisi**, Ankara Üniversitesi, 2013, s.6.

olarak yer bulamamaktadırlar. Ancak müşterileri ile sözleşme yoluyla bağlandıklarından paralı askerlere göre daha yasal bir zemindedir. Bu şirketlerin ortaya çıkışındaki diğer bir olgu ise paralı askerler ile organize olarak yürütülemeyen faaliyetlerin endüstrileşen askeri firmalar ile daha kolay ve etkili yapılabilmesidir. Bu faaliyetler belli devletlere karşı yapılabildiği gibi, devletlerin kendi çıkarlarını korumak amacıyla da yapılabilmektedir.

Uluslararası arenada devletlerin çıkarlarını koruması “hayatta kalma” bağlamında incelendiğinde olması gereken tabii bir olgudur. Bu olgunun sağlanabilmesi ve karşılıklı taleplerin yerine getirilebilmesi adına devletlerin kendi aralarındaki istikrarı sağlamaları gerekmektedir. Soğuk Savaş döneminde potansiyel tehdit oluşturabilecek düşmanların varlığı belirlenmiş ve direkt karşı karşıya gelmeyen iki nükleer güç örtülü bir savaş yöntemi benimsemişlerdir. Soğuk Savaş’ın bitişi ile sağlanmak istenen küresel istikrar ortamı, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan güç boşluğu ve başarısız devletlerin varlığı ile olumsuz etkilenmiştir. Soğuk Savaş’ın bitiminin yanı sıra Güney Afrika’da apartheid rejiminin de sona ermesi ile birlikte bu ülkelerin ellerinde var olan devasa orduların askerlerinin görevlerine son verilmiş ve askeri kabiliyetleri olan işsiz insan sayısı büyük oranda artmıştır. Bu süreç devletlerin hayatta kalma çabalarının yükseldiği, ancak savunma harcamalarının sabit kaldığı veya düşürüldüğü bir döneme tekabül etmektedir. Küresel sistemin başat aktörleri olarak barışı koruma başta olmak üzere ulusal çıkarların korunması ve düzenin temini için ABD, Rusya, İngiltere gibi ülkeler, özel askeri şirketlere desteklerini arttırarak hizmetlerinden faydalanmaya başlamışlardır.⁹ Bu durumu bazı firmalar, spesifik olarak yükselişe geçen özelleştirme kavramı ile 90’lı yıllardan sonra oluşan tehdit ve kriz yönetimi eksikliğini potansiyel kara dönüştürecek bir sürece döndürmüşlerdir.¹⁰

Soğuk Savaş devam ederken tarafların destekleriyle hayatta kalan başarısız devletler, savaş sonrasında ilgili devletlerin desteğini çekmesi ile oluşturulan suni jeopolitik¹¹ değerlerini kaybetmiş ve bahsi geçen ülkelerde güvenlik zafiyetleri had safhaya ulaşmıştır. Oluşan bu güvenlik zafiyetleri gerek kendi iç dinamiklerinde gerek

⁹ Didem Özdemir Albayrak, “Özel Askeri Şirketlerin Faaliyetleri ve İstihbarat”, **Milli Güvenlik ve Askeri Bilimler Akademik Dergisi**, Cilt 1, Sayı 4, Sonbahar 2014, s.192.

¹⁰ DynCorp, KBR, MPRI, Vinnel, Blackwater şirketleri ABD hükümetinden aldıkları lisanslarla dünyanın çeşitli bölgelerinde sözleşmeler imzalamışlardır.

¹¹ Tarafların stratejik üstünlük elde etmek amacıyla taraflardan birine veya etki alanında kalan bölgeye coğrafi olarak yakın bir devleti; askeri teçhizat, makine, ekipman, siyasi ve ekonomik temelde destekleyerek o devletin yapay olarak güçlenmesini sağlamaktır. Bkz. Didem Özdemir Albayrak, 2014, a.g.e.

dış politikalarında sorunlar yaşamalarına neden olmuş, bu nedenle az gelişmiş olan bu ülkeler özel askeri şirketlerden başka destek alabilecek bir mekanizma üretememişlerdir. Çünkü Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile yalnızca başat güçlerin değil, geçmişte dostlukları olan müttefiklerinin de desteklerinden mahrum kalmışlardır. Bazı devletler özel askeri şirketleri tam anlamıyla askeri amaçlar kullanırken, bazı devletler uluslararası alanda politika belirlemek ve hedef ülkeye politikalarını dikte etmek amacıyla kullanmışlardır. Bu açıdan incelendiğinde özel askeri şirketler, ulusların sınırları dışında faaliyetlerde bulunması noktasında, aktif güç kullanımına, siyasal ve toplumsal olaylara etki edebilme yöntemlerinin arttırılmasına olanak sağladığı görülmektedir.

Esasen siyasi, sosyal ve askeri olaylar özel askeri şirketlerin ortaya çıkışında etkili olsa da 90'lı yıllar itibariyle artarak devam eden küreselleşmenin etkilediği ekonomik dönüşümler bu şirketlerin kazanç kapasitelerinin artmasına ve etkilerinin yükselmesine zemin hazırlamıştır. Özel askeri şirketlerin oluşumunda ekonomik etkiler değerlendirildiğinde devlet bürokrasisinin toplumsal alanın her noktasını planlama zorunluluğu, ulus bürokrasisinin ağır işlemesine, artan maliyetlerden dolayı ekonomik düzensizliklerin oluşumuna ve bu durumun sosyal kargaşaya varan sonuçlarının olabileceğine yönelik görüşler oluşmuştur. Bu durumun sonucunda uluslar kamu iktisadi teşebbüslerini özelleştirmiş ve belirli bazı kamu servislerini özel sektör vasıtası ile gerçekleştirmeye başlamışlardır.

Genel olarak bakıldığında devletin bu anlamdaki görevi özel sektörün kendini ileri taşıması noktasında gerekli zeminin hazırlanması ve kazancın nispeten düşük olduğu ancak ihtiyacın yüksek olduğu sektörlerde teşviklerin sağlanarak ekonomik – sosyal dengenin oluşmasını sağlamaktır. Günümüze gelindiğinde yukarıda bahsedilen temel anlayışla devletin sanayiden madencilige, sağlıktan alt – üst yapıların inşasına değin birçok hizmeti özel sektör vasıtasıyla sağladığı görülebilmektedir. Bu açıdan incelendiğinde başta ABD, İsrail, Rusya olmak üzere birçok devlet ulusal çıkarların sağlanabilmesi adına gerekli riskli ve milli adımları atarken özel askeri şirketlerin hizmetlerinden faydalanmaya başlamışlardır.

B. ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN GELİŞİMİ

Günümüzde yaşanan savaş veya çatışmalarda kullanılan özel askeri şirketler, endüstrileşen savaşın özel oyuncularını temsil etmeye başlamışlardır. Özel askeri şirketlerin önemli özellikleri arasında modern şirket konseptine sahip olmaları gelmektedir. Bu önemin nedeni paralı asker formundan çıkarak kurumsallaşmalarıdır. Bu kurumsallık özel şirketlerin tarihte paralı asker kavramı ile özdeşleşmesinin önünü kapatmıştır. Çünkü özel askeri şirketler küreselleşmenin etkilerine ayak uydurarak yalnızca silahlı asker temini değil, lojistik destek, askeri danışmanlık ve eğitim, istihbarat sağlama ve operasyon desteği gibi birçok konuda hizmet vermeye başlamışlardır. Ekonomik anlamda gelişmiş ülkeler ile başarısız olarak nitelendirilen devletlerin bu şirketlerle bağ kurması ve bahsi geçen hususlarda ordudan ziyade bu şirketleri kullanmış olması, bu şirketlerin gelirlerinin dünya üzerindeki bazı devletlerin gelirlerini aşan seviyelere ulaşmasına, bunun yanı sıra yeni ekipman ve donanımlarla daha fonksiyonel hale gelmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca güçlü devletler ile çalışmaları ekonomik kazanç seviyesinin artışı sağladığı gibi yasallık derecelerini de arttırarak uluslararası alanda bu bağlantıları şemsiye olarak kullanmalarını sağlamaktadır. Bu durumun özel askeri şirketler içerisinde tanınan iki örneği MPRI (Military Professional Resources Incorporated) ve Sandline firmalarıdır. 90'lı yılların başında ABD yönetimi ile güçlü ilişkilere sahip olan MPRI, 1993 yılında Hırvatistan ile anlaşma imzalayarak, ordunun askeri eğitiminde kritik görevler üstlenmiştir. İngiliz hükümeti ile ilişkileri güçlü olan Sandline şirketi ise 1997 yılında Bougainville bölgesinde başlayan uzun soluklu çatışma ve isyanın sona erdirilmesi sözü ile Papua Yeni Gine devleti ile anlaşmıştır. Başarısız devletler içerisinde özel askeri şirket kullanımının ülkeler bazında arttığını görmek amacıyla hazırlanan raporlarda durum daha net göz önüne serilmiştir. Data on Armed Conflict and Security (DACS) isimli bir kuruluşun özel askeri şirketlerin başarısız devletler nezdinde kullanımını araştırdığı raporda 1990-2007 yıllarındaki 32 ülke incelenerek aşağıdaki tablo elde edilmiştir.

Tablo 1. Özel Askeri Şirketler Üzerinden Gözlemlenen Başarısız Devletler

Gözlemeleme	Sayı	%
Gözlemlenen Ülkeler	32	100
Etkin Ö.A.Ş Faaliyeti Gözlemlenen Ülkeler	28	87.5
Etkin Ö.A.Ş Faaliyeti Gözlemlenmeyen Ülkeler	4	12.5

Kaynak:¹²

1990-2007 tarihleri arasında dünya üzerindeki çatışma alanlarına bakıldığında operasyon seviyesinde askeri hareketliliğin 2001 itibarı ile gözle görülür bir artış sergilediği incelenmektedir. Yapılan çalışmada bu askeri operasyonların %26'sı Irak %18'i Afganistan ve %14'ü Kolombiya'da görüldüğü belirtilmiş olup, bu ülkelerdeki askeri hareketliliğin toplam hareketliliğin %58'ini oluşturduğu yazılmıştır. Aynı zamanda özel askeri şirket kullanımının da bu üç ülkede artış gösterdiği ve talep yoğunluğu sebebiyle o tarihlerdeki özel askeri şirket sayısının 32'den 122'ye yükseldiği aktarılmıştır.

Özel askeri şirketlerin gelişmiş ülkeler tarafından başarısız devlet üzerinde kullanılması ve ilgili devlet yöneticilerinin askeri darbeler ile yok edilerek içişlerine kolaylıkla müdahale edebilecek bir yapının oluşturulabilmesi için özel askeri şirketlerin kullanımı sağlanmış ve DACS'ın verilerine göre 1990-2007 yıllarını kapsayan 17 yıllık dönemde 296 başarısız hükümetin, 195'inde müdahalede bulunan devlet mekanizması ordu olmuştur. Bu askeri müdahalelere bakıldığında yalnızca özel askeri şirketlerin etkili olduğu olaylar toplamına oranı %24, devlet ve özel askeri şirketlerin beraber yaptığı askeri müdahalelerin oranı ise %37 olarak belirlenmiştir. Bu incelemeler ışığında özel askeri şirketlerin ilgili dönemlerde askeri müdahalelerdeki oranının %61 olduğu ve bunun azımsanmayacak bir oran olduğu görülmektedir.¹³

Bahsi geçen olaylarda elde edilen yasallık ve zenginlik ile gelişmeye ve büyümeye devam eden özel askeri şirketler gün geçtikçe sayıların artmasına, buna bağlı olarak askeri bir endüstrinin kurulmasına neden olmuştur. Ancak her ne kadar paralı askerlik kavramından daha farklı bir olgu olsa da özel askeri şirketlerin içerisinde paralı askerler de mevcuttur. Psikolojik yapılarına bağlı olarak özel askeri şirket bünyesindeki hiyerarşik yapıya uyum sağlayabilen paralı askerler, askerliğin

¹² DACS (Data on Armed Conflict and Security), Private Security Database, 2016, [https://www.conflict-data.org/psd/index.html], 20.04.2020 tarihinde erişildi.

¹³ DACS, 2016.

dışında özel sektöre de ayak uydurarak müşteri odaklı olmaya başlamışlardır. Bu durum küresel piyasalarda diğer özel askeri şirketler ile rekabet gücünü arttırarak kazancı ve iş yapılabilirliği de arttırmıştır. Askeri disiplinin kurumsal kültürü ile birleştiği askeri eğitim, istihbarat, askeri danışmanlık, kriz yönetimi, operasyonel destek ve lojistik faaliyetlerinin sağlanması gibi konularda da hizmet verdiklerinden yalnızca devletlerin değil özel sektörün de tercih edebileceği bir yapı haline gelmiştir. Özel askeri şirketlerin yukarıda bahsedilen özelliklerinin yanı sıra gelişim ölçütlerini belirlemek için bu kavramın tanımının, gelişim sebeplerinin ve sınıflandırılmasının yapılması gerekmektedir.

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN TANIMI

ÖAŞ kavramı tanımlanırken uzmanlar tam bir fikir birliğine varamamışlardır. Silahlı veya silahsız mücadele, muharebe destek, güvenlik ve bu alanda danışmanlık hizmeti veren şirketler olarak nitelendirilen özel askeri şirketlerin tanımı literatürde birden fazla karşımıza çıkmaktadır. Özel askeri şirketler özelinde detaylı çalışmalar yürüten ve bu alanda uzman olan Peter W. Singer, geniş anlamıyla bu şirketleri; “askeri operasyonları, strateji hazırlama ve uygulamayı, personel eğitimi, haberlerin incelenip kıymetli bilgi haline getirilmesini (istihbarat), operasyonel ve teknik destek servislerini de sağlayan kuruluşlar” olarak tanımlamıştır.¹⁴ Uluslararası Güvenlik alanında uzman olan ve askeri şirketler hakkında çalışmalarda bulunan Prof. Dr. Sait Yılmaz; “askeri bir güç için, lojistik, personel kaynağı ve harici servisler sağlayan firmalar” olarak tanımlamıştır.¹⁵ Literatürdeki bir diğer tanımlama ise, “çatışma/savaş alanlarında ön saflarda bulunan unsurlarla beraber çatışmaya müdahil olan, askeri kabiliyetleri gelişmiş, fiili çarpışmalara ek olarak; izlem (strateji) tasarlama, ham bilgiyi alıp işleme ve faydalı bilgi haline dönüştürme, askeri ve lojistik destek sağlama, danışmanlık, eğitim, bakım onarım, inşa etme gibi hizmetler dahil olmakla birlikte anlaşmazlık konularında deneyimli servisler sağlayan firmalar olarak” özel askeri şirketlerin detaylı bir tanımı yapılmıştır.¹⁶ Bu şirketler; hizmet alıcılarının emniyet ve

¹⁴ Peter W. Singer, “Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry and Its Ramifications for International Security”, *International Security*, 2001-2002, Cilt 26, Sayı 3, 186-220.

¹⁵ Prof. Dr. Sait Yılmaz, “21’inci Yüzyılda Güvenlik Alanı Yeni Sivil Aktörleri: Özel Askeri Şirketler ve Kontratçı Firmalar”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2007, s. 43-70.

¹⁶ Burak Tangör, & Haldun Yalçınkaya, “Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Özel Askeri Şirketler”, 2010, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 7, sayı 25, s. 127-154.

güvenliklerini sağlamak amacıyla silah bulunduran ve bu silahları ihtiyaç halinde kullanabilen kişilerin olduğu firmalardır. Ayrıca, askeri şirketler yerine kullanılan Özel Güvenlik Şirketlerinin (ÖGS) ise ÖAŞ'lerin bir alt basamağı olduğunu ve ÖGS'lerin sağladığı emniyet ve güvenliğe ek olarak bakım-onarım, istihbarat, eğitim ve danışmanlık, lojistik destek ve diğer askeri hizmetleri sağlayan firmalar olarak belirtmiştir.¹⁷

2002 yılında İngiltere yönetiminin özel askeri şirketler üzerinde hazırladığı “Green Paper” isimli raporda, “kapsayıcı güvenlik, emniyet ve askeri alanda sözleşme bağlayıcılığı ile faaliyet gösteren, çatışma ortamında görev yapabilecek operasyonel güce sahip oldukları için güvenlik şirketlerinden ayrı görülen gruplar” tanımı yapılmıştır.¹⁸ Bu gruplar; paralı askerler, özel ordular, özel güvenlik şirketleri, istihbarat faaliyeti yürüten şirketler olarak sınıflandırılmıştır. Hazırlanan rapora göre paralı askerler, belirli kar elde etmek amacıyla askeri özelliklerini pazarlayan şahıslar, özel ordular ise, illegal yapılan işlerden yüksek gelir elde eden savaş baronlarının ordularıdır. Özel ordular içerisinde, Green Paper’ın üzerinde durduğu merkezinde şahısların olduğu ve bu şahısların etrafında toplanan “dini” gruplar vardır. Yakın koruma veya kritik taşınmazların emniyet ve güvenliğinin sağlanması gibi misyonların yüklendiği özel güvenlik şirketleri, aynı zamanda lojistik yardım ve operasyonel destekte vermeye başlamıştır. Son olarak, raporda geçen özel istihbarat şirketlerinin ise güvenlik şirketlerinin kapsayıcılığı altında görev yaptığı belirtilmektedir. Bu istihbarat şirketlerinden bazıları ise Oxford Analytica ve Economist Intelligent Unit gibi şirketlerdir.

Akademik yazın içerisinde özel askeri şirketler; “bir şahsı, bir varlığı veya stratejik bir alanı korumak amacıyla görevlendirilen firmalar” olarak tanımlarken, tanımlamalardaki çeşitlilik nedeniyle, bu maddelere ek olarak “birlik koordinasyonu ve senkronizasyonu sağlamak, silahlı kuvvet personellerinin eğitimini vermek ve onlara danışmanlık yapmak” gibi eylemleri de içine alan bir tanım da yapılmıştır. ABD kongresi tarafından askeri endüstri özelinde hazırlatılan bir raporda, bu tür şirketlerin sağladığı hizmetleri silahlı ve silahsız olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Silahlı ve silahsız hizmetler dahilindeki faaliyetler ise Tablo 2’deki gibi sıralanmıştır.

¹⁷ David Isenberg, “Private Military Contractors and U.S. Grand Strategy”, 2009, Oslo: PRIO.

¹⁸ GreenPaper, Private Military Companies: Options for Regulation 2000-2001, U.G., 2002, [https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/228598/0577.pdf], 20.04.2020, tarihinde erişildi.

Tablo 2. Özel Askeri Şirketlerin Sağladığı Silahlı ve Silahsız Hizmetler

Silahlı Hizmetler	Silahsız Hizmetler
Sabit Bölge Emniyet ve Güvenliği; Yerleşim alanları, stratejik inşaat alanları ve stratejik tesis güvenliği	Birlik Koordinasyonu; Komuta kontrol birimi ve muhabere merkezinin yönetimi
Konvoy Emniyet ve Güvenliği; Tehlikeli bölgelerden geçen araçların ve kişilerin güvenliği	Ham Bilgini İşlenmesi; İstihbarat ve tehdit değerlendirmelerinin yapılması
Personel Emniyet ve Güvenliği; Kritik alanlarda görev alan personelin güvenliği	Rehine Müzakeresi; Olası rehine operasyonlarında kriz yönetimi yapılması
VİP Emniyet ve Güvenliği; Kritik önem arz eden görevlilerin güvenliği	Emniyet ve Güvenlik Eğitimi; Ulusal/Uluslararası silahlı kuvvetlerin eğitimlerinin verilmesi

Kaynak:¹⁹

Bu tablo; askeri şirketlerin tanımlamaları yapılırken sayılan hizmetleri genel olarak sınıflandırarak, bu tür şirketlerin askeri operasyonlar yapıp silahlı emniyet ve güvenliği sağlamalarının yanı sıra, bilgi ve koordinasyon desteği gibi savaş/çatışma alanlarının yönetiminde de hizmet sağladıklarını göstermektedir.

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN GELİŞİMİNE ZEMİN HAZIRLAYAN SEBEPLER

Ulus devlet ve milliyetçilik kavramının revaçta olduğu yıllarda sade vatandaştan, silah ve ekipman imalatçılara kadar ulus ile ilgili konularda para veya menfaatin dışında bir gerçeklik olan milli duygularla askerli görevler yerine getirilmiştir. Krallıkların yıkılması ile şekillenen devletlerde ise otoriteye bağlı askerlerin varlığı ve hatırı sayılır çoğunluktaki devlet tekeliyle üretilen askeri ekipmanlar yalnızca ilgili devletlerin sevk ve idaresine ait olmuştur. Bu durum geçtiğimiz yüzyılın ilk yıllarından itibaren gerek teknolojik düzeyde gerek askeri teçhizat, silah ve ekipman alanında yapılan yeniliklerin ilgili hükümlere satılmasıyla

¹⁹ Moshe Schwartz, "The Department of Defense's Use of Private Security Contractors in Iraq and Afghanistan: Background, Analysis, and Options for Congress", **D.C: Congressional Research Service**, 2009, s.3.

değişmiş, buna ek olarak özelleşmeyle şekil değiştirip özel askeri şirketlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. ABD, 20. Yüzyılın başlarından itibaren dünya genelinde elde edilen yenilikçi fikirler dahil olmak üzere birçok askeri-teknolojik alt yapının satın alınmasını gerçekleştirmiş ve bu alanda özel askeri şirketlerin desteklenip güçlenmesine olanak sağlamıştır. Savunma sanayiinde yapılan üretimlerin öncelikle ABD hükümeti tarafından satın alınması sağlanmış, ikinci dünya savaşı sonrası devletler arasında girilen silahlanma yarışında ABD özel askeri endüstrisi önemli başarılarla imza atmıştır.²⁰

Özel askeri şirketlerin elde ettiği bu başarıları ile beraber gelişmesine, Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik alanındaki değişimlerin etkisi ile savaşların yapılarının değişmesi ve özelleştirmelerin artarak devam etmesi zemin hazırlamıştır. Bahsedilen üç etken küresel ölçekte özel askeri şirketlerin gelişmesine yönelik bir talep oluşturmuştur. Devletlerin silahlı güçlerini ulusal çıkarlar açısından daha az ehemmiyeti olan operasyonlardan kurtarma fikri, askeri şirketlerin gelişimine etki eden diğer faktörler arasındadır. Bu operasyonların şirketlere devredilmesi bir anlamda profesyonelleşmeye geçiş evresi olarak görülmüştür. Bu düşünce ile operasyonları gerçekleştiren devletler, ordu bünyesindeki ilgili bazı birimlerin işlevlerini şirketlere devretmişlerdir. Böylelikle savaş zamanı her ferdin görevi olan bazı hususlar bu şirketler tarafından gerçekleştirildiği için daha cazip hale gelmiş ve giderek artan etkilerine zemin hazırlamıştır.

Burada özel askeri şirketler değişen küresel güvenlik alanının turnusolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber dünya üzerindeki etnik çatışmaları, iç savaşların giderek artan tehlikeli boyutlara dönüşmesi ve kitlesel dağılmalar; kişi, kurum ve devletlerin güvenlik sorunu yaşamalarına neden olmuştur. Bu güvenlik sorunları ile birçok paramiliter örgütlerin, savaş ve uyuşturucu baronlarının ve diğer devlet dışı aktörlerin müdahalelerine açık hale gelmişlerdir. Bir diğer faktör ise Soğuk Savaş sonrası orduların dağılmasıyla askeri bilgi ve donanımla uzun zaman yaşayan kişilerin boşlukta kalmasıdır. 90'lı yıllarda 6 milyonu aşkın askeri personel düzenli orduların dışında kalmış, kitle imha silahı depoları ilgililere açılmış, askeri silah ve teçhizatlar maliyetini ödeyebilecek herkesin erişebileceği hale gelmiştir. Bu durumun yanı sıra Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla KGB'nin %70'inin

²⁰ Ümit Ercan, "Güvenlik Faaliyetlerinde Özelleştirme: Paralı Askerler Mi? Özel Askeri Birlikler Mi?", *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 2014, s. 52.

dönemin özel askeri şirketleri içerisinde olduğu görüşleri ayrıca belirtilmiştir.²¹ Böylelikle özel askeri şirketlerin ihtiyaç duyabileceği yetişmiş insan gücü askeri silah ve teçhizatın karşılanabilmesi kolaylaşmış ve ilgili firmaların gelişmesinin önünde herhangi bir engel kalmamıştır.

Özel askeri şirketlerin gelişimine zemin hazırlayan sebepler irdelenirken Soğuk Savaş sonrası dönemde silahlı güçlerin küçülmeye gitmesi, küresel ölçekteki özelleştirme dalgası ve güçlü devletlerin gelişme aşamasındaki devletlere müdahale etme isteksizlikleri detaylı incelenmelidir.

I. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Silahlı Güçlerin Küçülmeye Gitmesi

Devletlerin Soğuk Savaş süresince arttırdıkları askeri ve silahlı güçleri, donanmaları, makine ve askeri teçhizatları; Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber, tüm bunların büyük oranda yok olmasıyla sonuçlanmıştır. Soğuk Savaş'ın taraflarından olan ABD'nin, tek büyük güç olarak savaşı bitirmesinin ardından; ABD ve batılı devletler ordularındaki personel sayılarını düşürmüşlerdir. Yalnızca ABD, 1989-2004 arasındaki 15 yıllık dönemde 700 bin kadar personelinin görevine son vermiştir.²² Nihayetinde, global seviyede askeri kabiliyetleri yüksek bireylerin sayısının azımsanmayacak derecede artmasıyla; bu kişiler, yaşamsal faaliyetlerini yürütebilmeleri için gerekli kazancı sağlamaya yönelmiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ortaya çıkan bir diğer etki ise, ortaya çıkan güç boşluğundan dolayı sivil çatışmaların ve ülkelerdeki iç karışıklıkların had safhaya ulaşması olmuştur. Ayrıca, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber sahip oldukları silahların birçoğunun dünya piyasasına sunulması piyasadaki silah sayısını da ciddi oranda arttırmış, birçok devlet dışı aktör bu silahları cüzi bedeller ödemek suretiyle almışlardır. Hatta, Batı Almanya ile birleşen Doğu Almanya envanterinde bulundurduğu birçok silahı açık attırma usulüyle satışa çıkarmıştır. Bunların yanında, başlangıçta bağımsızlığını kazanan devletlerin içerisinde oluşan kaos ortamının giderek artması, başarısız devletlerin ortaya çıkan güç boşluğundan dolayı yaşadıkları iç çatışmalar, Balkanlarda yaşanan etnik ayaklanmalar, isyanlar, gerilimler ve

²¹ Peter W. Singer, 2001/2002, a.g.e

²² Jon Cadiex, "Regulating the United States Private Army: Militaizing Security Contractors", **California Western International Law Journal**, Cilt 39, Sayı 1, 2008, s.197-236.

çatışmalar dünya genelinde bir kaos ortamının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Yaşanan bu olaylar sonucunda devletler ulusal çıkarlarını koruma altına almak adına çeşitli paramiliter grupları kullanmaları söz konusu olmuş ve bu durum özel askeri şirketlerin gelişimine olanak sağlamıştır.

II. Küresel Özelleştirme Dalgası

Esasen devletlerin savunma ihtiyacını karşılamaları konusu, yüzyıllar boyunca yöneticilerin devredemeyeceği keskin bir alan olarak kabul görmüştür. Bu konunun temel destekçisi ise savunma ihtiyacının özel sektöre devredilmesi halinde geri dönülemez sorunlarla karşılaşabileceği düşüncesidir. Özel sektör ise güvenlik faaliyetlerinin çok fazla kar sağlamaması ve içinde barındırdığı birçok zorluktan dolayı bu alanda aktif olmak konusunda çok istekli olmamıştır. Bu sebeple daha çok savunma sanayinin geliştirilmesinde, yeni silah ve bilgi teknolojilerinin geliştirilmesi noktasında aktif rol alma çabasına girişmiştir. Ancak savaş/çatışma alanında muharip birlik olarak görev almak, özel sektörün kendisine çok uzak bir kavram olduğu düşüncesi oluşmuştur. Bu durum özel sektörün içine askerlerin, istihbaratçıların ve diğer silahlı kuvvetler personelinin görevlerinden ayrıldıktan sonra ekonomik kaygılarla dahil olması sonucunda değişiklik göstermiştir.

Savunma özelindeki bazı faaliyetler, özelleştirmelerin küresel ölçekte hız kazanmasıyla gündeme gelmiştir. Bu özelleştirme dalgası ise asıl olarak; 1980'li yıllarda ortaya çıkan yeni ekonomik yönetim şeklinin ve ideolojisinin getirdiği değişimlerle oluşan kamu sektörünün daraltılması ile başlamıştır. Bu dalga 1990'lara gelindiğinde ciddi bir düzeye ulaşmış, özelleştirmeler neredeyse her alana yayılma eğilimi göstermiştir. Değişen güvenlik algılamaları neticesinde ortaya çıkan daha teknolojik silahları bulundurma ve yeni nesil savaşlar içerisinde etkisiz olmak istemeyen devletler savunma alanında da değişikliğe gitmişlerdir. Yeni nesil savaşlar içerisindeki düşük yoğunluklu çatışmalar, siber saldırı faaliyetleri ve küresel arenada haklılık gibi etkenler daha çok sivil katılım talebinin savunma alanında oluşmasına zemin hazırlamıştır. Savunma alanındaki bu ihtiyaçlar, artan maliyetler göz önüne alındığında yönetimlere ağır faturalar oluşturabileceğinden devletler küresel

özelleştirme dalgasına savunmayı da dahil etmiş ve özel askeri şirketlerin gelişimi hızlanarak devam etmiştir.²³

III. Güçlü Devletlerin İsteksizlikleri

Kalevi J. Holsti gücü, “bir ulusun sahip olduğu imkân-kabiliyetlerini ödül, ceza, ikna ve zorlama gibi etkilerle karşı tarafın tutum ve davranışlarını kendi lehine değiştirebilmesi” olarak tanımlamıştır. Ayrıca güç unsuru, askeri gücün yanı sıra, meşruiyet, ekonomik ve kültürel güç, jeopolitik konum, bilim ve teknolojiye gelişmişlik gibi etmenleri içinde bulundurmaktadır.²⁴ 20. yüzyıl boyunca güçlü devletlerin ve sömürgecilik faaliyetlerinde bulunan devletlerin başarısız devletleri ulusal çıkarları doğrultusunda yönlendirmelerinden dolayı, başarısız devletlerin içerisinde bulunduğu düşük yönetim kabiliyetleri onlar için çok büyük sorunlar oluşturmamıştır. Güçlü devletler, başarısız devletlerin bulunduğu bu alanları stratejik çatışma sahası olarak görerek, buradaki faaliyetlerini; yönetim zafiyetinin olmasından ötürü doğabilecek kaos ortamını bertaraf etme söylemleriyle yürütmüşlerdir. Ancak bu durum günümüzde ilgili devletlerin kamuoyu nezdinde yeterince destek bulamamalarından dolayı, isteksizleşmelerine neden olmuştur. Bu isteksizliğin esas sebebi ise; başarısız devletlerdeki çatışma/savaş ortamının doğrudan süper güçleri tehdit etmemesinden dolayı bölgede bulunan askeri güçlerin içinde yaşanan kayıpların kamuoyunu rahatsız etmesidir. Örneğin; ABD, Sovyetler Birliği tehdidi gerekçesi ile Orta Amerika’ya gerçekleştirdiği müdahaleden dolayı rahatsızlık duymayan Amerika halkı, Libya’ya yapılacak potansiyel ABD müdahalesinden dolayı rahatsızlık duymakta ve bu duruma karşı çıkmaktadır.

Bu konuyu kamuoyu nezdinde en açık ifade eden ABD’li eski bir diplomat olan Dennis Jett olmuştur. Jett bu konuyla ilgili Somali’deki Amerikan güçlerine atıfta bulunarak “Afrika’da yaşanabilecek olası bir iç çatışmada yaşanabilecek insan kaybının eleştirisi, bu olaylara müdahale ettiğimiz durumda yapılacak eleştirilerden daha ağır olacaktır” demiştir.²⁵

²³ Ümit Ercan, 2014, a.g.e, s.53.

²⁴ Bekir Aydoğan ve Hakan Aydın, “Güç Kavramı, Kamu Diplomasisi ve Güvenlik”, Rapor No:11-02, İstanbul, **Ekopolitik Uluslararası İlişkiler Masası**, Haziran 2011, s.10.

²⁵ Aktaran: Peter Warren Singer, **Kıralık Ordular: Özel Askeri Şirketler**, Gözde Aral & İsmail Yaman, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009, s. 542

Bahsedildiği üzere güçlü devletlerin; gelişmekte olan veya başarısız statüdeki devletlere direkt olarak müdahaledeki isteksizliği büyük bir güç boşluğu oluşturmaktadır. Bu durum, birçok devlet ve devlet dışı aktörün ilgisini çektiği gibi hizmet alıcıları tarafından sağlanan destekle beraber özel askeri şirketlerin yaşam alanlarını genişletmelerine olanak sağlamaktadır.

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN SINIFLANDIRILMASI

Özel askeri şirketlerin gelişiminin beraberinde getirdiği önemli noktalarından bir diğeri sınıflandırılma ihtiyacıdır. ÖAŞ tanımlamaları yapılırken bahsedilen; muharebe, muhabere, stratejik planlama, bilgi toplama, askeri operasyon yapma ve lojistik destek sağlama, eğitim, satın alma, inşaat gibi işlevlerin tamamı bu şirketlerin kendi içlerinde kategorilere ayrıldığını gösteren hizmetlerdir. Özel askeri şirketler, politik değil, maddi kazanç elde etmek amacıyla faaliyet gösteren tüzel kişilikler olduğundan hizmet alanın taleplerini yerine getirecek hizmetleri sağlama gerekmektedir. Bu şirketlerin sağladığı hizmetler aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir²⁶;

- Doğrudan muharebede bulunma
- İstihbarat sağlama
- VIP kişi ve tesis koruma
- Danışmanlık ve eğitim verme
- Bakım, onarım ve teknik destek sağlama
- Operasyonel ve lojistik destek sağlama
- Çatışma/savaş sonrasında yeniden yapılandırma
- Kritik tesis inşa etme

Özel askeri şirketler; küçük danışmanlık firmalarından, büyük miktarda parayı yöneten uluslararası şirketlere kadar birçok firmayla çalışabilmektedir. Gerek özel askeri şirketlerin faaliyet alanlarının çok yönlülüğü, gerek devlet ve özel sektör bağlantılarından dolayı geniş perspektifte olması anlaşılabilirlik adına, sınıflandırmayı zorunlu kılmaktadır. Ancak bu sınıflandırma literatür noktasında tam anlamıyla sağlanamamış, birden fazla görüşle sınıflandırılma yapılmaya çalışılmıştır. Bu sınıflandırılmaların bazıları aşağıdaki gibi incelenmiştir;

²⁶ Fabien Mathieu ve Nick Dearden, "Corporate Mercenaries: The Threat of Private Military and Security Companies", **War on Want**, London, 2006, s.7.

İngiliz Hükümetinin özel askeri şirketlerin incelenmesi üzerine hazırlattığı Green Paper isimli raporda sınıflandırma; faaliyet ve hizmetler baz alınarak yapılmış olup aşağıdaki gibidir;²⁷

- Askeri danışmanlık ve eğitim
- Askeri teçhizat ve ekipman temini
- İstihbarat
- Muharebe ve harekât desteği
- Lojistik

ABD’de bazı özel askeri şirketlerin ortak paydada buluşarak oluşturdukları ve genel anlamda özel askeri şirketler için lobi faaliyetleri yürüten Uluslararası Barış Operasyonları Birliği Başkanı Douglas Brooks, hukuki olarak düzenlenmesinin daha kolay yapılabilmesi amacıyla, bu firmaların bir diğer kabul edilebilir sınıflandırmasını yaparak üç başlık altında sınıflandırmıştır. Bunlar;²⁸

- Ölümle sonuçlanmayan hizmetler sağlayıcılar;
 - ✓ Kriz yönetimi, İkmal, lojistik gibi hizmetler.
- Özel güvenlik şirketler;
 - ✓ Kritik taşınmazların ve önemli kişilerin korunması gibi hizmetler.
- Özel Askeri Şirketler;
 - ✓ İstihbarat, askeri operasyon, destek ve eğitim gibi hizmetler

Bahsi geçen firmalar, sınıflandırılırken bir diğer önemli etkenin işveren firmanın özel askeri şirket ile yaptığı kontrat olduğunu savunan Deborah Avant, sınıflandırmayı aşağıdaki gibi yapmıştır;²⁹

- Polisiye hizmetler;
 - ✓ Alan savunma, suç önleme, polis eğitimi gibi hizmetler.

²⁷ Metin Turcan & Nihat Özpınar, “Who Let The Dogs Out?: A Critique of The Security for Hire Option in Weak States”, **Dynamics of Asymmetric Conflict**, sayı 2, 2010, sf. 143-171

²⁸ Haldun Yalçınkaya, “Özel Askeri Sektörün Oluşumu ve Savaşların Özelleşmesi”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 61, Sayı 3, 2006, s. 247-278

²⁹ Deborah Avant, “The Market for Force: The Consequences of Privatizing Security” **Edinburgh: Cambridge University Press**, 2005, s. 17

- Askeri hizmetler;
 - ✓ Operasyon desteği, lojistik ve ekipman sağlama, danışmanlık, ordu eğitimi gibi hizmetler

Yapılan sınıflandırmalardan bir diğeri ise Amerikan ordusunun yaptığı ve genel olarak bu firmaları üç grupta incelediği sınıflandırmadır. Buna göre;³⁰

- Sistem müteahhitleri
 - ✓ Ordu ile beraber yüksek teknolojik silahlarla donanmış, ikmal ve bakım hizmeti verenler
- Dış destek hizmeti sağlayıcılar
 - ✓ Yapılan sözleşmelerin çizdiği sınırlara göre satın alım ve diğer hizmetleri verenler
- Arazi destek hizmeti sağlayıcıları
 - ✓ Taktik seviyede komuta merkezi yapımı, hizmet (yemek, çamaşır yıkama vb.) verenler

Herbert Wulf tarafından yapılan diğer bir sınıflandırmada özel askeri şirketler beş ana grupta incelenmiştir. Bunlar;³¹

- Özel güvenlik şirketleri
 - ✓ Yakın koruma, alan savunması ve suç önleme vb. hizmetler
- Savunma sanayicileri
- Özel askeri şirketler
 - ✓ Askeri danışmanlık ve eğitim, lojistik ve teknik destek, bakım-onarım vb. hizmetler
- Statüsü belli olmayan kuvvetler
 - ✓ Savaş lordları, gönüllüler, devlet dışı silahlı aktörlerin sağladığı hizmetler
- Paralı askerler

Özel askeri şirketlerin sınıflandırılmasında birçok akademisyenin kabul ettiği sınıflandırmayı yapan Peter Warren Singer ise konuyu daha kapsamlı inceleyerek muharebe sahasında kuvvet birliklerinin düşman cephesine yakınlığıyla sınıflandırıldığını ve bu durumun o birliklerin operasyondaki konumlarını hangi

³⁰ Haldun Yalçınkaya, 2006, a.g.e, s. 259

³¹ Haldun Yalçınkaya, 2006, a.g.e, s. 260

noktadan direkt etkileyeceğini belirlemede yardımcı olacağını aktarmaktadır. Bu sınıflandırmayı yaparken askeri sınıflandırmaya benzer bir yol izlemiş ve “mızrağın ucu” yöntemini kullanmıştır. Bu yöntemine göre mızrağın ucundaki birlikler savaş/çatışma alanında esas icracılardır. Bu gruptakiler tamamıyla farklı eğitimlere tabi tutulmuş ve farklı tecrübelerle sahiptirler.³² Bu durumdan hareketle yaptığı sınıflandırmada özel askeri şirketleri üçe ayırmaktadır;

- Askeri şirketler
 - ✓ Muharebe alanında operasyon desteği hizmeti
- Askeri danışmanlık şirketleri
 - ✓ Eğitim ve danışmanlık hizmeti
- Askeri destek şirketleri
 - ✓ Lojistik ve silahlı-silahsız koruma hizmeti

Yukarıda yapılan sınıflandırılmalarından genel geçer kabul gören, ordu ve askeri yapı temel alınarak yapılan Singer sınıflandırması olup, özel askeri şirketler üzerinde çalışanlar bu sınıflandırmaya göre incelemelerde bulunmaktadır.

I. Askeri Şirketler

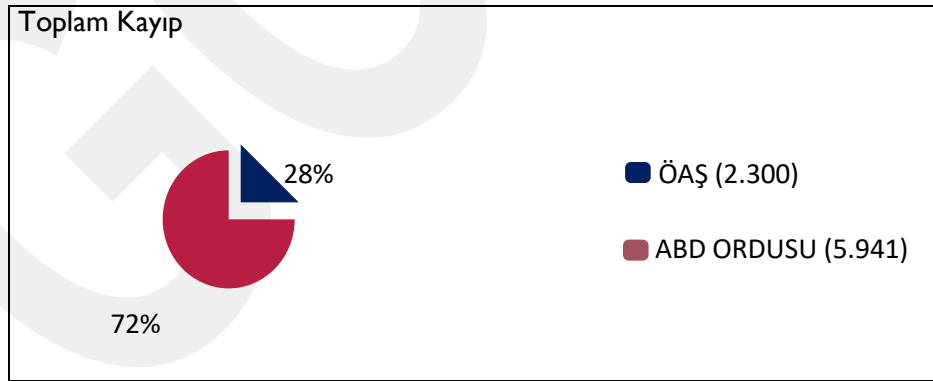
Esas görev alanı savaş alanında yeteneklerini kullanmak olan, düşman cephesine en yakın ordu birliğiyle beraber veya bu ordu birliği gibi davranarak ilerleyen özel askeri şirket endüstrisinin temsilcileri askeri şirketler grubuna girmektedirler. Bu grup altındaki firmalar; önemli devlet adamlarının kritik bölgelerde korunması, taktik/stratejik önemdeki tesislerin korunması, karşı operasyon yapma gibi görevlerde bulunabilmektedirler. Halliburton, Executive Outcomes, Shield Security, Alpha Five Titan, DynCorp, Special Project, Eriyns gibi askeri şirketler içerisinde bulunan, 89’da kurulup en bilinenler arasına yerleşen “Executive Outcomes” firması günümüzde ilk tam donanımlı “özel ordusu” olan firma olarak bilinmektedir³³. Firma çalışanları askeri disiplin ve görev odaklı olup, herhangi bir kontrat yapıldığında çağırılarak bir araya gelmektedirler. Bu durum askeri şirketlerin esas yapısını oluşturmaktadır. ABD’nin özel askeri şirket deneyimlerinin diğer ülkelere göre fazla olduğu gerçeği ele alındığında, ABD’de bu tür askeri şirketlerin 90’lı yıllarda ünlü uyuşturucu kaçakçısı Pablo Escobar’ın öldürüldüğü Kolombiya’daki uyuşturucu

³² Singer, 2009, s.156.

³³ Haldun Yalçınkaya, 2006, a.g.e, s. 261

operasyonlarında kullanıldığı ve bunun ilk deneme olduğu belirtilmektedir. Bu operasyonlarda ABD'nin 17 askeri şirketi 3,5 milyar dolarlık Kolombiya uyuşturucu savaşı ihalesini paylaşmıştır.³⁴ Bu operasyonlardan elde edilen tecrübe neticesinde Irak ve Afganistan'da bu firmaların kullanımı daha makul hale gelmiş, farklı uygulamalar için numune görevi görmüştür.

Askeri şirketler, Irak savaşı döneminde bölgede etkili olup burada savaş müteahhitleri baş aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortalama 60 askeri şirket, 20 bini aşan personeli ile bölgede görev yapmış ve bu sayı savaş döneminde ve sonrasında bölgedeki koalisyon güçlerini oluşturan devletlerin sıralamasında en çok varlık gösteren ABD'den sonra askeri şirketlerin yaptığını göstermiştir. Bu savaşta, Blackwater şirketi bölgedeki en etkili askeri şirketlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. 1996 yılında eski bir asker olan Erik Prince tarafından kurulmuş 2002-2004 yılları arasında ABD'den Irak'taki ihaleleri kazandığı için 35 milyon dolar tutarında hak ediş olarak önemli tesislerin, önemli devlet adamlarının ve konvoyların emniyet ve güvenliğini sağlamak gibi görevleri yerine getirmiştir.³⁵ Askeri şirketlerin "emniyet ve güvenlik" başlıkları altında aldığı görevlerin içerisinde tesis, önemli kişi ve konvoyların emniyetlerinin alınması vardır. Ancak bu görevler Irak ve Afganistan gibi intihar bombacılarının ve iyi gizlenmiş el yapımı patlayıcıların yapımında uzmanlaşan kişilerin bulunduğu bölgelerde bu firmaların çok fazla kayıp vermesine sebep olmuştur.

Şekil 1 . Toplam Kayıp

³⁴ Enes Gürçan, "Irak Savaşının Bilinmeyen Aktörleri: Özel Askeri Şirketler", **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara, 2015, s.21.

³⁵ Haldun Yalçınkaya, 2006, a.g.e, s. 263

Yukarıdaki şekilde 2001-2011 tarihleri arasında Irak ve Afganistan’da bulunan askeri şirket personelleri ile ABD ordusunun verdiği kayıplar belirlenmiştir³⁶. Elde edilen verilerde askeri şirketlerin verdiği kayıp sayısının, ordu personellerinin verdiği kayıpların dörtte birinden fazla olması askeri şirket elemanlarının neredeyse ordu düzeyinde savaşa dahil olduğunu göstermektedir.

BM Eski Genel Sekreteri Kofi Annan, 1998 yılında Ruanda iç savaşı döneminde devlet dışı aktörlerin normal halktan ayırmak üzere özel bir şirketi yönlendirmeyi düşündüğünü ancak o dönemde dünyanın “barışın özelleşmesine” hazır olmadığını aktarmıştır. Günümüze gelindiğinde tam tersine “savaşın özelleştiğini” ve güvenlik konusunda çalışan birçok uzmanın da özel askeri şirketlerin cirit attığı Irak savaşının “ilk özelleşmiş savaş” olarak gördüğü söylenebilmektedir.³⁷

II. Askeri Danışmanlık Şirketleri

Sınıflandırmanın ikinci kısmını oluşturan danışmanlık şirketlerinin esas özelliği bir öğreti (doktrin) geliştirmektir. Bu kategorideki şirketler askeri danışmanlık ve eğitim konularında destek vererek hizmet alıcılarının silahlı güçlerinin yeniden düzenlenmesine olanak sağlarlar. Askeri danışmanlık şirketlerini, askeri şirketlerden ayıran en belirgin özelliği şirket personelleri direkt olarak savaş/çatışma alanında bulunmaz yalnızca eğitim ve danışmanlık hizmeti verirler. Bu sınıflandırmaya dahil firmalar ilgili ülkenin ordu ve savunma bakanlıklarının revize edilmesini, savaş stratejilerinin oluşturulmasını, taktik seviyede birlik eğitimini, silah teknolojileri hakkında bilgilendirme yapılarak geliştirilmesinin sağlanmasını, planlama ve danışmanlık hizmetlerinin verilmesi gibi konularda hizmet sağlamaktadırlar. Askeri danışmanlık şirketleri; alan içerisinde stratejik ve taktiksel düzeni değiştirebilseler dahi, yine de savaş veya çatışmanın tüm sorumluluğu hizmet alıcının üzerindedir. Ancak hükümetlere veya hükümetlerin kritik görevlerde bulunan mekanizmalarına, operasyonların yönetilmesi hususunda stratejik beceriler kazandıracak bilgiler vermektedir. Askeri danışmanlık şirketleri içerisinde ünü en çok yayılmış olan MPRI 1987 yılında Pentagon’a çok yakın bir bölgede kurulmuştur. Ekibin %95’inin ABD ordusundan emekli olması ve ABD ordusu ile sahip olduğu kuvvetli bağların varlığı,

³⁶ Steven L. Schooner ve Collin D. Swan, “Dead Contractors: The Un-Examined Effect of Surrogates on the Public’s Casualty Sensitivity”, **Public Law And Legal Theory Paper No. 555; Legal Studies Research Paper No. 555**, 2011, s.46.

³⁷ Filiz Çulha Zabcı, “Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler”, **Mülkiye Dergisi**, Ankara Üniversitesi, 2013, s.45.

bu şirketin ABD'nin özel sektördeki temsilcisi olduğu görüşlerini güçlendirmektedir. Bunun yanı sıra veri tabanında daha önce hiçbir sözleşmeye dahil olmayan ancak sözleşme için her daim hazır oldukları bilinen birçok eski general ve kıdemli subay bulunduğu belirtilmektedir. Bu veriler ışığında askeri danışmanlık şirketlerinin verdiği eğitim ve sağladığı askeri kabiliyetler göz önüne alındığında düzensiz güçlerden aktif ve etkili bir düzenli orduyu kurabilecek kapasiteleri olduğu iddia edilebilecektir.

III. Askeri Destek Şirketleri

Askeri destek şirketleri, özel askeri endüstrinin en eski bayrak taşıyıcıları olarak nitelendirilebilir.³⁸ Bunun temel sebebi direkt olarak muharebe sahasında hizmet vermeleridir. Destek şirketlerinin esas özelliği lojistik hizmet sağlayıcısı olup, işverenlerinin sahadaki güçlerini kumanda etmek, bunun yanı sıra savaş/çatışma alanına yiyecek sağlama, çamaşır yıkama, inşaat yapma gibi hizmetleri de sağlamaktadırlar. Son dönemlerde bahsi geçen hizmetler için muharebe hizmet destek birlikleri yerine askeri destek şirketlerine ihale verilmesi bu firmaların gelişimine olanak sağlamıştır. Bu gruba dahil olan firmalar yaptıkları kontrata göre operasyon bölgesine ordudan önce giderek askerlerin karşılanması ve geri dönüşün tamamıyla bitimine kadar bölgede kalıp desteği devam ettirmeleriyle tanınmaktadırlar.

Bu grup içerisinde en bilinen destek firması Irak savaşında kullanılan Kellogg Brown & Root firması (KBR) olup, bu firma 1919 yılında Erle Halliburton tarafından kurulan, merkezi Teksas da olan petrol ve doğalgaz araması gibi hizmetlerin yanı sıra inşaat ve uzay endüstrisinin içerisinde de faaliyet gösteren Halliburton firmasının alt grubundadır.³⁹ Halliburton firması ilk olarak 1990 yılında Basra körfezinde yanan petrol kuyularının söndürülmesi ihalesini alarak yeni dünya düzeni içerisinde bu sektörde yer etmeye başlamış, bu durumun devamında 1992 yılında ABD ordusundan lojistik ihalesi almış ve bu ordudan aldığı ilk ihale olarak kayda geçmiştir. Bu süreç ABD ordusu ile KBR firması öngörülebilir gelecekteki savaş veya çatışmaların lojistik planlamasını beraber yapmasına sebep olmuş ve firmayı çok ileri noktaya taşımaya başarmıştır. 1995 yılına gelindiğinde Dick Cheney'in Halliburton firmasına CEO olmuş ve firma en iyi mali yükselişini yapmıştır. Bu artışın sebebi yalnızca, 2000 yılından sonra George W. Bush'un başkan seçilmesinin ardından başkan yardımcısı

³⁸ Gürçan, s.24.

³⁹ Sait Yılmaz, "21'inci Yüzyılda Güvenlik Alanının Yeni Sivil Aktörleri: Özel Askeri Şirketler ve Kontratçı Firmalar", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı 6, 2007, s.45.

olan Dick Cheney'in CEO olması değil, aynı zamanda yapılan sözleşmelerde ilk ödeme alınmadan dahi görev bölgesine önceden lojistik sağlayabilecek güç ve ekipmana sahip olmasıdır. Çünkü bahsi geçen dönemlerde bunu sağlayabilecek ölçekte bir askeri destek şirketi bulunmamaktadır.⁴⁰

Verilen bilgiler özelinde bir savaş veya çatışma alanını; çatışma öncesi, çatışma evresi ve çatışma sonrası olarak sınıflandırırsak, özel askeri şirketlerin her kademedeki oldukları ve her kademedeki ayrı hizmet verdiklerini söylemek mümkün olacaktır. Bu durumu farklı bir şekilde açıklamak gerekirse savaş veya çatışmaların her kademesinin özelleştiğini söylemek mümkün olacaktır. DACS'ın yaptığı bir diğer araştırmada özel askeri şirketlerin savaş veya çatışma alanında verdiği tüm destek ve hizmetleri incelenerek özel askeri endüstrisi pazarındaki oranlarını aşağıdaki gibi belirtmiştir;

Tablo 3. Özel Askeri Endüstrinin İçinde Özel Askeri Şirket Hizmetlerinin Dağılımı

Verilen Hizmet	Dağılım Oranı (%)	Toplam (%)
Askeri Unsur Desteği	2.7	19.3
Operasyonel Destek	16.6	
Askeri Danışmanlık/Eğitim Desteği	17.4	22.2
Polis Danışmanlık/Eğitim Desteği	4.8	
Lojistik Destek	18.2	42
İstihbarat Desteği	5.6	
Mayın Arama/Tarama Desteği	8.9	
İnsani Yardım desteği	0.2	
Silah İmha Etme Desteği	1.9	
İnşaat Desteği	7.2	
Güvenlik/Koruma Desteği	15.5	16.5
Hudut Güvenliği ve Önleme Desteği	1	
Toplam	100	100

Kaynak:⁴¹

Tablo incelendiğinde en büyük payı gerek hukuki gerek profesyonel destek açısından askeri destek şirketleri almaktadır. Ayrıca operasyonel faaliyetler, askeri danışmanlık, lojistik ve güvenlik hizmetleri özel askeri endüstri pazarında %15'inin

⁴⁰ Yalçınkaya, s.266.

⁴¹ DACS

üzerinde pay sahibi olduğu görülmüştür. Genel çerçevede hizmet tedariki, danışmanlık ve eğitimi askeri destek ve özel güvenlik firmalarından oluşan bu endüstrinin dört temel unsurunun birbirine yakın pazar paylarına sahip olduğu görülebilmektedir.

C. ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN ÖRTÜLÜ FAALİYETLERİ VE ETKİLERİ

Birçok durumda kendisinin ve operasyonlarının reddedildiği özel askeri şirketler örtülü faaliyetler için kritik öneme sahiptirler. Ulusal çıkarlar göz önüne alındığında özel askeri şirketlerin devletler arası politikalara etkileri şu şekilde yazılabilir; savaşan grupların sayısını artırır, uygulanan şiddet yöntemlerinin ve teknolojilerinin gelişmesine zemin hazırlar, farklı güç odaklarının türemesine neden olur veya despot yöntemlerin olduğu ülkelerin oluşmasına sebep olur.⁴² ABD'nin Orta Amerika için kullandığı yöntemler içerisinde de özel askeri şirketlerin etkilerini görmek mümkün olacaktır. Nikaragua, El Salvador, Guatemala ülkelerinin yöntemlerinde aktif rol alabilmek üzere yaptıkları çalışmalar içerisinde “yumuşak hedeflerin (sağlık ocakları, okullar, parklar vb.)” ortadan kaldırılabilmesi için kullanılan birlikler özel askeri şirketler personellerinden oluşmakta ve bahsi geçen dönemdeki etkileri hatırı sayılır derecede yüksek olmuştur. Bu etki CNN etkisi ile birleştirildiğinde ABD, Orta Amerika'ya müdahale hakkını direkt halkından almış ve talep ettiği alanda başarılı olmuştur.

Özel askeri endüstrinin gelişmesinin önünde engel olmadığı gibi, sektörde yükselmek için taşınabilirliğin artışı, ikili ilişkilerin devlet ve özel sektör içerisinde kuvvetli olması ve itibar faktörleri kritik önem arz etmektedir. Endüstri içerisindeki şirket sayısı belirsizliğini koruyor olsa da Uluslararası Gazeteciler Birliği'nin (International Consortium of Investigate Journalists- ICIJ) 2002 yılında hazırladığı ve iki yıllık bir çalışmanın ürünü olan raporda, küreselde 90'a yakın şirketin olduğunu ve bu şirketlerin 110 ülkede etkili eylemlerde bulunduğu ayrıca 100 milyar doların üzerinde bir parayı kontrol ettikleri belirlenmiştir. 21. yüzyılın başlarında etkili olan özel askeri şirketlere aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

⁴² John Jacob Nutter, **CIA'nın Karanlık Operasyonları**, çev. Ahmet Saraçoğlu, Güncel Yayıncılık, 2005, s.387.

Tablo 4. 21. Yüzyılın Başlarında Etkili Olan Özel Askeri Şirketler

Özel Askeri Şirketler	Menşei
Blackwater	ABD
MPRI	ABD
Aegis Defence Services	İngiltere
Northbridge Services Group	İngiltere
Erinys International Limited	İngiltere/Güney Afrika
DynCorp	ABD
Vinnel Corporation	ABD
Armor Group	İngiltere
Control Risks Group	İngiltere

Kaynak:⁴³

Genel olarak gelişmekte olan veya başarısız devlet kategorisindeki devletlerde kaos ortamı oluşturmak konularında başarılı olan bu şirketler, küreselleşmenin etkisiyle, savaş, çatışma veya savunmanın özelleşmesini gerçekleştirme çabasında iken, aynı zamanda kendilerine olan talebi arttırma çabasındadırlar. Birçok defa özel askeri endüstrinin büyümesine zemin hazırlayan şartlar oluşurken (savaş, çatışma vb.) bu şirketler büyümenin her kademesinde yer alarak kazanç elde etmektedirler. Bu durumu açıklamak gerekirse, uyuşturucuya karşı savaş açan bir devlet özel askeri şirketleri kullanabiliyorken, aynı zamanda uyuşturucuyu satan kişi ve gruplarda savunma, saldırı, lojistik gibi hizmetler için bu şirketleri kiralayabilmektedirler. ICIJ'in açıklanan ulusal bilgi ve belgelere dayanarak ürettiği bilgiler esas alındığında, 1994 yılı itibariyle ABD Savunma Bakanlığı, 24 Amerika merkezli özel askeri şirketin 12 tanesi ile toplamda 3,061 kontrat yapmıştır. Savunma bakanlığı tutanaklarına göre bu kontratların total değeri 300 milyon doların üzerinde olup söz konusu kontratların 2,700 tanesi yalnızca iki şirket ile imzalanmıştır. Bu iki firma Kellogg Brown and Root (KBR) ve Booz Ailen Hamilton şirketleridir.⁴⁴ Brown and Root şirketi dünya üzerindeki birçok çatışma veya savaş alanında görülebilmektedir: Afganistan Bagram Üssü, Özbekistan Khanabad Üssü, Küba Guantanamo Üssü, Brown and Root tarafından yapılan önemli üsler arasındadır. Bunun yanı sıra 1987 yılından bu yana Türkiye'deki ABD üslerinin bakım ve onarım işleri Vinnel şirketi ile beraber bu firmaya verilmiştir.

⁴³ Mathieu ve Dearden, 2006, s. 6

⁴⁴ Zabcı, s.35.

Özel askeri şirketlerin operasyonel güçlerini belirleyen etkenler arasında ilgili hükümet organlarıyla yaptıkları iş birlikleri vardır. DynCorp, KBR, ICI, Halliburton, MPRI, Vinnel gibi, aralarında farklı görevler üstlenen ve kendi sınıflarında güçlü olan bu şirketler ABD hükümeti ile iç içe ilişkilere sahiptirler. Bu duruma örnek olarak, 2003 yılı Irak savaşında lojistik hizmet tedariki sağlayan Halliburton şirketinin ABD hükümetine çıkarttığı faturanın 4.3 milyar dolar olduğundan söz edilmektedir.⁴⁵ Bahsi geçen rakam aralarındaki bağın derecesini de göstermekte olup, hükümet organları ile var olan iç içe ilişkiyi de göz önüne sermektedir. Elmas rezervlerinin yüksek olduğu Sierra Leone de bu örneklerden birisi olup, ABD merkezli International Charter Incorporated of Oregon (ICI) şirketi, bölgede Devrimci Birleşik Cephe (Revolutionary United Front) militanlarının ayaklanmalarının sona erdirmek üzere desteğe gelen Nijerya askerlerinin ülkelerine dönmelerine yardım etmek, lojistik ve medikal servisleri sağlama hizmeti vermiştir. ABD'nin Sierra Leone'deki desteği kara, hava, deniz güçlerinin kullanımı olmayıp, kısmen Amerika özel kuvvetleri personelleri ile sevk ve idaresi sağlanan ICI kanalıyla verilmiştir. Esasen ABD'nin Sierra Leone'de namı hesabına sağlanabileceği bir çıkarı olmamasına rağmen Devrimci Birleşik Cephe'nin bölgede etkisinin artması söz konusu olduğunda ABD'nin o dönemde en fazla petrol alımı yaptığı ülkeler sınıfında beşinci sırada yer alan Nijerya için sorun oluşabileceğinden direkt kendisi müdahil olmayıp özel askeri şirket aracılığıyla süreci yönetmiştir.⁴⁶

Bir diğer önemli özel askeri şirket, 1988 yılında erken emekliye ayrılan üç generalin askeri danışmanlık ve eğitim vermek üzere kurduğu MPRI şirkettir. 1994 yılında Hırvatistan devleti ile ordusunun eğitimi ve becerilerinin arttırılabilmesi amacıyla MPRI yetkilileri arasında kontrat imzalanmıştır. Bu sözleşme özel askeri şirket ile bir devlet arasında ilk askeri eğitim kontratı olarak kayıtlarda bulunmaktadır.⁴⁷ Bu kontrat imzalandıktan yaklaşık bir yıl sonra Hırvatistan ordusu Sırlara karşı gerçekleştirdiği saldırı harekâtından üst üste başarılar elde ederek onların yöntemi altında olan toprakları geri almıştır. Bu durum Hırvat ordusu için başarılması neredeyse imkânsız bir olayın özel askeri şirket dahilinden sonra başarılabilmesini göstermiştir. Ancak MPRI yetkilileri bu konudaki çatışma bazında doğrudan dahil olmaları konusunu ret etmişlerdir. Bu dahil olma doğrudan olmayıp

⁴⁵ Peter W. Singer, "The Private Military Industry and Iraq: What We Have Learned and Where To Next", **Policy Paper**, Genova Centre For The Democratic Control of Armed Forces (DCAF), 2004, s.5.

⁴⁶ Zabcı, s.33.

⁴⁷ ICIJ, 2002, s.5.

dolaylı olduğu, saldırılardaki stratejik planlamaların ve harekât tarzının farklılığından görülebilmektedir. Bu durum dolaylıda olsa Hırvatistan-Sırbistan arasındaki çatışmalara MPRI şirketinin dahil olmasıyla başarılı sonuçlar elde ettiğini göstermiştir. Elde edilen bu başarı sonrası Bosna ordusu askerlerinin eğitim ve becerilerinin arttırılabilmesi adına ABD hükümeti MPRI şirketine lisans vermiştir. Bu lisans sonrasında Hırvatistan ordusundan farklı olarak Bosna ordusuna etki kapasitelerini arttıracak düzeyde eğitimler vermek üzere kontrat imzalanmıştır.⁴⁸

MPRI uluslararası arenada birçok ülkede ABD hükümetinden aldığı lisans ile faaliyet göstermektedir. Bu faaliyetlerin karakteristik özellikleri arasında ABD'ye bağlı birimlerin varlığı ve çoğu zaman bu birimlere destek sağlamaları gelir. MPRI, iç savaştan yeni çıkan, henüz demokratik yapısını tam olarak oluşturamamış hükümetlerin geçiş aşamalarında hizmet vermek, öngörülebilir gelecekte yönetim çerçevelerini belirlemek, asker ve polis gücünün eğitimini ve donanımını güçlendirmek, bunların yanı sıra ülkeler arasındaki çatışma alanlarında lojistik ve koruma/önleme faaliyetlerini sağlamaktadır.

Hakkında çok fazla konuşulan, çalışanlarının Kosova ve Bosna'da yüz kızartıcı suçlara ve silah kaçakçılığına dahil olduğu iddia edilen, ancak sorumlu tutulabilecek bir hukuk söz konusu olmadığından kontrat yapmaya devam eden bir diğer şirket DynCorp şirkettir. Ayrıca ABD'nin Katar'daki askeri üssünün koruma/önleme hizmeti için imzaladığı kontratta personellerine öldürücü güç kullanım hakkı ve gizli bilgilere ulaşım serbestliği yetkililer tarafından verilmiş olup, çok fazla imtiyaz tanındığından yasadışı olaylarda ismi bazı kaynaklarda yer almıştır.⁴⁹ Bu şirket Kosova-Belgrat arasındaki uyuşmazlıkların ve çatışma ortamının ortadan kaldırılmasının yanı sıra Bosna polis teşkilatına eğitim desteği sağlamak ayrıca Balkanlar'da ABD askerlerinin onarım ve tedarik servislerinin verilmesini sağlamak konularında hizmet sağlamıştır.⁵⁰ Ancak karıştığı suçların sayısının artması ve kamuoyunda fark edilmesi sonrasında diğer şirketlere göre daha sessiz kontratlar imzalamaya başlamıştır. Adı bu kadar "suç" ile anılmasına rağmen suçun ABD sınırları içerisinde gerçekleştirilmemesi gerekçesi ile ABD'den ceza alınmamış bunu

⁴⁸ Green Paper, s.13.

⁴⁹ Yılmaz, s.49.

⁵⁰ Zabcı, s.34.

yanı sıra, Irak polis kuvvetlerinin eğitilmesi konusunda ABD yetkilileri ile kontrat imzalamıştır.

Küba'nın 1979-1982 arasında dönem başkanı olduğu "Bağlantısızlar Hareketinin" Angola hükümetine yardım amacıyla gönderdiği askeri personelini geri çekmesi sonrasında bölgede başarısız bir yönetim oluşmuş ve iç çatışmalar ortaya çıkmıştır. Yaşanan iç çatışmalar sonucunda UNITA (Angola'nın Tam Bağımsızlığı İçin Ulusal Birlik) adındaki iç savaşın önemli aktörlerinden olan örgüt Soya'daki petrol üretim tesislerini kontrolü altına alınmıştır. Angola'nın resmi ordusu petrol üretimi noktasını geri almayı başaramayınca Executive Outcomes şirketinin 50 personeli, 600 Angola ordusu personelini örgütleyerek tesise operasyon yapıp kısa bir sürede geri almıştır. Bahsi geçen Soya operasyonu 20.yy. içerisinde özel askeri şirketlerin ilk muhaberesi olarak kayda geçmiş ve sonucu başarılı olmuştur.⁵¹

Önemli hizmetler veren bir diğer özel askeri firma Air Scan of Rockledge isimli firma olup, hava radar sistemleri konularında uzman derecededir.⁵² Florida merkezli bu şirket hizmet çerçevesini, gece/gündüz savunma, güvenlik ve emniyet, askeri danışmanlık ve eğitim hava radar sistemleri ve hava kontrolü dahil operasyon servisleri olarak aktarmaktadır. Buradaki hava kontrol hizmeti, insansız hava araçları, drone, diğer sistem ve araçlar üzerinden sağlanmaktadır. Air Scan şirketinin müşterileri arasında Amerikan hükümeti yanı sıra büyük enerji ve petrol firmaları da bulunmaktadır.⁵³

Kaliforniya merkezli Vinnel Corporation özel askeri şirketler arasında önemli görevlerde bulunmuş eski ve köklü bir işletmedir. Suudi Arabistan devleti ile önemli anlaşmalar yapan Vinnel, 1975 senesinde Suudi ordusunun askeri danışmanlık ve eğitimi konusunda uzun soluklu kontrat imzalamış ve devamında askerlerinin büyük bir bölümünü eğiterek topçu ve uçaksavar alayları oluşturulmuş ve hava savunma anlamında teçhizat sağlanmıştır. Vinnel danışmanları bu noktada verdikleri destek ile 1979 yılında ortaya çıkan iç karışıklıkların bastırılması konusunda orduya danışmanlık hizmeti sağlamış, aynı şekilde 1991 Körfez savaşı sırasında büyük oranda sıcak

⁵¹ Tangör & Yalçınkaya, s.139.

⁵² Allison Stanger & Mark Eric Williams "Private Military Corporations: Benefits and Costs of Outsourcing Security", *Yale Journal of International Affairs*, 2006, Cilt 2, Sayı 4, s.6.

⁵³ Yılmaz, s.50.

çatışma olmamasına rağmen, girilen irili ufaklı çatışmalarda Vinnel tarafından eğitilen Suudi askerleri ciddi başarılar elde etmişlerdir.

1997 yılında Kuzey Carolina’da Academy adıyla ABD eski deniz kuvvetleri özel birlik askerleri Eric Prince ve Al Clark tarafından kurulan 485 milyon dolar ile özel askeri şirketler arasında on ikinci sırada bulunan, Blackwater şirketi yakın tarihimizde Irak savaşı için önemli bir aktör olmuş ve ABD ordusu içerisindeki askeri kayıpların minimize edilmesine büyük katkı sağlamıştır.⁵⁴ Sözleşme imzaladığı ordu, hükümet organları ve kanun uygulayıcı kolluk kuvvetlerine danışmanlık, eğitim, hedef tespiti ve operasyonel destek sağlamaktadır. Irak’taki Amerikan ordusunun yeme/içme, barınma, savaş teknolojilerinin geliştirilmesine katkı sağlama, kritik üslerin ve binaların güvenlik ve emniyeti sağlama, Irak asker ve polis güçlerine danışmanlık ve eğitim verilmesi gibi konularda ABD hükümetinin verdiği lisans ile faaliyet göstermiştir. Blackwater firması da DynCorp gibi kötü üne sahip firmalar arasındadır. Irak da bulunduğu süre boyunca birçok sorunla adı anılmış olup 2004 yılında Felluce’de, Blackwater şirketine bağlı dört sivil personelin öldürülmesi uluslararası gündemde çokça yer almış aynı şekilde, 2007 yılında beş Blackwater şirketi çalışanının açtığı ateş sonucu 17 Irak vatandaşı sivilin öldürülmesi dönemin Irak ve ABD hükümetleri arasında gerilmelere yol açmıştır.⁵⁵ ABD Savunma Bakanlığı’nın 2009 yılında servis ettiği rakamlara göre Irak’a 15,279 sözleşmeli güvenlik personeli gönderilmiştir. Bu sayının içerisinde eğitimci, değerli bilgiyi işleyen ve değerlendiren personel, sorgulama yapan silahlı veya silahsız personeller dahil olmamakla beraber, %87’si silahlı güvenlik personeldir. Bu kontratlıların ülkelere göre oranı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

⁵⁴ Tangör & Yalçinkaya, s.129.

⁵⁵ Ümit Ercan, “Güvenlik Faaliyetlerinde Özelleştirme: Paralı Askerler Mi? Özel Askeri Birlikler Mi?”, **Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi**, 2014, s. 51-67.

Tablo 5. 2009 Yılında Irak da Bulunan Kontratçı Sayısı

	Amerikalı Personel Sayısı	Iraklı Personel Sayısı	Diğer Ülke Vatandaşları	Toplam
Irak'taki Özel Kontratçı Sayısı	623	1,029	11,580	13,232
Yüzde Oranı (%)	5	8	87	100

Kaynak: ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı 3. Kontratçı Sayım Raporu

Ayrıca 2009 yılı itibariyle ABD Savunma Bakanlığı'nın Afganistan da 5.198 özel askeri şirket personeli bulunmakta olup bunların %99'u (5.165) silahlı personeldir. Aynı şekilde Afganistan'daki personellerin ülkelere göre oranı aşağıdaki gibidir.

Tablo 6. 2009 Yılında Afganistan'da Bulunan Kontratçı Sayıları

	Amerikalı Personel Sayısı	Afganistanlı Personel Sayısı	Diğer Ülke Vatandaşları	Toplam
Afganistan'daki Kontratçı Sayısı	13	4,895	257	5,165
Yüzde Oranı (%)	<1	95	5	100

Kaynak: ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı 3. Kontratçı Sayım Raporu

Yukarıda bahsedilen sayıların dışında Irak'ta 50'den fazla özel askeri şirkette 30 binden fazla şirket personeli görev almaktadır. Aynı durum Afganistan içinde geçerli olup yaklaşık 40 adet lisanslı özel askeri şirket mevcut olup, 20 binin üzerinde şirket personeli görev almaktadır. Lisans sahibi olmayıp Afganistan'da görev yapan özel askeri şirket personeli 70 bin dolaylarında olduğu aktarılmaktadır.

Irak savaşı gibi Suriye'de 15 Mart 2011 tarihi itibariyle meydana gelen iç savaşta da çok fazla özel askeri şirket personeli kullanılmıştır. Burada isimleri geçen

şirketler arasında Rusya destekli şirketler dikkat çekmektedir. Ancak genel olarak Rusya destekli bu şirketlerin karakteristik özellikleri hükümetle bağ kurulmasının yasal anlamda mümkün olmaması amacıyla, farklı ülkelerin ticaret siciline kayıtlı olmalarıdır. Bu tip şirketlerden bazıları; Arjantin kayıtlı "Wagner", Kırgızistan kayıtlı "Turan", Hong Kong kayıtlı "Slavonic Corps" olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁶ Bir diğer dikkat çeken özellikleri ise, ideolojik kavramlar üzerinden çalışmalar yürütüp personel temininin ortak ideolojik kaygılar üzerinden sağlamalarıdır. Bu konuyu yukarıda bahsettiğimiz şirketler üzerinden detaylandırmak gerekirse, Wagner şirketi Neo-Nazi, Turan şirketi Türk milliyetçiliği/Turan ülküsü, Slavonic Corp şirketi ise pan-Slavizm sembol ve ideolojik unsurlarıyla personellerini bir araya getirerek soğuk bir askeri oluşumdan ziyade gönül bağının olduğu "para" olmasa dahi verilen görevleri yerine getirebilecek bir yapının oluşturulması amaçlanmıştır.

Suriye'de etkili olan bu şirketlerden ilki, 2013 yılında kurulan Hong Kong merkezli Slavonic Corps şirketi 250-270 kişilik bir ekiyle Deyrizor bölgesindeki petrol kuyularının ve depolarının güvenliğini sağlamak amacıyla bölgede görevlendirilmişlerdir. Ancak bu görevlendirilmenin dışında Humus bölgesindeki çatışmalara katılmaları yönündeki talimat ile beraber girdikleri çatışmalarda çok fazla zayıat vermelerinden dolayı bölgeyi terk etmek durumunda kalmışlardır. Daha sonra bahsi geçen şirket yöneticileri Rusya'da, yasa dışı silahlı örgüt statüsünde yargılanmışlardır.⁵⁷

Suriye'de görev yapan bir diğer özel askeri şirket ise Rus eski istihbarat görevlisi "Wagner" lakaplı Dmitri Utkin tarafından kurulan ve faaliyet gösteren Wagner firmasıdır. Eğitimlerini Rus özel kuvvetlerin bulunduğu üs içerisinde gerçekleştiren firma personelleri Ukrayna'daki görevlerini tamamladıktan sonra 2015 yılında Suriye de görev yapmaya başlamıştır. Wagner firmasının bölgedeki varlığının temeldeki iki nedeni, Rus enerji şirketlerinin bölgedeki güvenlik/emniyet ve çıkarlarını korumak, petrol ve doğalgaz olan bölgelerin güvenliğini sağlamak ve Rusya'nın bölgedeki çıkarlarına destek olacak operasyonel faaliyetlerde bulunmaktır. Bu görevler için Wagner firmasının bulundurduğu özel askeri personel sayısı 3 bine

⁵⁶ Emir Abbas Gürbüz, "Uluslararası Hukukta Özel Askeri Şirketlerin Durumu: Rusya-Ukrayna İhtilafı Emsali Üzerinden Bir Değerlendirme", 2017, s. 4.

⁵⁷ Bu yargılamanın esas sebebi olarak şirketin petrol bölgesi Deyrizor'dan çatışma bölgesine yönlendirilmeleri sonucu, Rus yetkililer ile şirket yöneticileri arasında anlaşmazlıkların doğması gösterilmektedir. Sabir Askeroğlu, "Rusya'nın Suriye'deki Paralı Askerleri", İRAM- İnan Araştırmaları Merkezi, 31.03.2018, [<https://iramcenter.org/rusyanin-suriyedeki-parali-askerleri/>], 20.04.2020 tarihinde erişildi.

yaklaştığı belirtilmektedir. Ancak, 2018 yılında Deyrizor’ da Amerikan birlikleriyle çatışmaya girmeleri Suriye’deki varlıklarının sona erdirmeleri için bir başlangıç noktası olmuştur. 7 Şubat 2018 tarihinde ağır silahlarla donatılmış 600 Wagner personeli, Deyrizor’daki Hişam kasabasında ABD öncülüğündeki DEAŞ karşıtı YPG/PYD terör örgütü koalisyonu ile karşı karşıya gelmiş, ancak ABD’nin kısa sürede bilgilendirilmesi sonucu Amerikan topçularının, helikopterlerinin ve savaş gemisinin dahil olduğu bir çatışma gerçekleşmiştir. Bahsi geçen çatışmanın Moskova ile Washington’un Vietnam Savaşı’ndan bu yana örtülü olarak karşı karşıya geldikleri ilk doğrudan çatışma olduğu bazı kaynaklarca belirtilmiştir. Wagner şirketinin uluslararası alanda etkili olduğu bir diğer nokta ise, Rus haber portalı Meduza’ya göre Venezuela’da Devlet Başkanı Maduro’nun güvenlik/emniyet ve koruma tedbirleri için görevlendirilmesidir.

Suriye’de faaliyet gösteren bir diğer özel askeri şirket Castle International şirkettir. Castle şirketi personelleri ABD destekli SDG çatı yapılanması olan PYD/YPG terör örgütü üyeleriyle beraber operasyonel faaliyetler yapmak ve tıbbi yardım, tahliye faaliyetlerini yürütmek üzere bölgede hizmet sağlamaktadır. Bunun yanı sıra militanlara askeri eğitim ve danışmanlık servisi veren şirket, uluslararası operasyonlarda kullandığı özel proje grubu adıyla bilinen ağır silah donanımlı personelleri ile YPG/PYD saflarında çatışmalara katılmaktadır. Şirketin hizmet grubu çoğunlukla havayolu ile sağlanan tıbbi yardım ve tahliye operasyonları olsa da bölgede askeri unsur olarak YPG/PYD terör örgütü üyelerine önemli ölçüde destek sağlamaktadırlar.⁵⁸

Örtülü savaşların ve asimetrik çatışma ortamının en net görüldüğü Suriye’de etkili olan bir diğer önemli özel askeri şirket Shield şirkettir. Shield şirketinin sahibi bilinmemekle beraber, ilk olarak Moskova’ya bağlı Kubinka şehrinde 2018 yılında ortaya çıkmıştır. Rus hava kuvvetlerinin özel kuvvetler birliği ile ilişkisi bulunduğu belirtilen firmanın personelleri arasında eski generaller ve Rus Savunma Bakanlığı personellerinin olduğu belirtilmektedir. Suriye’de halen devam eden görevi, isimleri henüz bilinmeyen 5 şirketin güvenlik/emniyet ve koruma hizmetlerini sağlamaktır.

⁵⁸ “ABD'nin Suriye'deki Taktiği: Özel Güvenlik Şirketinin Paralı Askerleri Terör Örgütü YPG/PKK ile Yan Yana Savaşıyor”, [<https://www.haberler.com/abd-nin-suriye-deki-blackwater-taktigi-ozel-11239491-haberi/>], 20.04.2020 tarihinde erişildi.

Bahsi geçenler haricinde Rusya merkezli, bölgede görev yapan Vega Güvenlik ve Moran Güvenlik grubu gibi birçok özel askeri şirket mevcuttur.

Suriye’de yalnızca Sünnilere askeri eğitim veren Jabhat Fateh al-Sham ve halefi grubu Heyet’i Tahrir al Sham ile yakın ilişki içerisinde olan bir diğer özel askeri şirket Malhama Tactical Group şirketidir. Malhama Tactical resmi olarak 2016 yılında kurulmuş olmasına rağmen kurucuları 2013 yılında Suriye’ye giriş yapmışlardır. Şirketin kurucuları Saifullah cemaati grubundan olup tek yetkilisi bir dönem Rus ordusunda özel kuvvetler personeli olarak görev yapan Özbek asıllı Ebu Refik’tir. Şirketin kuruluş temeli Al-Malhama Al-Kübra’dan (büyük savaş) hadislerinden oluşmaktadır. “Al-Malhama Al-Kübra” eski Roma’da Hristiyan olmayan yeni Roma temsilcilerinden söz edilmektedir. Hadisin açıklamasında Müslümanlar tarafından yeni temsilcilerin (yeni Romalıların) yok edileceği aktarılmaktadır. Malhama Tactical şirketi de bu hadisi baz alıp Rusya’yı Roma olarak görerek ona karşı savaşmaya davet etmektedir. Şirketin Suriye’deki 10-20 arası küçük profesyonel gruplarla eğitim verdiği ve operasyonlar yaptığı bilinmekle beraber, DEAŞ, El Nusra ve diğer dini motivasyonla hareket eden örgüt elemanlarına verdiği eğitimler profesyonel ordu personellerine verilen düzeyde olduğu aktarılmaktadır.⁵⁹

Malhama Tactical firmasını önemli ve dikkate değer kılan kısım Suriye’de kurduğu özel bir birimin Türkistan İslam Partisi isimli kökten dinci örgüte destek olmak amacıyla eğitim ve danışmanlık hizmeti vermesidir. Türkistan İslam Partisi içerisinde Çin’in Sincan bölgesinden gelen yaklaşık 2 bin Uygur Türk’ünün bulunduğu belirtilmektedir. Malhama Tactical şirketinin Suriye’de eğitim verdiği Özbek, Çeçen ve Uygurların, Çin ve Rusya’ya döndüklerinde yaşanacak kaos ortamının oluşması ihtimalinden dolayı şirketin faaliyetlerini takip etmektedir.⁶⁰

Bir diğer şirket ise Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) merkezli; Libya’da yaşanan iç çatışma süreci içerisinde “Libya Ulusal Ordu” komutanı General Halife Hafter’e ve Yemen’deki BAE birliklerine destek olmak amacıyla kontrat imzalayan Black Shield şirketidir. Bu şirket BAE tarafından, Hafter’e askeri destek sağlamak amacıyla bölgede görevlendirilmiş; buna karşın 300 Sudanlı personel ile Libya’da

⁵⁹ “Suriye’nin Blackwater’ı Malhama”, [<https://kafkassam.com/uriyenin-blackwateri-malhama.html>], 20.04.2020 tarihinde erişildi.

⁶⁰ Murat Kuseyri, “Kökten dincilerin Blackwater’ı: Malhama Tactical”, [<https://www.evrensel.net/amp/310980/cihatcilarin-blackwateri-malhama-tactical>], 20.04.2020 tarihinde erişildi.

göreve başlamıştır. Ancak bu personellerin içerisindeki bazı Sudanlı askerler Libya’da görevlendirileceklerini bilmeden bölgeye gönderilerek General Hafter idaresindeki orduda görev almaya başladıklarını, buna karşın bölgeyi terk ederek Sudan’a geri döndüklerini belirtmişlerdir. Bu sorun, bahsi geçen personellerin bir araya gelerek BAE’ye dava açmaları sonucu ortaya çıkmış ve geniş yankı uyandırmıştır.⁶¹

Birden fazla görevde kullanılan ve çeşitlenen özel askeri şirketlerin içerisinde Sakina Security ve Transglobal gibi firmalar ise 1999 yılının sonlarına doğru Çeçenistan ve Afganistan gibi ülkeleri çatışma alanlarına milis kuvvet yetiştirebilmek adına kiralanmış ve Müslüman genç örgüt elemanlarının eğitimlerinde görev almışlardır. Ayrıca uyuşturucu satışı ve kaçakçılık yapan suç örgüt elemanlarının eğitimi, kriz yönetimi ve danışmanlığı konularında servis sağlayan firmalar da mevcuttur. Kolombiya uyuşturucu örgütü Medelline suç karteline operasyonel destek sağlayan, bunun yanı sıra Cali suç örgütü bölgedeki aşırı sağcı grup elemanlarına eğitim veren İsrail ordusundan emekli bir asker tarafından yönetilen Spearhead şirketi bu grup içerisinde yer almaktadır.⁶²

Yukarıda da bahsettiğimiz, birçok faaliyetleri olan özel askeri şirketlerin personel kayıpları da olmuştur. Bu şirketlerin sayılarının gün geçtikçe artması, devlet ve devlet dışı aktörlerin yanı sıra özel sektör temsilcilerinin de birçok noktada hizmetlerinden faydalanması; özel askeri şirketlerin personel sayıları ve gerçekleştirdikleri faaliyetler sonucunda verdikleri kayıplar hakkında net veriler oluşmasına engel olmaktadır. Bu kayıplardan bazıları, 2003 yılından 31 Aralık 2008 tarihine kadar incelendiğinde, ilk 15 şirketin ABD Çalışma Bakanlığı'na bildirilen listesi aşağıdaki tabloda belirtilmiştir. Bu tabloda, ilk 15 özel askeri şirket kayıplarının, bildirilen toplam özel askeri şirket personeli kayıplarına oranı verilmiştir. Belirtilen sayılar yalnızca çatışma/savaş alanında yaşanan kayıpları değil, aynı zamanda sağlık sorunları, kazalar ve diğer etkilerle yaşanan kayıpları da içermektedir.

⁶¹ “BAE, Sudanlı Gençleri Kandırıp Zorla Savaşa Götürüyor”, [<https://www.trthaber.com/haber/dunya/bae-sudanli-gencleri-kandirip-zorla-savasa-goturuyor-457341.html>], 20.04.2020 tarihinde erişildi.

⁶² Gürçan, s.31.

Tablo 7. 2003-2009 Tarihleri Arasında En Fazla Kayıp Veren Özel Askeri Şirketler

Şirket Adı	Ölü Sayısı	Oranı (%)
L-3 Communications	358	27.90
KBR	95	7.40
Sandy Group	57	4.44
PWC Logistics	54	4.21
DynCorp International	46	3.59
Hart GMSSCO LTD.	41	3.20
Armor Group International Limited	36	2.81
Kulak Construction Company	30	2.34
Blackwater	29	2.26
Prime Projects International	27	2.10
Aegis Defence Service	26	2.03
EOD Technology	25	1.95
Al-Naseem Company For General Trading	22	1.71
Sally port Global Services	20	1.56
The Shaw Group	20	1.56
Toplam	886	69.06

Kaynak:⁶³

Yukarıdaki bu çalışma bildirilen resmi rakamlar üzerinden hazırlanmış olup, yaşanan bazı olayların bakanlığın ilgili birimine hiç bildirilmediği iddia edilmektedir. Ayrıca gelişmekte olan veya henüz gelişmemiş ülke vatandaşı olan kişiler öldüğünde aileleri sigorta ödeneklerini alabilmek adına başvuru yapmamaları nedeniyle çoğu yukarıdaki kayıtlara geçmemiştir. Bu nedenle yapılan analizlerde gerçek kayıpların tabloda belirtilenlerden ortalama 2 kat fazla olduğu söylenebilecektir. Yine Irak ve Afganistan'daki kayıplar incelendiğinde ölen özel askeri şirket personellerinin ülkelere göre dağılımı aşağıdaki tablodaki gibi incelenmiştir.

⁶³ Burada verilen oranlar ÖAŞ'ler tarafından 2003-2010 yılları arasında ABD Çalışma Bakanlığı'na bildirilen ölümlerin, bu yıllar arasında bildirilen toplam ÖAŞ personeli ölümlerine oranıdır. Detaylı bilgi için bkz: Ömer Faruk Cantenar, "Özel Askeri Şirketler ve Devletin Meşru Şiddet Tekeli", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara, 2011, s.98.

Tablo 8. Özel Askeri Şirket Kayıplarının Vatandaşı Oldukları Ünelere Göre Dağılımı

Ülke	Verilen Kayıp (Ölü ve Yaralı Sayılarının Toplamından Oluşmuştur)
ABD	18,701
Hindistan	381
Irak	361
Birleşik Krallık	262
Türkiye	211
Bosna Hersek	185
Birleşik Arap Emirlikleri	177
Güney Afrika	155
Filipinler	133
Makedonya	132
Almanya	119
Ürdün	102
Kanada	73
Suudi Arabistan	59
Sri Lanka	56
Macaristan	40
Sırbistan	39
Pakistan	36
Avustralya	35
Afganistan	34
Güney Kıbrıs Rum Yönetimi	34
Peru	32
Gürcistan	32
Kosova	27
Tayland	25
Yeni Zelanda	20
Kolombiya	20
Özbekistan	15
Hırvatistan	14
Güney Kore	14
Romanya	12
Japonya	12
Umman	11
İtalya	10
Arnavutluk	7

Kaynak: ⁶⁴

Yukarıda verilen rakamlar incelendiğinde, personellerin gerçek adreslerinin güvenlik kaygılarından dolayı vermediklerini göz önüne alarak ve ülke fark edecek düzeyde adreslerini değiştirdiklerini düşünerek yorumlamakta fayda vardır. Elde

⁶⁴ Cantenar, 2011, s.99.

edilen bu veriler 2008 yılı itibarıyla ABD Çalışma Bakanlığı'nın paylaştığı bilgilerden elde edilerek düzenlenmiştir. Verilen bilgiler incelendiğinde farklı adres verilme ihtimali göz önüne alındığında muğlak da olsa, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup farklı ülkelerde özel askeri şirket personeli olarak görev alarak hayatını kaybeden 211 kişinin var olduğu görülebilecektir. Tabloda yedi kaybın altında olan rakamlar ve ülkeler yazılmamış ancak aktarılan bilgiler içerisinde 50 kadar ülkede, ev adresleri tespit edilmiştir.

III. ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN HUKUKTAKİ YERİ

Özel askeri şirket faaliyetleri, kullandıkları yöntemler ve insan hakları ihlalleri göz önüne alınarak incelendiğinde hukuksal sınırlarının çizilmesi gerektiği görülebilmektedir. Bu sınırların belirlenmemesi durumunda savaş/çatışma bölgesinde bulunan şirket personellerinin bölgedeki kaos ortamından faydalanarak işleyebilecekleri suçların artması ihtimali göz önüne alınmalıdır. Bu şirketlerin günümüzdeki kullanımları incelendiğinde, çatışma/savaş ortamına dahil olan özel askeri şirketlerin kurulduğu ülke, şirket personellerinin vatandaşı olduğu ülke, şirketten hizmet alımı yapan ülke ve bu şirketin görev yaptığı ülke birbirinden farklılık gösterebilmektedir.⁶⁵ Bu denli çok uluslu olabilen bir yapının pratikte, sözleşme şartlarına göre faaliyetleri yürütmesi günümüz çatışma/savaş alanında mümkün olmamaktadır. Bu sebeple hukuki boyutlarının belirlenerek ulusal ve uluslararası arenada bağlayıcı kurallar bütünü oluşturulması önemli bir ihtiyaç halini almıştır. Bu bölümde özel askeri şirketler ile ilgili ulusal ve uluslararası hukuk çerçevesinde yapılan düzenlemeler incelenmiştir.

A. ULUSLARARASI HUKUK ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Uluslararası hukuk kurallarınca henüz yeni bir olgu olarak görülen ve birçok alanda tartışmalara sebep olan özel askeri şirketler, devletler veya şirketler tarafından uluslararası arenada kullanımı çoğu zaman insan hakları ihlallerini gündeme getirirken, bazı durumlarda da uluslararası hukukun temel kuvvet kullanımı ve silahlı saldırı kurallarını içeren konulardaki tartışmaları da başlatmaktadır. Özel askeri şirketlerin hizmet olarak sundukları, savaş araç ve gereçleri olması ve bu hizmetlerden para kazanıyor olmaları bu şirketlerin uluslararası hukuktaki yerini önemli hale getirmektedir. Hukukun uluslararası boyutunun özel askeri şirketlerle bu denli “ilgili” olmasının nedeni tek bir ülkede faaliyet göstermemeleridir. Özel askeri endüstri tek

⁶⁵ BAE'nin Yemen de görev yapması için kiraladığı ABD merkezli şirketin Kolombiyalı personelleri ile hizmet vermesi gibi.

bir devlet veya ulusu ilgilendiren bir endüstri olmayıp küresel anlamda faaliyetleri olan ve neredeyse her savaş/çatışma ortamında bulunan bir endüstridir. Birden fazla ülkede etkili faaliyet gösteren bu firmaların giderek artan etkisi göz önüne alındığında, suça karışan askeri şirket personellerinin varlığı, bunun yanı sıra terörist gruplar, despot yönetimler ve çeşitli uyuşturucu kaçakçısı örgütlerin verdikleri görevleri de yapmaları bu firmaların uluslararası hukuktaki yerini tartışmaya açmıştır. Bahsi geçen endüstrinin şirket sayısının yüzlerle ifade ediliyor olması ve ortalama gelirlerinin yüz milyarlarca dolar olması bu şirketlerin uluslararası hukuktaki uygunluk derecesi ve geçerliliğinin belirsizliğini korumasına engel olmamaktadır.⁶⁶

Yaşadığımız dönemde karşı karşıya gelen tarafların çatışmasının savaş olarak değerlendirilebilmesi için, tarafların askeri birliklerinin emir komuta zincirine bağlı olmaları, savaş hukukuna uygun davranmaları ve düzenli birlikler ile harekât dahil olmaları gerekmektedir. Özel askeri şirketlerin uluslararası hukuk kurallarına uygunluğu tartışmalı olsa dahi bahsi geçen hususlara riayet edildiği nispeten söylenebilir. Ancak bu şirketlerin çeşitlenen hizmet alanları göz önüne alındığında içinde bulunduğumuz yüzyılda savaş/çatışma bölgelerindeki sivillerin haklarının korunması sorununun da ortaya çıktığı görülebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında özel askeri şirketlerin uluslararası hukukta iki farklı şekilde incelendiği görülebilmektedir. Bunların ilki, savaş/çatışma alanlarında özel askeri şirket personellerinin eylemleri ve kontrat imzaladıkları ülkelerin veya şirketlerin sorumlulukları ile ilgili hukuki bölüm olup, ikincisi özel askeri şirketlerin faaliyetleri noktasındaki hukuki bölümdür. Savaş/çatışma alanlarındaki personellerin eylemleri ve kontrat imzalanan ülkelerin veya şirketlerin sorumlulukları noktasındaki hukuki durumu Montreux Belgesi ile düzenlenmiştir.⁶⁷

Özel askeri şirketlerin faaliyetleri ile ilgili hukuki durumu incelendiğinde, direkt olarak yasal bir düzenleme yapılmamış olsa da bu şirketler “paralı asker” statüsünde değerlendirilmektedir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu 2007 yılı raporunda, özel askeri şirketler ile ilgili “paralı askerlik kavramının bir türü” ve Cenevre Sözleşmesini baz alarak “illegal muharip gruplar” olduğu şeklinde görüş

⁶⁶ J.P. Terry, “Privatizing Defense Support Operations: The Need To Improve DoD”, **Armed Forces & Society**, Cilt 36, Sayı 4, 2010, s.660-670.

⁶⁷ Montreux Document on Pertinent International Legal Obligation and Good Practices of States Related to Operations of Private Military and Security Companies During Armed Conflict, 17 Eylül 2008. Konu ile ilgili bilgi için bkz. Emanuela-Chiara Billard, “Business Goes to War: Private Military/Security Companies and International Humanitarian Law”, **International Review of The Red Cross**, Sayı.88, 2006, s.525-572.

bildirmiş ve savaş/çatışma alanlarında bulunmalarını yasaklamıştır. ABD sunulan rapordaki bu kararı tanımadığını bildirmiş ancak genel çerçevede kabul görmüştür.⁶⁸ BM'nin bu konu üzerinde duyarlı olması bir devlet topluluğu olmasından dolayı önemlidir. Bu sebeple 1999 yılında BM'nin hatırlattığı özel raporda paralı askerlerin yaptığı eylemlerin egemen eşitlik, siyasi özgürlük ve toprak bütünlüğü esaslarını önemsemeyip hiçe saydığını belirtmiştir. Birleşmiş Milletlerin hazırlayıp kabul ettiği bu raporda özel askeri şirketlerin savaş/çatışma alanından men edilmesi belirtildiyse de BM çeşitli barış gücü operasyonlarında bu şirketlerden hizmet sağlayarak durumu daha ironik hale getirmiştir. Normal şartlarda askeri hizmet satan özel askeri şirketler uluslararası hukuka göre paralı asker statüsünde değerlendirildiğinden bu olgu tartışmalı bir hal almıştır. Uluslararası hukuk kurallarına göre paralı askerlik kavramı çok sınırlanmış ve faaliyetlere belirli çerçevelere alınmak kaydıyla izin verebilen bir olgu haline getirilmiştir. Bu durum özel askeri şirketlerin de çerçevesini oluşturmuş olsa da halen bu hukuki çerçeveye giremeyen birçok özel askeri şirket mevcuttur.

Paralı askerlik kavramının tanıma ve düzenlenmesi ile ilgili üç dökümandan bahsetmek doğru olacaktır. Bunlar;

1. 1949 Cenevre Sözleşmesi'ne 1977 tarihli Ek 1 Numaralı Protokol,
2. 1977 tarihli Paralı Askerliğin Kaldırılmasına Dair Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi,
3. 1989 tarihli Paralı Askerliğin İstihdamına, Kullanımına, Finansmanına ve Eğitimine Karşı Uluslararası Sözleşmesi (BM Paralı Askerlik Konvansiyonu)

Yukarıdaki ilk iki doküman da paralı askerlerin “savaşçı” veya “savaş esiri” olarak değerlendirilmeyeceği aktarılmaktadır. Normal şartlarda tarafların silahlı güçlerine mensup askerler gibi paralı askerler de savaş alanında esir olarak alındığında savaş esiri statüsünde değerlendirilerek muamele yapılırken, 1949 Cenevre Konvansiyonu'na ek 1977 protokolü ile konvansiyonunun 47. Maddesi düzenlenerek paralı askerlik yasaklanmış ve suç sayılmıştır. Bu protokole göre paralı askerlik, uluslararası silahlı suçlar kapsamına alınmış ve maddeleri belirtilmiştir. Bu madde Protokol içerisinde 47(2) olarak belirtilmiş ve buna göre; paralı asker, aşağıdaki koşulları kendinde barındıran şahıs olarak tanımlanmıştır;

⁶⁸ Alexander G. Higgins, “US Rejects UN Mercenary Report”, USA Today, [https://usatoday30.usatoday.com/news/world/2007-10-17-3392316246_x.htm], 21.04.2020 tarihinde erişildi.

(a) Yurt içi veya yurt dışında savaş/çatışma alanında silahlı çatışmaya girmek üzere kiralanmış olmak,

(b) Çatışmaya doğrudan dahil olmak,

(c) Maddi kazanç elde etmek suretiyle savaş/çatışma alanına dahil olmak, ancak tarafların herhangi birinin silahlı kuvvetlerinin personellerinden olmamak ve verilen görevler tamamlandıktan sonra ödenmesi taahhüdü bulunan bedeli almak,

(d) Taraflarının herhangi birinin vatandaşı olmamak veya orada yaşamıyor olmak,

(e) Tarafların ordu mensupları arasında bulunmamak,

(f) Tarafların herhangi bir birimi tarafından savaş/çatışma alanında görevlendirilmemiş olmak

Bu tanımlamalara uyan kişiler paralı asker olarak nitelendirilerek cezai şartlar buna göre belirlenmiştir.

Cenevre sözleşmesini destekler ve genişletir nitelikteki diğer iki sözleşme ise 1 No'lu ek protokolün esas alınmasıyla yapılan Afrika Sözleşmesi ve BM Sözleşmesidir. Her iki sözleşmenin ortak noktası yalnızca 1 No'lu Ek Protokole uygunluğu değil, bunun yanı sıra birlik veya bölge kapsamına giren ülkelerin iç hukuk kapsamındaki değişiklikler sonucu paralı askerlik kavramı ayrı bir suç kategorisine alınmış olmasıdır. BM sözleşmesine göre daha bölgesel olan Afrika Sözleşmesi'nde, Afrika halklarının öz yönetim hakkına engel olacak, Afrika uluslarının birlik, bütünlük ve bağımsızlıklarına zarar verme güdüsüyle; paralı askerlerin kullanılması, bir araya getirilmesi, eğitim verilmesi gibi hususlar yasaklanmış, farklı bir uygulama yapılması halinde cezai sorumluluklarının doğduğu belirtilmiştir. Afrika Sözleşmesi 1977 yılında imzalanmış ve "Afrika'da Paralı Askerliğin Kaldırılması için Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi" olarak adlandırılmaktadır. Sözleşme içerisinde, ilk madde de bulunan amaç kısmı haricinde herhangi bir değişiklik yapılmamış, 1 No'lu Ek Protokol aynen kabul edilmiştir. Afrika Sözleşmesi'ne göre daha global ölçekte olan ve hangi amaca bağlı hareket ettiklerine bakılmaksızın paralı askerlik olarak değerlendirilebilecek tüm eylemleri yasaklayan, BM Sözleşmesi olup Paralı Askerlerin İstihdamı, Finansmanı ve Eğitimine İlişkin Uluslararası Sözleşme olarak adlandırılmıştır. 4 Aralık 1989 tarihinde imzalanan bu sözleşmede ise paralı asker;

- Vatandaşı olduğu ülkeden veya yurt dışından çatışma/savaşa dahil olmak üzere gelen
- Düşmanca eylemlerin içerisinde bulunmak amacıyla şartlandırılan, gerçekte bulunduğu tarafın ordusuna benzer görevleri yerine getiren kişilere ödenen veya ödenmesi taahhüt edilen, standart bir gelir kaynağından daha fazla gelir elde edebileceği vaat edilen kişi olarak tanımlanmış ve paralı asker;
- Karşı karşıya gelen tarafların vatandaşı olmadığı gibi taraflardan herhangi birinin hegemonyası altındaki bir bölgeden de gelmemiş olmalı
- Taraflardan herhangi birinin ordusunda görevli olmalı
- Ordu mensubu olarak resmi görevle, taraflardan herhangi biri kanalıyla gönderilmemiş olmalıdır

2001 yılında hazırlanıp imzaya sunulan bu sözleşmeyi 2009 senesi itibarı ile birçok ülke imzalamış olsa dahi henüz onaylamamışlardır. Aslında Barrie'nin de aktardığı üzere Paralı Askerlerin İstihdamı, Finansmanı ve Eğitimine İlişkin Uluslararası Sözleşmesi kendinden önceki yasal düzenlemelere göre daha etkili ve başarılı bir düzenlemedir.⁶⁹ Ancak sözleşme maddeleri özel askeri şirketlerin hukuki durumlarına ilişkin sorunları ortadan kaldırmamış, belirsizlikler yine devam etmiştir.

Paralı askerlik kavramına özel askeri şirketler üzerinden bakıldığında savaş/çatışma ortamında askeri kabiliyetleri kullanma noktasında benzerlikler olsa da bu şirketler ile paralı askerleri birbirinden ayıran özellikler de mevcuttur. Özel askeri şirketler genel yapıları içerisinde yalnızca savaşmanın olmaması bununla beraber şirket bünyesinde, eğitim ve danışmanlık faaliyetlerinin bulunması paralı askerlerden ayıran en belirgin özellikler arasındadır. Bu özellik özel askeri şirketlerin paralı askerlik statüsünde değerlendirilmesini engeller niteliktedir. Bu durum stratejik bir tesisi veya kişiyi korurken de değişmeyecek, anlaşma çerçevesinde bir kişiyi veya bir tesisi korurken çatışmaya girmiş olsalar dahi bu durum onları paralı asker statüsüne dahil etmeyecektir. Bunun temel sebebi ise savaşmak için işe alınmamalarıdır.

Yapılacak son değerlendirme ise paralı askerlik kavramının 47. madde de tanımlanması üzerine olacaktır. Çünkü yapılan tanım çerçevesinde paralı asker olunabilmesi için, bu kişilerin taraflardan herhangi birinin vatandaşı olmaması gerekmektedir. Yalnızca bu şart dahi ÖAŞ personellerinin birçoğunun paralı askerlik

⁶⁹ Aktaran: Ahmet Hamdi Topal, "Uluslararası Hukuk Açısından Özel Askeri Şirketler ve Şirket Çalışanlarının Statüsü", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2011, 60 (2), 987.

statüsünde hukuki olarak değerlendirilemeyeceğine yeterli bir maddedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında paralı askerler noktasında yapılan uluslararası düzenlemeler baz alınırca, özel askeri şirket personellerinin toplu olarak bu kategorilerde değerlendirilmesi ve hukuki bir çatı altında toplanması söz konusu olmayacaktır. Bu husus dikkatlice incelendiğinde geçmişten günümüze faaliyetler yürüten ve adları hukuksuzluklara karışan özel askeri şirketler mevcuttur. MPRI, Vinnel, DynCorp, Blackwater, Wagner gibi firmalar bunlardan bazılarıdır.⁷⁰ Günümüze gelindiğinde Venezuela, Ukrayna, Suriye ve Libya’da isminden çokça bahsedilen Wagner’in uluslararası hukuktaki incelenmesi ele alındığında, yukarıda bahsedilen birden fazla hukuki çerçevenin dışında faaliyetlerini devam ettirdiği görülebilecektir.⁷¹

WAGNER ÖZELİNDE ULUSLARARASI HUKUK DÜZENLEMELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Son dönemde Rusya’nın içerisinde bulunduğu savaş/çatışma alanlarında Wagner şirketi ön plana çıktığı görülebilmektedir. Ukrayna’da ayrılıkçıların yanında verdiği destekle Ukrayna devletini zor durumda bırakırken, Venezuela’da Devlet Başkanı Nicolas Maduro’nun muhaliflerce saldırıya uğramaması için VİP yakın koruma hizmeti vermektedir. Orta Afrika Cumhuriyeti, Sudan, Madagaskar, Çad, Mozambik, Zimbabve gibi Afrika ülkelerinde etkisini arttıran Wagner, bölgedeki devlet veya devlet dışı aktör elemanlarına askeri eğitim verdiği aktarılmaktadır. Bu askeri eğitimler yalnızca devletlerin ordu veya polis gücüne değil, bölgede terörist örgüt olarak faaliyetlerde bulunan çeşitli gruplara da verildiği belirtilmektedir.⁷²

Rusya’da savunma alanında incelemeler yapan Pavel Eugenievich Felgenhauer, Rusya güdümlü özel askeri şirketlerin resmi olarak merkezlerinin Rusya dışında olduğunu bunun yanı sıra Rus kanunlarına göre paralı askerlik yapmanın suç kabul edildiğini ve resmi olarak özel askeri şirketlerin bulunmadığını belirtmektedir. Wagner şirketinin de merkezinin Rusya olmamasının yanında, personellerinin “iş yapma” biçimlerinin diğer ülkelerin özel askeri şirketlerden farklı olduğunu belirterek, Rus özel askeri şirket personellerinin direkt savaş/çatışma alanında faaliyet göstererek

⁷⁰ Ahmet Hamdi Topal, 2011, s. 968-969

⁷¹ <https://tr.euronews.com/2020/05/25/libya-da-hafter-ile-birlikte-savasan-rus-paral-savasc-lar-kimler>, 25.05.2020 tarihinde erişildi.

⁷² Ata Ahmet Kökçü, “Rus özel askeri şirketi Wagner’in varlığına ve faaliyet bölgelerine dair inceleme”, 25.05.2020, <https://www.defenceturk.net/rus-ozel-askeri-sirketi-wagnerin-varligina-ve-faaliyet-bolgelerine-dair-inceleme>, 25.05.2020 tarihinde erişildi.

muharip unsur olarak görev yaptığını aktarmaktadır. Felgenhauer ayrıca, Rusya'da, savaşıma istekli birçok personelin rahatlıkla bulunabileceğini, bunun temel sebebinin ise para kazanma güdüsü olduğunu, Wagner personellerinin birkaç bin dolar kazanabildiklerini, rütbeli konumda olmaları halinde ödenen ücretin çok daha fazla olduğunu belirtmektedir.⁷³ Bu personellerin yalnızca Wagner değil, daha önceki bölümlerde bahsedilen Slavonic Corp, Turan, ATK Group, Cossacs gibi firmalarda da görev yaptığı öne sürülmektedir. Libya ve Suriye'de çokça görülen bu şirketlerin faaliyetleri birçok noktada uluslararası basında da yer almakta ve dikkatlerin üzerlerine çekmesine neden olmaktadır.

Wagner, Suriye Palmira'da, DEAŞ'a karşı yapılan operasyonlardan, Libya'da Uluslararası Mutabakat Hükümeti'nin karşısında yer alan Libya Ulusal Ordusu komutanı Khalife Belqasim Hafter güçlerinin yanında çatışma/savaş alanına dahil olmasından, Afrika kıtasında Orta Afrika Cumhuriyeti'nin ordu personeline eğitim verilmesinden, 2014 yılında Rusya lehine Kırım'da havaalanı gibi kritik noktaları ele geçiren "küçük yeşil adamlara" kadar birçok noktada faaliyet göstermektedir. Bu faaliyetleri gerçekleştirirken, Afrika kıtasında bölge hakimiyetinin yanında bölgedeki altın ve elmas gibi yer altı zenginliklerine de erişimi kolaylığı olan bir yapı oluşturmuş, aynı zamanda çatışan tarafların her ikisine de eğitim ve operasyonel destek sağlamasından dolayı kazanç kapasitelerini arttırmışlardır. Wagner'in Afrika kıtası faaliyetleri incelemesi yapan 3 Rus gazetecinin bölgedeki şüpheli ölümleri ise bu özel askeri şirketin daha çok gündeme gelmesine neden olmuştur.⁷⁴

ÖAŞ Wagner'in, Ukrayna, Suriye ve Libya'da direkt muharip unsur olarak savaş/çatışma alanlarına dahil olduğu görülebilmektedir. 2014 yılında Ukrayna'daki faaliyetlerinden dolayı uluslararası alanda gündeme gelen Wagner, Rusya'nın Kırım'ı ilhak ettiği dönemde bölgede aktif oldukları ve Ukrayna'da yoğun olarak faaliyet gösterdikleri aktarılmaktadır. Ayrıca o dönemde Ukrayna'nın egemenliği altında olan Kırım'da havaalanlarını ele geçiren ve "küçük yeşil adamlar" olarak isimlendirilen, askeri işaretlerin olmadığı ancak resmi üniformalı şahısların, bugün Wagner özel askeri şirketinin personeli olduğu belirtilmektedir. Bu kişilerin Ukrayna'nın Donetsk bölgesindeki Horlivka kasabasında polis karakolunun ve bölgedeki bazı resmi kurumların işgalinden ve Ukrayna askerlerinin öldürülmesinden sorumlu oldukları

⁷³ <https://tr.euronews.com/2020/05/25/libya-da-hafter-ile-birlikte-savasan-rus-paral-savasc-lar-kimler>, 25.05.2020 tarihinde erişildi.

⁷⁴ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51008162>, 25.05.2020 tarihinde erişildi.

ifade edilmektedir. Ayrıca Ukrayna'nın Donbass bölgesinde Rusya taraftarı devlet dışı aktörlerin Ukrayna ordusuna karşı giriştikleri mücadelenin içerisinde de Wagner personellerinin olduğu iddia edilmektedir.⁷⁵ Bu iddialar bir ulus devletin egemenliğinin tehdit edilmesine varan sonuçlarının olabileceği uluslararası gündemde etki oluşturan iddialar olup, özel askeri şirketlerin uluslararası hukuktaki yerlerinin yeniden değerlendirilmesinin önünü açan iddialardır.

Ukrayna'daki iddialara ek olarak Suriye'de de Wagner grubunun faaliyetlerine rastlamak mümkün olacaktır. Suriye'de 2015 yılı itibariyle faaliyetlerini başlattığı kabul edilen grup, stratejik önemdeki binaların, gaz ve petrol sahalarının emniyet ve güvenliğini sağlamanın yanı sıra, muharip unsur olarak bölgede görev yaptıkları da basına yansımıştır. Ayrıca Esad rejimine bağlı asker ve polis güçlerinin eğitilmesinde, ağır silahların kullanılmasında, MİG savaş uçağı başta olmak üzere birçok savaş uçağı çeşidinin pilot eğitiminde görev yaptıkları belirtilmektedir. Bahsi geçen bu görevlendirmeler sonrasında, savaş/çatışma alanında muharip unsur olarak görev almaları kolaylaşmış, bölgedeki birçok muharebeye rejim tarafından dahil olmaları sağlanmıştır. 2016 yılında Humus kentinin doğu kırsalında bulunan Palmira'ya ve 2017 yılından sonra da Deyr ez zor'un batı bölgelerine yönelik gerçekleştirilen hareketlerde yer alan Wagner grubu, bu bölgelerde Rusya'ya bağlı resmi birliklerle koordineli olarak operasyonlar gerçekleştirmişlerdir. Ayrıca Suriye'nin Palmira bölgesindeki gaz sahasının kontrolünü sağladığı belirtilen grubun, petrol bölgesi Deyr ez zor'un doğusuna yönelik gerçekleştirilen DEAŞ, YPG/PYD gibi devlet dışı aktörlerin saldırılarını önlediği de aktarılmaktadır. Ancak, bölgede YPG/PYD terör örgütüne yapılan saldırı sonrasında ABD'nin Wagner grubunu hava saldırısı ile hedef alarak yüzlerce personelini etkisiz hale getirdiği belirtilmektedir.⁷⁶ Aynı zamanda İdlib ve Lazkiye bölgelerindeki çatışmalarda da aktif olarak buldukları belirtilirken, ABD'nin askerleri birliklerini çekmesiyle birlikte Menbiç, Ayn el Arab ve Kamışlı kentlerinde de faaliyetlerini arttırarak devam ettirdikleri aktarılmaktadır.⁷⁷

Wagner grubunun Suriye'deki varlığı diğer bölgelere göre daha farklı anlamlar taşımaktadır. Gerek Rusya tarafından Suriye rejimine verilen desteğin Hafız Esad

⁷⁵ <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/yesil-adam-krizi-26221797>, 25.05.2020 tarihinde erişildi.

⁷⁶ Thomas Gibbons-Neff, "How a 4-Hour Battle Between Russian Mercenaries and U.S. Commandos Unfolded Syria" 24.03.2018, <https://www.nytimes.com/2018/05/24/world/middleeast/american-commandos-russian-mercenaries-syria.html>, 25.05.2020 tarihinde erişildi.

⁷⁷ Kutluhan Görücü, "Rusya'nın Suriye'deki Paralı Askerleri: Wagner", 05.03.2020, <http://www.suriyegundemi.com/2020/03/05/rusyanin-suriyedeki-parali-askerleri-wagner/>, 25.05.2020 tarihinde erişildi.

zamanından gelmesi, gerek Rusya'nın, Ortadoğu ve Akdeniz'deki önemli üslerinden olması nedeniyle Rusya, bölgede aktif faaliyetler yürütmektedir. Suriye alanında Rusya'ya ait resmi birliklerin varlığı da Suriye'yi Wagner özelinde diğer çatışma/savaş alanlarından ayırmaktadır. Dolayısıyla Suriye sahasına dahil olan Rusya, bölgede sadece resmi askeri unsurlarını değil aynı zamanda özel askeri şirketleri de kullandığı görülebilmektedir. Wagner grubu bölgede rejim askeri gücünü desteklemesinin yanı sıra bölgede Rus etkinliğinin artışına da olanak sağlamaktadır. Suriye sahasında İran destekli Şii devlet dışı aktörlerin varlığının dengelenebilmesi adına Rus resmi muharip kuvvetlerinin yanı sıra Wagner grubu da kullanıldığı düşünülebilecektir. Nitekim paralı askerliğin uluslararası hukuktaki sözleşmelere binaen yasaklanmış olması, bölgede "sivil yetkili" olarak görev alan birçok Wagner personelini etkilemediği sonucuna varılabilecektir.

Son olarak Wagner grubunun etkili olduğu Libya incelendiğinde muharip unsur olarak direkt bölgede görev yaptığı son dönemde dikkat çeken bir olgu halini almıştır. Bölgede BAE destekli Black Shield firmasından sonra, uluslararası gündemde birçok kez yer alan bir özel askeri şirket halini almıştır. Wagner'in, Libya'daki faaliyetleriyle ilgili yayınlanan önemli çalışmalardan ilki, Daily Beast web sitesi, Rus haber portalı Proekt ve Londra merkezli Dossier Centre tarafından, firmaya ait birçok iç yazışma incelenip araştırılarak yapılmıştır. Yapılan bu çalışma neticesinde, Wagner personellerinin, Libya'da yalnızca silah temin etmekle kalmadığı, bunun yanında sosyal medya üzerinden Libya Ulusal Ordusu komutanı Khalife Belqasim Hafter lehine propaganda yaptığı ve taraftar topladığı da belirtilmektedir. Ayrıca Wagner personellerinin yapılması olası bir cumhurbaşkanlığı seçiminde Hafter'in aday olması durumunda, onun lehine usulsüzlük ve kamuoyu oluşturma çalışmaları yapacağı da aktarılmaktadır. Wagner personellerinin aralarında yaptığı yazışmalardan elde edilen bir başka bilginin ise, Wagner personellerinin Muammer Kaddafi'nin oğlu Seyfülislam Kaddafi ile 2018 yılından bu yana iletişim halinde oldukları ve bölgede yapılan anketlerde Seyfülislam Kaddafi'nin Libya'nın bir sonraki liderinin olup olamayacağını anlamaya çalıştıkları belirtilmektedir.⁷⁸ Bahsi geçen bu faaliyetlerin tamamı incelendiğinde BM tarafından resmi olarak kabul edilen bir hükümetin⁷⁹ devrilmesi amacıyla bir devletin başka bir devlete, özel askeri şirketler üzerinden baskı, caydırma,

⁷⁸ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51008162>, 25.05.2020 tarihinde erişildi.

⁷⁹ BM tarafından tanınan hükümet, Ulusal Mutabakat Hükümeti'dir.

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50976809>, 25.05.2020 tarihinde erişildi.

muharip kuvvetler, propaganda gibi yöntemleri kullanarak darbe yapma çabası içerisinde olduğu görülebilmektedir. Uluslararası hukuk kurallarınca yalnızca paralı askerlik statüsünde değerlendirilmesi durumunda muharip unsur olarak Hafter saflarında görev yapan Wagner personellerinin görev icrası sırasında yakalanması durumunda ceza alması mümkün iken, özel askeri şirket bünyesinde paralı asker statüsünde olmayacağı ancak ceza gerektiren birçok faaliyetin içerisinde bulunabileceği, yine de herhangi bir cezai müeyyide içerisinde olmayacağı görülebilmektedir. Nitekim yukarıdaki faaliyetleri yerine getirdikten sonra Wagner personelleri bölgeden ayrılmış ve bahsedildiği üzere herhangi bir ceza uluslararası hukuk çerçevesinde verilmemiştir.⁸⁰

Özel askeri şirket faaliyetlerinin ulusal/uluslararası hukuktaki konum belirsizliği, yukarıda faaliyetlerinden bazılarının anlatıldığı Wagner grubunun hukuki incelemesini eksik kılmaktadır. Nitekim Rusya'nın savaş/çatışma alanında paralı asker kullanımına ilişkin anayasal düzenlemesi 13. Madde ile çerçeve içine alınmış ve kullanımı yasaklanmıştır.⁸¹ Ceza hukuku açısından Rusya'da paralı askerlik faaliyetleri incelendiğinde Ceza Kanunu 359. Madde uyarınca paralı askerlerin; kişilerin askeri kabiliyetlerini kiralaması, eğitim verilmesi ve ekonomik kaynak sağlanması ile ilgili hapis ve adli para cezalarının verilmesi öngörülmüştür.⁸² Wagner'in ulusal hukuk çerçevesinde yurt içerisinde faaliyetlerde bulunması durumunda paralı askerlik kanununa göre ceza verileceği ancak, yurt dışındaki faaliyetlerinde Rusya Federasyonu anayasasına karşı gelmiş olmayacağından, ticaretini dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleştirebileceği, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından aktarılmıştır. Aynı zamanda Putin, güvenlik sektöründe ortalama 1 milyon insanın çalıştığını ve kanunlara karşı gelmedikleri sürece faaliyetlerini yurt dışında devam ettirebileceklerini belirtmiştir.⁸³ Görülebileceği üzere ulusal hukuk çerçevesinde özel askeri şirketlerin faaliyetleri gözetim altında olsa da uluslararası arena da bu gözetim göz ardı edilebilmektedir.

⁸⁰ <https://www.cnnturk.com/dunya/rusya-wagneri-libyadan-cekti>, 25.05.2020 tarihinde erişildi.

⁸¹ Rusya Federasyonu Anayasası Madde 13: Amaç ve faaliyetleri; Rusya Federasyonu'nun anayasal düzeninin temellerini zorla değiştirmeye ve ülke bütünlüğünü ihlal etmeye, devlet güvenliğini sarsmaya, silahlı oluşumlar oluşturmaya, sosyal, irki, milli ve dini ayrımcılığı körüklemeye yönelik toplumsal birliklerin oluşturulması ve faaliyeti yasaktır. Bkz. <http://www.anayasa.gen.tr/rusya.htm>, 25.05.2020 tarihinde erişildi.

⁸² Kutluhan Görücü & Arzu Bünyad, "Rus Hayalet Ordusu: Wagner", SETA, 2020, s. 12.

⁸³ <https://www.unian.info/war/10385322-no-denial-from-putin-on-wagner-mercenaries-in-donbas.html>, 25.05.2020 tarihinde erişildi.

B. ULUSAL HUKUK ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Uluslararası boyutta yukarıda bahsedilen sözleşmeler dışında ulusların kendi içişlerinde özel askeri şirketler ile ilgili yaptıkları bazı düzenlemeler de mevcuttur. Savunma alanındaki servislerin özel sektör aracılığıyla sağlanması noktasındaki uluslararası arenada gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin yanı sıra iç hukukta da gerekli düzenlemeleri yapan devletler arasında ABD, İngiltere, Almanya ve Güney Afrika bulunmaktadır. Bu ülkelerin yanı sıra özel askeri şirketleri sınırlayan iç hukuk düzenlemeleri yapan farklı ülkeler olsa dahi, bu ülkelerde ÖAŞ personeli olmakla ilgili verilen herhangi bir ceza veya yargılama bulgusuna rastlanmamaktadır.

ABD'nin özel askeri şirketler ile ilgili düzenlemeleri ulusal boyutta endüstrinin gelişimi veya daha hukuki alanda kalması değil, ulusal çıkarlarını gözetmesini baz almakta ve lisans verilerek bu düzenlemeler kontrol altında tutulmaktadır. Kongre ve Devlet Bakanlığı kanalı ile düzenlenen özel askeri şirketler ile ilgili kanun ve düzenlemeler, ABD Savunma sistemleri teknolojisi ve savunma servislerinin yurt dışına satılmasına ilişkin yasal zeminin genişletilmesiyle oluşan bir çalışmanın bileşeni olduğu ve 1968'de hazırlanarak sisteme entegre edilen Silah İhracımı Kontrol Yasası (The Arms Export Control Act) bu sektördeki en ehemmiyetli hukuki düzenleme olduğunu belirtmek gerekir.

1980'li yıllarda bazı firmaların ABD ulusal çıkarlarıyla bağdaşmayan faaliyetlerde bulunan ülkelere askeri eğitim ve danışmanlık hizmetleri vermesi üzerine ilgili kanunda bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerin içerisinde 77. Maddedeki tüm mal ve hizmetlerin yanı sıra ulusal veya uluslararası alanda askeri eğitim ve danışmanlık hizmetleri de mal ve hizmet kapsamına alınarak bu listeye eklenmiş ve bu servisleri sağlayacak şirketlerin ABD hükümetine kayıt olarak lisans alma zorunluluğu eklenmiştir. Ancak lisans alma zorunluluğu getirilmiş olmasına rağmen bu şirketlere lisansın nasıl ve hangi yollarla verileceği ve bir kurallar bütününe olup olmayacağı net değildir. Lisans verilmesi noktasındaki en önemli problem lisans verildikten sonraki denetleme organlarının bulunmayışıdır. Normal şartlarda sözleşmenin yapıldığı ülkedeki konsolosluk personelleri denetleme görevini yerine getirmekle sorumludur, ancak bu durum aktif bir denetleme olanağı sunmamaktadır. Bu duruma en iyi örnek Air scan firmasının Kolombiya'daki faaliyetinden sonra ABD konsolosluk personellerinin verdikleri resmi cevaplardır. Air scan şirketi, bölgede

isyancıların olduğunu düşündükleri bir kasabaya yaptıkları hava saldırısı sonucu 9'u çocuk olmak üzere 18 kişiyi öldürmüş, ancak ölen bu 18 kişinin aslında sivil olduğu daha sonra belirlenmiştir. Bu olay sonrasında Kolombiyalı yetkililer tarafından, ABD konsoloslğunun ÖAŞ personellerinin yakalanmasına destek verilip verilmeyeceği sorulduğunda konsolosluğun cevabı, görevlerinin ABD vatandaşlarını tutuklamak değil, aksine korumak olduğu şeklinde olmuştur.⁸⁴ Bu durum konsoloslukların denetleme görevlerini yerine getirmediğinin en çarpıcı örneklerindedir.

ABD'de özel askeri şirket servislerinin yurt dışına satıldığı ve gerekli düzenlemelerin olduğu diğer bir birim ise ABD Savunma Bakanlığı Yabancı Askeri Satış (US Department of Defence Foreign Military Sales) programıdır. Bu program çerçevesinde ÖAŞ yetkililerin direkt muhatap alınması söz konusu olmayıp ilgili ödemeler hizmet alıcı tarafından önce Savunma Bakanlığı'na yapılmakta, Savunma Bakanlığı ise ilgili şirkete aktarmaktadır.

Güney Afrika'da ise bu düzenlemeler, farklı devletlerle yapılacak tüm sözleşmelerde Güney Afrika yönetiminin onayını esas alır ve kendi hudutları içerisinde özel askeri şirket faaliyetlerini yasaklayıp, vatandaşlarının ÖAŞ personeli olmaktan men etmektedir. Askeri mal ve hizmetlerin yurt içi ve yurt dışı satışlarının kontrolü yönündeki etkili hukuksal düzenleme yapan ülkelerin başında Güney Afrika gelmektedir. Bahsi geçen bu düzenleme Güney Afrika kanunları içerisinde yer alan "Yabancı Askeri Yardım Uygulaması" adındaki düzenleme esas alınarak hazırlanmıştır. Ayrıca bu düzenleme özel askeri şirketlerin ulusal hukuk açısından hazırlanan en ileri seviyedeki düzenleme olarak literatürdeki yerini almıştır.⁸⁵ Bu denli ileri seviyede olmalarının nedeni, Afrika Ulusal Konsey (African National Council) yönetiminin bölgede faaliyet gösteren Executive Outcomes şirketi başta olmak üzere birçok ÖAŞ ile sürekli olarak problemlerin yaşanıyor olması ve bu şirketlerin Apartheid yönetiminden sonra işsiz kalan askeri personeli işe alıp operasyonlara dahil etmelerinden dolayı Güney Afrika hükümetinin geniş bir çalışma başlatmasıdır.

Yabancı Askeri Yardım Uygulaması kapsamına giren ve askeri yardım kategorisine alınan servisler tanımlanırken, sınırları içerisinde vatandaşlarının ÖAŞ eylemlerine dahil olması, maddi kazanç karşılığında görevlerde bulunması veya eğitim

⁸⁴ Peter William Singer, "Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry". **Ithaca: Cornell University Press.** 2003, s. 539

⁸⁵ Gürçan, s.38.

alması tamamıyla yasaklanmıştır. Bahsi geçen kanun uyarınca ülke sınırları içerisinde faal bulunan bir özel askeri şirketin imzalayacağı her kontrat için hizmet bölgesinin yurt içi veya yurt dışı olmasına bakılmaksızın Güney Afrika yetkililerinden izin alınması zorunluluğu mevcuttur. Ancak, bu şirketler ile ilgili yapılan düzenlemelerde de aksayan bazı kısımlar ve kurallara uyma konusunda yeterli olarak çaba göstermeyen bazı firmalar bulunabilmektedir. Bunlara örnek olarak; Güney Afrika merkezli Irak silahlı kuvvetlerinin bazı birimlerini eğitmek adına sözleşme imzalayan Meteoric Tactical Solutions şirketi ile İngiltere-Güney Afrika iş birliği ile kurulan, Irak'taki bazı petrol kuyularının emniyet ve güvenliğini sağlamak üzere sözleşme imzalayan Erinys şirketi verilebilir. Çünkü her iki şirkette yetki almamıştır. Burada da karşımıza çıkan en önemli problem ABD'deki gibi denetim eksiliğidir.

Özel askeri şirketlerin ulusal hukuk çerçevesinde yapılan değerlendirmelerinde Avrupa'daki yaklaşım, iç hukuklarında bu hususta çalışmalar yapan İngiltere ve Almanya üzerinden yapılabilmektedir. Bu değerlendirmeler Almanya'daki Kamu-Özel Sektör İş Ortaklığı, İngiltere'de ise Özel Finans Girişimi çalışmaları üzerinden yapılmaktadır. Her iki düzenlemede de devletler savunma endüstrilerindeki rekabet gücünü arttırıcı özellikler eklemekte, aynı zamanda özel askeri şirketler ile ilgili endüstriyi denetlemek üzere mekanizmalar geliştirmeyi amaçlamaktadır. 1870 yılında düzenlenen Yabancı Asker Kayıt Kanunu (Foreign Enlistment Act), İngiltere dışında askeri hizmet sağlanmasını Kraliçenin izni olmadığı takdirde yasaklamaktadır.⁸⁶ Her ne kadar dünümüzde de geçerli maddeleri olsa da birçok noktada yetersiz görülmüştür. Buna bağlı olarak kanunun eksiklikleri "Terörizm Kanunu" ile tamamlanmaya çalışılmış ancak bu da şirketlerin hukuki çerçeve altına alınması noktasında yetersiz kalmıştır. Bu yetersizlik, BM ambargosuna rağmen İngiltere merkezli Sandline şirketinin Sierra Leone'ye silah satması sonucu uluslararası arena da İngiltere'nin zor durumda kalması sonrasında fark edilmiş ve yeni bir düzenleme yapılarak 2001 yılında Özel Güvenlik Sanayi Kanunu (The Private Security Industry Act) oluşturulmuştur. Bu konudaki denetimin sağlanabilmesi için ise Güvenlik Endüstri Otoritesi (Security Industry Authority) kurulmuştur. Bu düzenlemedeki eksiklik; eğitim, danışmanlık ve diğer askeri hizmetlerin ihracatına yönelik herhangi bir madde bulunmamasıdır. Bu eksiklikler, 2002 yılında İngiltere İhracat Yasası'nda yapılan düzenlemelerle

⁸⁶ Clive Walker & Dave Whyte, "Contracting Out War?: Private Military Companies, Law and Regulation In The United Kingdom", *International and Comparative Law Quarterly*, 2005, Cilt 54, Sayı 3, s.654.

giderilmeye çalışmış, ancak kanunun direkt geleneksel kullanıma tabi silahları ve özel askeri şirketleri bağlayıcı olmaması, bunun yerine kitle imha silahlarına yönelik düzenlemeleri barındırması eksikliğin tam olarak giderilmemesine sebebiyet vermiştir.

İngiltere'ye ait diğer bir düzenleme ise Avam Kamarası'nın kabul ettiği Green Paper isimli rapordur. Rapor, bir ülke mensuplarının farklı ülkeye karşı yapılacak eylemlerin bu şirketler üzerinden yapılmasını, ilgili ülkenin politikalarına zarar verebileceğini anlatmakla beraber, bu eylemlerin küresel anlamda yasaklanmasını, bahsi geçen şirketlerin eylemlerinin lisans verilerek kontrol altına alınmasını, endüstrinin sahip olduğu her birimin kayıt altında olmasını ve özel askeri şirketlerinin hukukla uyum içerisinde faaliyetlerde bulunmasını önermiştir.

Avrupa özelinde, Almanya'daki iç hukuk düzenlemeleri, İngiltere'den farklı olarak tarafların sözleşmelerinden ziyade, direkt devlet müdahalesinin oluşabileceği kamu-özel sektör iş ortaklığı türünde gerçekleştirilmektedir. Bu sebeple 1994 tarihli Yatırım ve Etkinliğin Korunmasına Yönelik Çerçeve Anlaşması (The Framework Agreement Innovation, Investment and Efficiency) ortalama 700 şirket tarafından kabul edilmiş ve askeri endüstrinin özelleştirilebilmesi adına 14 taslak hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra Almanya hükümeti eliyle düzenlenen Kalkınma, Satın Alma ve İşletme Birliği (Gesellschaft für Entwicklung, Beschaffung und Betrieb) devletin askeri servislerin sağlanması noktasında direkt etki edebilecek bir yapı oluşturulmuş olup, bu yapılarda kamusal hesap verilebilirliğin artışı da sağlanmıştır. Buradaki dezavantaj ise; askeri operasyonların özel askeri şirketlere devredilmesi ekonomik ve siyasi maliyet açısından kar sağlayabileceği gibi, bu şirketler ile yapılan sözleşme hükümlerine uyulmaması ihtimaline karşın bir de denetleme mekanizmasını kurulması ve buna ayrılacak maliyet yukarıdaki olumlu yanları gölgede bırakabilecektir.⁸⁷ Esasen burada denetim mekanizmasının etkin ve işlevli olması vurgulanmaktadır.

Bahsedilen ulusal veya uluslararası düzenlemelerin ilgili ülkelerde tam verimle uygulandığını söylemek mümkün olmayacağından özel askeri endüstrinin hudutlarını belirleyecek hukuki bir düzenleme tam manasıyla yapılamadığını söyleyebiliriz. Gerek yapılan düzenlemelerin ulusal çıkarlara uymadığı zamanlarda, gerek faaliyetlerin denetimsiz kaldığı noktalarda yaşanan aksaklıklar özel askeri şirketler ile

⁸⁷ Keith Hartley, "The Economics of Military Outsourcing", **Defence Studies**, 2004, Cilt 4, Sayı 2, s.199.

ilgili henüz gözle görülür bir iyileştirme olmadığını göstermektedir. Sonuç olarak bu şirketlerle ilgili çıkan sorunlar, devletlerin iç hukuklarında yaptıkları düzenlemelerle değil, küresel ölçekte yapılacak hukuki düzenlemelerle kontrol altına alınabilecektir.

C. ÖZEL ASKERİ ŞİRKET FAALİYETLERİNDE DEVLETLERİN SORUMLULUKLARI

Çatışma/savaş bölgelerindeki görevlerin özel askeri şirketler tarafından gerçekleştirilmesi, düzenli ordu tarafından yapılacak operasyonlardaki gibi şeffaf olmayan ve kamu denetimine açık olmayan bir durumun ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu durumu, halkın ordulardan rahatlıkla talep ettiği “bilgi edinme hakkını”, bu şirketlerden talep edememesi veya etse dahi doğru bir bilgi almaması ortaya çıkarmaktadır. Bu şekilde halk denetiminin dışında faaliyet yürütebilen devletler, kısa vadede halkı bilgilendirme zorunluluklarını üstlerinden atarak faaliyetlerde bulunabilmektedirler. Bu durum uzun vadede incelendiğinde demokrasi ve hukuku ilgili devletlerde zedeleyebileceği görülebilmektedir.

Hukukun temel esaslarından konuya bakıldığında, özel hukuk ilişkileri açısından devletler ve özel askeri şirketler arasında işçi-işveren ilişkisi ve bir nevi taşeronluk ilişkisi olduğu söylenebilecektir. Bu bağlamda işçi-işveren ilişkisinde, işverenin işçinin faaliyetlerinden sorumlu olması, taşeronluk ilişkisinde ise ilgili taşeronun faaliyetlerinden iş verenin sorumluluğunun olması, kavramları incelendiğinde ulusların özel askeri endüstrinin her biriminden sorumlu olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

Özel askeri şirketlerin açıkça faaliyetlerinin yasaklanması ile ilgili ilk belge daha önce de belirtildiği gibi 1989’da imzalanan, 2001’de yürürlüğe giren Paralı Askerlerin İstihdamına, Kullanımına, Finansmanına ve Eğitimine Karşı Uluslararası Sözleşmesi’dir (Convention Against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries). 2017 yılı itibarı ile bu sözleşmeyi imzalayan 35 ülke olmasına rağmen, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) üyesi, güçlü ordulara sahip devletlerin imzalamamasından dolayı tam olarak etkili olduğunu söylemek mümkün olmayacaktır. Ülkeler bu şirketleri, Cenevre Sözleşmesindeki paramiliter veya gayri nizami güç olarak nitelendirilen unsurların kullanımını, ancak onun için çalıştığı ülkenin sıralı komuta kademesine bağlı olduğunu teyit ettiği sürece meşru olarak

görülmektedir. Bu kriter devletlerin kullandığı özel askeri personellerin faaliyetlerinin kontrol altında tutulabilmesi adına büyük önem taşımaktadır. Ancak geçmişte yaşanan bazı olaylar, bu tür emir komuta zinciri içerisinde yer almayan ancak en az hukuki açıdan ilişkisi var olduğu sonucuna varılan birliklerin varlığı, ilgili devlet veya devletlerin sorumluluk altına girebileceğini göstermektedir. Bahsi geçen sorumluluk yalnızca cezai sorumlulukları kapsamayıp, yaşanan olayların doğrudan veya dolaylı saldırı statülerinde değerlendirilerek ülkelerin hukuki sorumluluk altına girmelerine de neden olabilmektedir. Bu duruma örnek olarak, ABD'nin müdahale etmek istediği Orta Amerika ülkelerine paralı askerlerle operasyon yaptırdığı ve bu operasyonları yapacak güçlerin eğitimini arada organik bir bağ varmış gibi gerçekleştirdiği, bunun yanı sıra bahsi geçen gayri nizami unsurlar ile kendi istihbarat personelleri üzerinden direktifler vererek sürecin yönetimini sağlaması aralarında bir hiyerarşik yapının olduğunu göstermiş ve ABD'nin Nikaragua'ya dolaylı saldırı yaptığı sonucuna varılmıştır.

Yukarıda bahsedilen örnekler ele alındığında özel askeri firmaların iş verenleri olan ülkeler tarafından bir görevi yerine getirebilmek amacıyla sözleşme yapılması, cezai yaptırımını veya uluslararası sorumluluğunu taraf olan devlete yüklenmesine sebep olmaktadır. Bu durumu pekiştiren diğer bir etken ise sıradan, kontrol edilebilirlikleri zor olan, yaptırım uygulanamayacak kadar dağınık paramiliter gruplardan ziyade, sert bir organizasyon hiyerarşisi, kurumsal kimlik oluşması adına çaba sarf eden, kamusal hesap verilebilirliği sağlanan ve ilgili ülkenin ticaret kanununa uygun kurulan bir “şirket” olmasıdır. Bu durum devletin özel askeri şirket üzerindeki sorumluluğunu gösteren emareler arasındadır.

IV. GENEL ELEŞTİRİLER VE TÜRKİYE'DEKİ DURUMLARI

Özel askeri şirketlerin faaliyet alanları ve hizmet sağladıkları devlet veya devlet dışı aktörler incelendiğinde küresel ölçekte yapılan birçok eleştirinin olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Bu eleştirilerden bazıları aşağıdaki gibidir;

Bahsi geçen şirketlere yapılan önemli eleştirilerden ilki, kâr amaçlı olmaları ve bu karı sağlayabilecekleri yerlerin başında çatışma/savaş alanlarının gelmesidir. Bu sebeple tarafların karşı karşıya gelmesinde ve birbirlerini baskı altına almak veya yok etmek üzere girdikleri çatışma/savaş durumunda dahi bu şirketlerin varlığı söz konusudur. Para kazanma amacı taşıyan bu şirketler, çatışma/savaş süresinin uzamasını kazanç artışı olarak göreceklelerinden, çatışma/savaş bölgesinde kullandıkları teçhizatın ve silahların zarar görmemesi ve buna bağlı kazanç kaybı yaşamamak amacıyla şartların gerektirdiği operasyonları yapmayarak çatışma/savaş süresini de uzatabilmektedirler.⁸⁸

Yapılan eleştirilerden ikincisi, özel askeri endüstrinin birçok kademesinde müşteri ayırımı yapılmamasıdır. Suç örgütleri, terörist gruplar, başarısız devletler, normal devletler veya devlet dışı diğer bütün aktörler bu şirketlerin potansiyel müşterileridir. Bu durum ise şirketin, insancıl hukuku insan hakları ihlallerinden, savaş suçlarına ve daha birçok suça karışabileceklerini gösterir ki bu da kamu düzeni ve refahını sağlama çabası içerisinde olan devletlerin zor durumda kalmasına neden olabilmektedir.

Bir diğer eleştiri ise özel askeri şirketler ile sözleşme imzalayan gelişmekte olan veya başarısız devlet statüsündeki devletler, ilgili şirketlere sözleşme gereği yapmak durumunda oldukları ödemeleri yer altı veya üstündeki önemli kaynaklarını devrederek veya özelleştirerek yapmaktadırlar. Angola, Sierra Leone ve Papua Yeni Gine gibi ekonomik seviyeleri ortalamanın altında olan devletler anlaşma yaptıkları özel askeri şirketlere ödemelerini petrol üzerindeki haklarını “özelleştirme başlığı

⁸⁸ Evren Balta Paker, “Küresel Güvenlik Kompleksi: Uluslararası Siyaset ve Güvenlik”, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012, s.46-47.

altında” devrederek yapmışlardır.⁸⁹ Bu durum ise önemli enerji kaynaklarından petrole ihtiyacı olan devletlerin, devlet yerine bir firmayla masaya oturmasını gerektirir ki bu durum devletlerin otoritelerini etkileyeceği görüşü oluşmaktadır.

Önemli eleştiri noktalarından bir diğeri ise her şirkette oluşabilecek potansiyel iflas etme ihtimali olan şirketlere devletlerin ulusal güvenliklerini ilgilendiren konuların devir etmesidir. Söz konusu sözleşme yapılan şirketin iflasının gerçekleşmesi devletler için aşılması zor engellerin ve sorunların oluşmasına zemin hazırlayacaktır. Bu durum ise bu türden bir eleştiriye destekleyen bir durumdur.

Yapılan eleştirilerden dikkat çeken son eleştiri insan hakları ve ahlak kuralları ile ilgilidir. Üzerinde konuşulan, faaliyet alanları askeri operasyonlar ve diğer askeri konular olan şirketler, elemanlarının çatışma/savaş bölgelerindeki faaliyetlerini denetlemedeki zorluğu ve bu durumun şirket elemanlarına serbest hareket etme hakkı tanıdığıdır. Bu hak, savaş psikolojisinde ve cezai durumun oluşmayacağı bilincindeki bir özel askeri şirket personelinin insan haklarını ve diğer etik kuralları hiçe sayabilecek faaliyetlerde bulunmasına neden olabilecektir. Söz konusu şirketlerin başarısız devletler veya devlet dışı diğer örgütler tarafından kullanılabilmesi göz önüne alındığında bu hak ihlallerinin oluşabileceği dikkat çeken bir gerçekliktir.

A. TÜRKİYE’DEKİ ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN GENEL DURUMLARI

Küresel ölçekte devlet kavramı; güçlü, zayıf, başarısız ve çökmüş olmak üzere dört başlık altında incelenir.⁹⁰ Türkiye; zayıf, başarısız veya çökmüş devlet statüsünde bulunmadığından özel askeri şirketlerin genel durumları incelenirken, güçlü statüdeki devletlerin özel askeri şirket kullanımı üzerinden değerlendirmek doğru bir bakış açısı olacaktır.

Türkiye’de askeri hizmet veren askeri ve güvenlik şirketleri sayısı, ABD ve İngiltere örnekleri incelendiğinde çok az sayıda kalmaktadırlar. Ancak bu sayı farkı, Türkiye’deki siyasi/askeri gelişmeler incelendiğinde savunma politikalarının etkisiyle

⁸⁹ Peter Warren Singer, “Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry and Its Ramifications for International Security”, **International Security**, Cilt 26, Sayı 3, 2001/2002, s.202.

⁹⁰ Robert I. Rotberg, **State Failure and State Weakness in a Time of Terror**, Washington, Brooking Institution Press, 2003.

ilerleyen dönemde artan oranda değişiklik göstereceği yönündedir. ABD merkezli özel askeri şirketlere gelen hizmet alım talebi ABD Savunma Bakanlığı'nca yürütölen bir husustur. Bu noktada Türkiye'nin Savunma Bakanlığı bünyesi ve teşkilat yapısı bu tür şirketlerin sevk ve idaresinin etkili yapılabilmesine olanak sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Türkiye'deki askeri şirketlerin yurt içi veya yurt dışında faaliyette bulunması Milli Savunma Bakanlığı'nın (MSB) yapısı özelinde sevk ve idare açısında bir sorun teşkil etmeyeceği değerlendirilmektedir. Ayrıca yurt dışında gelecek hizmet taleplerinin incelenebilmesi için ABD'deki International Traffics in Arms Regulations (ITAR) benzeri bir hukuki düzenleme yapılarak bu husus değerlendirilebilir. Böylelikle Türkiye'nin, Türk özel askeri şirketlerinden yararlanması ile diğer aktörlerin yararlanma talepleri iki alternatif ile kontrol edilebilir.

Türkiye'de özel askeri şirket kavramı, dünyanın diğer birçok ülkesinde olduğu gibi henüz tam anlamıyla anlaşılammış ve bu sebeple bilgi karmaşasının olduğu bir kavram olarak görölmektedir. Bu anlamda özel askeri şirket kavramını bilen kişi sayısının az olması, ülkemizde bu kavramın daha çok savunma sanayi içerisindeki askeri teçhizat, malzeme, silah ve araç üreten firmalar olarak görölmesine sebep olmaktadır. Tam anlamıyla askeri şirket kavramının tanımına uygun operasyonel faaliyet, istihbarat desteği, lojistik sağlama, kritik üs savunması, inşaat gibi konularda hizmet sağlayan bir özel askeri şirket henüz Türkiye Cumhuriyeti'nde bulunmamaktadır. Her ne kadar bakanlık bünyesi uygun sevk ve idare alt yapısına sahip olsa da bu tür bir şirketin oluşumuna uygun yasal düzenlemeler ve iş kanunu söz konusu mevcut yasalar, özel bir şirketin bu konularda hizmet vermesini engelleyecek durumdadırlar. Keza, Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 306. Maddesi, "yabancı devlet aleyhine asker toplama suçu" üzerine düzenlenmiştir. Buna göre;⁹¹

- Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni savaş tehlikesi ile karşı karşıya bırakacak şekilde, yetkisiz olarak, yabancı bir devlete karşı asker toplayan veya diğer hasmane hareketlerde bulunan kimseye beş yıldan on iki yıla kadar hapis cezası verilir.
- Fiil sonucu savaş meydana gelirse faile müebbet hapis cezası verilir.
- Fiil, sadece yabancı devletle siyasal ilişkileri bozacak veya Türkiye Cumhuriyeti Devleti veya Türk vatandaşlarını misilleme tehlikesi ile karşı

⁹¹ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>, 25.05.2020 tarihinde erişilmiştir.

karşıya bırakacak nitelikte ise faile iki yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası verilir.

- Siyasal ilişki kesilir veya misilleme meydana gelirse üç yıldan on yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.
- Bu maddede yer alan suçun kovuşturulması Adalet Bakanlığı'nın iznine bağlıdır.
- Bu madde hükümleri, fiili savaş halinde ülke topraklarının tamamını veya bir kısmını işgal eden yabancı devlet kuvvetlerine karşı meşru müdafaa amaçlı direniş hareketleri hakkında uygulanmaz.

Ancak direkt askeri şirket olmasa da askeri danışmanlık anlamında hizmet veren ve bu konuda birçok ülkede faaliyetleri devam eden şirketler mevcuttur. Bunlardan ilki; SADAT A.Ş. Uluslararası Savunma Danışmanlığı olup ikincisi, Akademi Sancak Eğitim ve Danışmanlık şirkettir. SADAT şirketi emekli bir asker tarafından 28 Şubat 2012 yılında, 8015 sayı numaralı ticaret sicil gazetesinde resmi kuruluşunu yayınlamıştır. SADAT şirketinin belirlemiş olduğu müşteri hedef kitlesi Ortadoğu ve diğer İslam ülkeleridir. Diğer bir askeri danışmanlık şirketi olan Akademi Sancak şirketi emekli askerler tarafından, 26 Şubat 2014 tarihinde, 8519 sayı numaralı ticaret sicil gazetesinde resmi kuruluşunu yayınlamıştır. Akademi Sancak şirketi kendisini, ilgi alanına giren konularda genel savunma, yeniden yapılandırma kapasite geliştirme, askeri gözlem ve tedarik danışmanlığı yapan bir firma olarak tanımlamış ve müşteri hedef kitlesini Ortadoğu ülkeleri, Afrika ülkeleri ve Türki Cumhuriyetler olarak belirlemiştir. Ayrıca bu firmanın hizmet alım taleplerine cevap vermeden önce Savunma Bakanlığı'ndan onay aldığı belirtilmektedir. Bu şirketlerin dışında savunma sanayiinde faaliyet gösteren, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ve diğer sözleşme imzaladıkları ülkelerin ordularına makine, teçhizat, ekipman ve silah desteği sağlayan firmalarda mevcuttur. Bu firmalar içerisinde en önemlilerinden olan Baykar Savunma⁹² şirketi havacılık ve savunma alanında silahlı ve silahsız insansız hava aracı (İHA) üretimi ile son dönemlerde TSK'nın Suriye ve Libya'da büyük başarılar elde etmesini sağlamıştır. Bayraktar mini İHA, Bayraktar DİHA, Bayraktar TB2 ve Bayraktar Akıncı ile savaş/çatışma alanında istihbarat ve vurucu güç desteği sağlamanın yanı sıra, komuta/kontrol, haberleşme ve bilgisayar sistemleri ile eş

⁹² <https://www.baykarsavunma.com/>, 25.05.2020 tarihinde erişildi.

zamanlı bilgi aktarımı ve kontrol kabiliyetleriyle operasyon planlamasında hakimiyetin artışı sağlanmaktadır.

Yukarıda bahsedilen üç farklı özel askeri şirket direkt askeri operasyonlar yapmayı, ülkelerin ordularına ve diğer personellerine çeşitli askeri eğitim, danışmanlık ve destek hizmetleri vererek etki alanlarını genişletmektedirler. Ayrıca adı geçen firmalar ülkemizde birçok savunma sanayi şirketi ile ortak çalışmalar yürütüp teknolojik gelişmeleri de yakından takip etmektedirler. Bunun yanı sıra ABD örneğinde olduğu gibi Savunma Bakanlığı'nın ihtiyaç duyulan hizmet alımının (temizlik, güvenlik, personel servis aracı kiralama, bilgi ve iletişim teknikleri desteği gibi) Türkiye Cumhuriyeti merkezli özel askeri şirketler üzerinden sağlanması Türkiye Cumhuriyeti'nin özel askeri şirket kullanımı konusunda bilgi seviyesinin artmasına ve ekonomik olarak Bakanlık bütçesinin farklı alanlarda değerlendirilmesine olanak sağlayacağı aktarılmaktadır. Bu şirketlerin şu anki konjonktürde verdiği servisler ve eğitim faaliyetleri incelendiğinde küresel özel askeri şirket endüstrisi içerisinde verecekleri reaksiyonu zaman gösterecektir. Yukarıda bahsedilen küresel ölçekte faaliyetlerde bulunan, köklü, büyük özel askeri şirketlerin yanında henüz çok yeni kalan SADAT ve Akademi Sancak, Baykar Savunma şirketleri, ülkemizde kurulması muhtemel diğer özel askeri şirketlere öncülük edeceği gibi ülkemizde bu tür şirketlerin kuruluşundaki hukuki boşluklarında görülüp düzeltilmesine olanak sağlayacaktır.

B. TÜRKİYE'DEKİ ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN İÇ POLİTİKA BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Küresel alanda değişen güvenlik algılarının var olmasından dolayı, Türkiye Cumhuriyeti de güvenlik çerçevesini değiştirmiş ve bu bağlamda 2014 yılında Savunma Reformu rapor çalışması yapılmıştır.⁹³ Çalışma, sivil ve askeri idarecilerin bir araya gelmesiyle gerçekleştirilmiştir. Buradaki amaç değişen güvenlik anlayışından dolayı yeni savunma stratejileri hedefleyerek buna uygun yol haritaları belirlemektir. Ayrıca özel askeri şirketlerin değişen güvenlik algılarının önemli bir parçası olduğu gerçeği bu çalışmada irdelenerek Türkiye Cumhuriyeti'nin savunma

⁹³ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, "Savunma Reformu Raporu", 2014, s.4-31.

politikalarına etki edecek bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın özel askeri şirketlerle ilgili temel hedeflerinden bazıları aşağıdaki gibidir;⁹⁴

- Asker-sivil ve devlet-özel sektör koordinasyonunun sağlanması, savunma sektöründe sivil personellerinin yetiştirilmesine olanak verilmesi,
- Savunma sanayinin geldiği seviyenin incelenerek, askeri faaliyetlerde lojistik firmalarının etkin maliyet çerçevesinde arttırılması,
- ABD'nin International Military Education & Training (IMET) programı incelenerek, buna uygun bir yapının oluşturulması,
- Devlete ait tesislerde özel şirketlerin görevlendirilmesi (İngiltere örneği göz önüne alınarak), büyük şirketlerin oluşumuna destek verilmesi ve küresel ölçekte şirketlere sahip olunması hedeflenmektedir.

Ulus içerisindeki kitlesel denetimin sağlanabilmesinde, milli silahlı kuvvetlerin kültürleri belirleyici aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında devlet-özel sektör iş birliği çerçevesinde özel askeri şirketlerden servis alınmadan önce bazı önlemlerin alınması etkin bir kullanım için vazgeçilmez olacaktır. Bu tedbirlerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz;

- Yukarıda bahsedildiği üzere özel askeri şirketlerin Güney Afrika'daki gibi kanun dışı sayıp yasaklamak yerine, düzenleyici bazı önlemler alarak kontrolden çıkmalarını engellemek,
- Bu şirketlerin kurulabilmesi için gerekli yasal düzenlemeye ek olarak lisans alınabilecek ölçekte akreditasyona tabi tutulması,
- Bu şirketler ile kontrat yapılmadan önce bu konuda uzman, ulusal çıkarları gözetebilecek kadroların oluşturulması,
- ÖAŞ faaliyetlerinin görevlendirilen ilgili bir kurum tarafından denetlenebilir olması,
- Hizmet alım talebinde bulunan her aktör için Savunma Bakanlığı'ndan onay alınması,
- Yeni kurulacak şirketler için, üzerinde baskı veya yönlendirme olmaması açısından, şirket ortak veya ortaklarının detaylı araştırılması ve sermayelerinin tamamıyla yerli olması,

⁹⁴ Savunma Reformu Raporu, a.g.e

- Askeri eğitim faaliyetlerinin Savunma Bakanlığı'nca belirlenen usul ve esaslara göre belirlenen bölgelerde yapılması,
- Hizmet alımı sağlanan yurt içi ve yurt dışı faaliyetlerinin belirli kademelerinde görevlendirilen merci için rapor yazılması,
- Özel askeri şirketlerin belirlenen usul ve esaslara göre faaliyet gösterdiğini denetleyen personellerin bulunması,

Bahsi geçen yapılanmanın kurulması halinde iç politikada, siyasi maliyet ve infial oluşturmaması açısında halkın bu yapılarla ilgili bilgilendirilmesi önem arz etmektedir. Bu noktada yukarıda bahsedilen esaslar göz önüne alınarak paralı askerliğin hukuken illegal sayılmasının yanı sıra özel askeri şirketlerin faaliyetlerini düzenleyen hukuki alt yapının oluşturulması gerekmektedir.

SONUÇ

Tarihin neredeyse her döneminde karşımızı çıkan, maddi kazanç karşılığında askeri kabiliyetleri kiralama olgusu günümüzde çok daha geniş, etkili ve profesyonel bir hal almıştır. Geleneksel anlamda güvenliğin sağlanması, devletin esas sorumluluklarından biri olarak kabul görürken 20. yüzyılın son çeyreğinde, güvenliğin yalnızca ilgili birimlerce devam ettirilemeyeceği, ek önlemlerin alınması gerektiği kanaati uyanmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber işsiz kalan ordu personellerinin varlığı, küresel özelleştirme dalgasının etkisi, güçlü devletlerin başarısız devletlerdeki müdahalede isteksizlikleri ve birçok uygulamada olduğu gibi güvenlik konusunda da dış kaynaktan yararlanmaların artışından dolayı özel askeri şirketlerin gelişmesine olanak sağlanmıştır. Bunların yanı sıra yalnızca askeri kabiliyetler değil lojistik destek, inşaat, teknolojik destek gibi konularda da hizmet alımı sağlanmaya başlanmıştır. Hizmet alımlarının çeşitlenmesi özel askeri şirketlerin giderek büyümesine, sayılarının artmasına ve küresel seviyede etkilerinin artmasına neden olmuştur.

Bu şirketler, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber gelişim hızının ivmelenmesi ve artan etkileri finansal güçlenmeyi de sağlamıştır. Bu güçlenme, başlangıçta başarısız devletlerin kullanımıyla artmış olsa da ABD, İngiltere, Rusya gibi ülkelerin aktif olarak kullanmaları bu şirketlerin ciddi bir ekonomik seviyeye ulaşmalarına neden olmuştur. Bunların yanı sıra çeşitli devlet, özel sektör, sivil toplum örgütlerinin ve insani yardım operasyonu yapan BM'nin dahi, hizmet alımı sağlaması sonucu bu şirketlerin; ulusal ve uluslararası alanda neredeyse her sistemin içinde olduğunu göstermektedir. BM; Somali ve Ruanda'da yetersiz kalması sonucu özel askeri şirketleri kullanmış, sivil toplum örgütleri ise bu şirketleri güvenlik ve sığınmacılar için lojistik ihtiyacın karşılanmasında kullanılmışlardır. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi kuruluşlar ise, bilgi toplama ve istihbarat faaliyetlerinde kullanmak üzere sözleşme imzalamışlardır. Ayrıca bu şirketlerin gelişerek güçlenmelerini sağlayan bir diğer etken devletlerin sözleşme gereği yapmaları gereken, ödemeleri, egemen devlet olmalarına büyük katkı sağlayan yer altı ve yer üstü kaynakları devretmesi olmuştur.

Küresel ölçekte birçok faaliyetin içerisine sızan bu yapıların hayatta kalabilmesi için finansal güçlerini korumaları ve devam ettirmeleri gerekmektedir. Bu

sebeple şirketler, daha çok kazanç elde edebilecekleri, daha çok kaos ortamının olduğu zayıf ve otorite boşluğu olan ülkelere ihtiyaç duymaktadırlar. Devletlerin içerisinde buldukları kaotik ortamlar, iç çatışmalar, savaş veya barışı koruma halindeki durumları bu tür şirketlerin yer bulabilecekleri önemli ortamlardır. Esasen özel askeri şirketlerin en üst seviyede olduğu, birçok devlet tarafından kullanımının stratejik sonuçlarının görülebildiği dönem 11 Eylül saldırıları sonrasında olmuştur. Afganistan ve Irak savaşlarında ABD tarafından kullanımları; askeri şirketlerin altın dönemi olmuş, bu şirketler aynı zamanda ABD tarafından hiç olmadığı kadar muharebe alanında muharip olarak kullanmış ve ciddi bedellerle sözleşmeler imzalanmıştır. Irak savaşı bu anlamda literatüre özelleşmiş ilk savaş olarak geçmiştir. Bu durum aynı zamanda Irak savaşında özel askeri şirketlerin hukuksuz davranışları, insan hakları ihlalleri, suç örgütleriyle yaptıkları ticaretin ve diğer illegal faaliyetlerinde en üst düzeye çıktığı ve dünya kamuoyuna sunulduğu dönemdir. Ayrıca aynı dönemde dünyanın birçok yerinde görülen istikrarsızlıklar, ayaklanmalar ve çatışmaların artması güvenlik algısının çeşitlenmesine bununla beraber yeni nesil güvenlik önlemlerinin alınmasına zemin hazırlamıştır. Özel askeri şirketler bu güvenlik algılamalarının içinde etkili bir yer sahibi olmuş ancak bununla beraber birçok soru işareti ve hukuki düzenleme ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Bu şirketler, sistemikleri, çalışma yöntemleri, personelleri, misyonları ve kendilerine bu misyonları verenlerin hedefleri gibi birçok konuda belirsizlikleri barındıran bir sektördür. Bu hususla ilgili gerek devletlerin iç hukuklarında yaptıkları düzenlemeler, gerek uluslararası arena da yapılan hukuki düzenlemeler yeterli düzeyde olmayıp, askeri şirketlerin faaliyetlerine bir sınırlama getirilememektedir.

Günümüzde yaşanan savaş veya çatışmalardaki tarafların herhangi birinin "başarılı" sayılabilmesi için savaş/çatışma sonrası düzenin ve istikrarın süratle yerine getirilmesi ve halkın temel ihtiyaçlarını sorunsuz karşılayabileceği noktada olabilmesi bunun yanında onların sevgisini kazanabilmesi gerçeğine bağlıdır. Yaşanan savaş/çatışma bölgelerindeki özel askeri şirketlerin faaliyetleri incelendiğinde bölge halkına yönelik olumsuz davranışları, aşırıya kaçan tavırları sebebiyle bahsi geçen "başarılı" bir kazanımın sağlanması mümkün olmayacaktır. Bunun yanı sıra askeri şirket kategorisindeki muharebe hattının en önünde yer alan şirket personellerinin maddi kaygı sebebiyle savaşın şiddetini, boyutunu ve süresini uzatıcı etki yapmaları bölgedeki halkın daha çok korku içinde olmasına ve daha çok insanın ölmesine neden olmaktadır.

Her ne kadar bu şirketlerle ilgili hukuki boşluklar gözle görülür seviyede olsa dahi, özel askeri şirketlerin yakın gelecek içinde de modern güvenlik anlayışı dahilinde etkili bir aktör olmayı sürdüreceği kabul gören bir gerçeklik haline gelmiştir. Bu noktada artan maliyetleri minimize ettiği düşüncesi; ilerleyen dönemlerde değişerek askeri şirket kullanımında oluşabilecek maliyetlerin, devletler tarafından yürütülmesi halinde doğacak maliyetlerden daha yüksek olduğu görülebilecektir. Bunun yanı sıra bu şirketlerin kamusal hesap verebilirliği ordularından daha düşük seviyede olması da uluslararası hukuk kurallarınca çerçeve altına alınmaması ve tüm ülkeler tarafından kabul edilmemesi durumunda terör gruplarından daha tehlikeli olabileceği endişesi oluşturmaktadır. İdareciler tarafından nispeten daha az bilinmesi veya daha az bağ kurulması istenen görevlerde kullanılan bu şirketlerin kontrolü, sözleşme yaptıkları devletleri daha büyük problemlerle karşılaştırma ihtimali mevcuttur. Demokrasilerin kontrol aygıtları olarak bilinen medya ve sivil toplum örgütlerinin denetimlerinin dışında olan ve bunun haricinde herhangi bir denetim mekanizmasının da bulunmadığı bu şirketlerde, ilerleyen dönemlerde daha büyük problemlerin yaşanması mümkün olabilecektir.

Bu şirketlerin bir diğer önemli sorunu ise suça yatkın personelleridir. Hukuki olarak özel askeri şirket personellerinin suça karışması durumunda nasıl bir yol izleneceği belirlenmemişken, görev aldıkları ülkelerde insan hakları ihlallerinin başat aktörleri arasında çoğu zaman olmayı başarmışlardır. Günümüze gelene dek bu konularda yaşanacak problemlerin çözümü için paralı askerle ilgili hukuk kurallarının geçerliliği, askeri şirketler için yetersiz kalmakta ve etkili sonuç vermemektedir. Bu durum Irak, Suriye ve Afganistan örneklerinde rahatlıkla görülebiliyorken ilerleyen dönemlerde daha belirgin hale gelme ihtimali olduğundan gerek iç hukuktaki düzenlemeleri yapmak gerek uluslararası arena da gerekli düzenlemelerin yapılmasına destek vermek gerekmektedir. Bunun yanı sıra direkt özel askeri şirket yapıları, faaliyetleri gibi konularda da denetlenmesi sözleşme imzalayan devletler tarafından eksik veya hiç yapılmamaktadır. Sözleşme maddelerinin hazırlanması ve yerine getirilip getirilmediği konularında yetişmiş personel eksikliği de bu sorunu gelecekte büyütecek önemli bir faktör olacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti ise bu noktada gelişimini tamamlamamış gelişme aşamasında olan bir ülke konumundadır. Henüz bu hususta yeterli düzeyde hukuki bir alt yapısı ve tecrübeli şirketi bulunmamakla beraber hali hazırda var olan şirketleri

askeri şirket kategorisinde olmayıp daha çok askeri danışmanlık ve askeri tedarikçiler kapsamındaki şirketlerin içerisinde yer almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'ndeki genel durumun askeri danışmanlık ve tedarikçi konumunda olması; son yıllarda savunma sanayinde yaptığı yatırımlar sonucu elde ettiği başarıların hizmet alıcılar tarafından silah, teçhizat alımına dolayısıyla arz ve talebin bu şirketlerce yönetilmesine zemin hazırlamıştır. Bir diğer etken ise "savaş" kavramının Türk milletince farklı algılanması ve "savaş olacaksa gerek ve yeter şartların oluşması ancak bu gerek ve yeter şartların içerisinde para olmaması" kaynaklı olduğu düşünülebilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin, uluslararası arena da etkileri yadsınamayacak kadar yüksek olan özel askeri şirketler ile ilgili ekipler kurularak, ulusal/uluslararası arenadaki hukuki yapıları, diğer şirketlerin faaliyetleri, sözleşme türleri, verdikleri hizmetlerin çeşitliliği ve diğer konularda detaylı çalışmalar yaparak bu şirketleri tanıması hızla artan etkileri göz önüne alındığında büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- AA. (2019, Temmuz 30). *Suriye'de Rusya'ya ait bir güvenlik şirketi daha ortaya çıktı*. Aralık 4, 2019 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-rusyaya-ait-bir-guvenlik-sirketi-daha-ortaya-cikti-/1545142> adresinden alındı
- Adams, T. K. (1999). The New Mercenaries and the Privatization of Conflict. *Parameters*, 29(2), 103-116.
- Albayrak, D. Ö. (2014). Özel Askeri Şirketlerin Faaliyetleri ve İstihbarat. *Millî Güvenlik ve Askerî Bilimler Akademik Dergisi*, 1 (4), 192.
- Amerika'nın Sesi. (2011, 4 1). *Amerikan Halkı Libya'ya ABD'nin Askeri Müdahalesine Karşı*. 12 2, 2019 tarihinde Amerika'nın Sesi: <https://www.amerikaninsesi.com/a/amerikan-halk-libyaya-abdnin-askeri-mudahalesine-kar-119068114/894618.html> adresinden alındı
- ASANCAK. (tarih yok). Aralık 25, 2019 tarihinde ASANCAK: www.asancak.com adresinden alındı
- Askeroğlu, S. (2018, 3 31). *Rusya'nın Suriye'deki Paralı Askerleri*. 12 4, 2019 tarihinde İRAM-İran Araştırmaları Merkezi: <https://iramcenter.org/rusyanin-suriyedeki-parali-askerleri/> adresinden alındı
- Avant, D. (2005). *The Market for Force: The Consequences of Privatizing Security*. Edinburgh: Cambridge University Press.
- Ballard, K. (2007). The Privatization of Military Affairs: A Historical Look into the Evolution of the Private Military Industry. *Verlag für Sozialwissenschaften*, 37-55.
- Barrie, B. O. (2004-2005). Private Military Firms and Mercenaries: Potential for Liability under International Law. *Tilburg Foreign Law Review*, 12(4), 324-347.
- Brayton, S. (2002). Outsourcing War: Mercenaries and the Privatization of Pecekeeping. *Journal of International Affairs*, 55(2), 303-329.
- Brooks, D. (2002, 7 25). *Protecting People: the PMC Potential*. Doug's Hoosier: <http://www.hoosier84.com/0725brookspmcregs.pdf> adresinden alındı
- Businnes & Human Rights Resourch Centre. (2020, Ocak 28). *UAE: Protesters allege young Sudanese men are being deceived by security firm & forced into military training camps*. Şubat 1, 2020 tarihinde <https://www.business-humanrights.org/en/uae-protesters-allege-young-sudanese-men-are-being-deceived-by-security-firm-forced-into-military-training-camps> adresinden alındı
- Cadiex, J. (2008). Regulating rhe United States Private Army: Militaizing Security Contractors. *California Western International Law Journal*, 39(1), 197-236.
- Cantenar, Ö. F. (2011). Özel Askeri Şirketler ve Devletin Meşru Şiddet Tekeli. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, 203.
- Carmola, K. (2010). Private Security Contractors and New Wars: Risk, law and ethics. *New York: Routledge*, 42.
- Chomsky, N. (2019). *Terörizm Kültürü*. (Z. N. Ayanoğlu, Çev.) İnkılap Kitabevi.
- Council on Foreign Relations. (2017).

- Çiftçi, E. (2010, 9 21). *Kadeş Savaşı (M.Ö. 1274)*. Dünya Harp Tarihi: <http://dunyaharptarihi.blogspot.com/2010/09/kades-savasi-mo-1274.html> adresinden alındı
- DACS. (2016). *Private Security Database*. Aralık 2, 2019 tarihinde Data on Armed Conflict and Security: <https://www.conflict-data.org/psd/index.html> adresinden alındı
- Dongen, R. V. (2003). US's 'Private Army' Grows. *Christian Science Monitor*, 95(5).
- Dufy, M., Bennett, B., Watt, V., Cuadros, J. B., & B.Donnely, S. (2004). When Private Armies Take to the Front Lines. *163*(15).
- Duygulu, Ş. (2019). *Dönüşen Savaşların Değişen Araçları*. SETA Kitapları.
- Dündar, C. (2003, 2 22). *Kimin için savaşıcağız?* Milliyet. adresinden alındı
- Ercan, Ü. (2014). GÜVENLİK FAALİYETLERİNDE ÖZELLEŞTİRME: PARALI ASKERLER Mİ? ÖZEL ASKERİ BİRLİKLER Mİ? *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 51-67.
- Evrensel.net. (2017, Mart 6). *Cihatçıların Blackwater'ı: Malhama Tactical*. Aralık 5, 2019 tarihinde <https://www.evrensel.net/amp/310980/cihatcilarin-blackwateri-malhama-tactical> adresinden alındı
- FCO. (2002). *Private Military Companies: Options for Regulation*. *Foreign and Commonwealth Office*.
- Fidler, S., & Catan, T. (2003). With Armed Forces Stretched, Governments Face Hard Lobbying. *Financial Times*.
- Genç, Y. M. (2005). *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Güvenliğin Özelleştirilmesi ve Özel Askeri Şirketler*. Ankara: Kara Harp Okulu.
- Gillard, E.-C. (2006). Business Goes to War: Private Military/Security Companies and International Humanitarian Law. *International Review of the Red Cross*(88), 525-572.
- Golowinski, C. (2005). *Access To Information: The Case of Private Military Contractors*.
- GreenPaper, U. G. (2002). *Private Military Companies: Options for Regulation 2000-2001*. www.fco.gov.uk/Files/kfile/mercenaries,0.pdf adresinden alındı
- Güç, Ç. (2007). Savaş Müteahhitleri. *Akademik Ortadoğu Dergisi*(4), 117-157.
- Gürbüz, E. A. (2017). Uluslararası Hukukta Özel Askeri Şirketlerin Durumu: Rusya-Ukrayna İhtilafı Emsali Üzerinden Bir Değerlendirme. 6.
- Gürcan, E. (2015). *Irak Savaşının Bilinmeyen Aktörleri: Özel Askeri Şirketler*. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara.
- Haberler.com. (2018, 9 17). *ABD'nin Suriye'deki Taktiği: Özel Güvenlik Şirketinin Paralı Askerleri Terör Örgütü YPG/PKK ile Yan Yana Savaşıyor*. 12 4, 2019 tarihinde Haberler.com: <https://www.haberler.com/abd-nin-suriye-deki-blackwater-taktigi-ozel-11239491-haberi/> adresinden alındı
- Hartley, K. (2004). The Economics of Military Outsourcing. *Defence Studies*, 4(2), 199-206.
- Hobsbawn, E. (2000). War and Peace. *The New Century*, 7-31.
- Hornby, A., Gatenby, E., & Wakefield, H. (1963). *The Advanced Learner's Dictionary of Current English* (2 b.). Londra: Oxford University Press.

- Hürriyet. (2015, Aralık 12). *Irak'tan BM'ye mektup: Türk askeri topraklarımızdan çıksın*. <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/iraktan-bmye-mektup-turk-askeri-topraklarımızdan-ciksin-40026028> adresinden alındı
- ICIJ. (2002, Ekim 28). *Making a Killing: The Business of War*. International Consortium of Investigative Journalists: <https://www.icij.org/investigations/makingkilling/business-war/> adresinden alındı
- Isenberg, D. (2009). *Private Military Contractors and U.S. Grand Strategy*. Oslo: PRIO.
- ITAR. (tarih yok). *Uluslararası Sialh Akışını Düzenleme Yasası*. https://www.pmdtc.state.gov/regulations_laws/itar adresinden alındı
- Kafkassam. (2019, Ocak 7). *SURİYE'nin Blackwater'ı MALHAMA*. Aralık 5, 2019 tarihinde <https://kafkassam.com/uriyenin-blackwateri-malhama.html> adresinden alındı
- Kaldor, M. (1981). *The Baroque Arsenal*. New York: Hill and Wang.
- Keegan, J. (1998). Private Armies Are a Far Cry from the Sixties Dogs of War. *Electronic Telegraph*, 2.
- Krahman, E. (2003). Conceptualizing Security Governance. *Research Article*, 38(1), 5-26. Aralık 29, 2019 tarihinde <https://doi.org/10.1177%2F0010836703038001001> adresinden alındı
- Kurtdarcan, B. R. (2016). *Muharebe Alanının Yeni Aktörleri: Askeri Yükleniciler*. Beta Yayınları.
- Markusen, A. (2003). The Case Against Privatizing National Security. *An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, 16(4), 471-501.
- Mathieu, F., & Dearden, N. (2006, Kasım). Corporate Mercenaries: The threat of private military and security companies. *War on Want*.
- Montreux Document. (2008). *Montreux Document on Pertinent International Legal Obligation and Good Practices of States Related to Operations of Private Military and Security Companies During Armed Conflict*.
- Moshe, S. (2009). *Department of Defense Contractors in Iraq and Afghanistan: Background and Analysis*. Congressional Research Service.
- Münkler, H. (2010). *Yeni Savaşlar*. (Z. A. Yılmaz, Çev.) İletişim Yayınları.
- Nutter, J. J. (2005). *CIA'nın Karanlık Operasyonları*. (A. Saraçoğlu, Çev.) Güncel Yayıncılık.
- Paker, E. B. (2012). Küresel Güvenlik Kompleksi: Uluslararası Siyaset ve Güvenlik. *İstanbul İletişim Yayınları*, 46-47.
- Paker, E. B., & Olcay, Ö. A. (2014). Market Embedded Transnationalism: Citizenship Practices of Turkish Elites. *Contemporary Turkey at a Glance* (s. 139-155). içinde Springer VS.
- Pazarıcı, H. (2003). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Peterson, L., & Niekerk, P. V. (2002). *Privatizing Combat-The New World Order*. Center For Pubic Integrity.
- Rotberg, R. I. (2003). *State Failure and State Weakness in a Time of Terror*. Washington: Brookings Institution Press.

- Runciman, S. (1986). *Haçlı Seferleri Tarihi*. (F. Işıltan, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- SADAT. (tarih yok). Aralık 25, 2019 tarihinde Sadat: www.sadat.com.tr adresinden alındı
- Schooner, S. L., & Swan, C. D. (2011). *Dead Contractors: The Un-Examined Effect of Surrogates on the Public's Casualty Sensitivity*. PUBLIC LAW AND LEGAL THEORY PAPER NO. 555; LEGAL STUDIES RESEARCH PAPER NO. 555.
- Schreier, F., & Caparini, M. (2005). *Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies*. *Occasional Paper*.
- Schwartz, M. (2009). *The Department of Defense's Use of Private Security Contractors in Iraq and Afghanistan: Background, Analysis, and Options for Congress*. D.C: *Congressional Research Service*, 1-24.
- Sheppard, S. (1999). "Soldiers for Hire (Private Military Corporations). *Contemporary Review*, 1.
- Singer, P. (2001/2002). *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry and Its Ramifications for International Security*. *International Security*, 26(3), 186-220.
- Singer, P. (2003). *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*. Ithaca: Cornell University Press.
- Singer, P. (2004). *The Private Military Industry and Iraq: What We Have Learned and Where To Next*. *Policy Paper*, 6.
- Singer, P. (2008). *Corporate Warriors* (2 b.). New York, Ithaca: Cornell University Press.
- Singer, P. (2009). *Kıralık Ordular: Özel Askeri Şirketler*. (G. Aral, & İ. Yaman, Çev.) İstanbul: Timaş Yayınları.
- Stanger, A., & Williams, M. E. (2006). *Private Military Corporations: Benefits and Costs of Outsourcing Security*. *Yale Journal of International Affairs*, 2(4), 1-19.
- Tangör, B., & Yalçınkaya, H. (2010). *Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Özel Askeri Şirketler*. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 7(25), 127-154.
- Taulbee, J. L. (2002). *The Privatization of Security: Modern Conflict, Globalization and Weak States*. *Civil Wars*, 5(2), 1-24.
- Terry, J. (2010). *Privatizing defense support operations: the need to improve DoD's*. *Armed Forces & Society*, 36(4), 660-670.
- Thomson, J. E. (1994). *Mercenaries, Pirates, and Sovereigns: State Building and Extraterritorial Violence in Early Modern Europe*. *Princeton University Press*, 23.
- TIMETURK. (2019, Kasım 8). *Küresel güvenlik tehdidi: Rus paralı askerler*. Aralık 4, 2019 tarihinde TIMETURK Haber Merkezi: <https://m.timeturk.com/kuresel-guvenlik%20-tehdidi-rus-parali-askerler/haber-1238131> adresinden alındı
- Topal, A. (2011). *Uluslararası Hukuk Açısından Özel Askeri Şirketler ve Şirket Çalışanlarının Statüsü*. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60(2), 963-1021.
- Turcan, M., & Özpınar, N. (2010). *Köpekleri kim bıraktı?: Zayıf Devletlerde İşe Alım Güvenliğinin Bir Eleştirisi*. *Asimetrik Çatışma Dinamiği*, 143-171.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2014). *Savunma Reformu Raporu*.

- UK Foreign and Commonwealth Office. (2002). Private Military Companies: Option for Regulation. 22(6), 6. Aralık 11, 2019 tarihinde http://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/228598/0577.pdf adresinden alındı
- United Nations. (1999). Report of The Special Rapporteur on The use of Mercenaries.
- USA TODAY. (2007). *US Rejects UN Mercenary Report*. Aralık 9, 2019 tarihinde USA Today: https://usatoday30.usatoday.com/news/world/2007-10-17-3392316246_x.htm adresinden alındı
- Üstüner, Y. (2000). Kamu Yönetimi Kuramı ve Kamu İşletmeciliği Okulu. *Amme İdare Dergisi*, 33(3), 15-31.
- Vaknin, S. (2008). Private Armies and Private Military Companies (PMCs). *Washington D.C.: United Press International*, 2.
- Walker, C., & Whyte, D. (2005, Temmuz). Contracting Out War?: Private Military Companies, Law and Regulation In The United Kingdom. *International and Comparative Law Quarterly*, 54, 651-690.
- Yalçinkaya, H. (2006). Özel Askeri Sektörün Oluşumu ve Savaşların Özelleşmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61 (3), 247-278.
- Yalçinkaya, H., & Türkeş, K. T. (2008). Yirmi Birinci Yüzyılda Çatışma Alanlarında Görülen Yeni Unsurlar. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 4(7), 55-89.
- Yayım, A. F. (2006). Savunma Sanayiinde Küreselleşme Biçimleri: Özel Askeri Şirketler. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Yeoman, B., Scherer, M., & Neaver, L. (2004). Dirty Warriors. *Mother Jones*, 29(6), 30.
- Yıldız, M., & Ekmekçioğlu, A. (2018). Özel Askeri Şirketlerin Savunma Politikaları Açısından İncelenmesi. *Amme İdaresi Dergisi*, 51 (3), 27-55.
- Yılmaz, S. (2007). 21'inci Yüzyılda Güvenlik Alanının Yeni Sivil Aktörleri: Özel Askeri Şirketler ve Kontratçı Firmalar. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*(6), 43-70.
- Yılmaz, S. (2007). 21'inci Yüzyılda Güvenlik Alanı Yeni Sivil Aktörleri: Özel Askeri Şirketler ve Kontratçı Firmalar. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 43-70.
- Zabcı, F. Ç. (2004). Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler. *Mülkiye Dergisi*, 28(243).
- Zabcı, F. Ç. (2013). *Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler*. Stratejik Rapor No.56, Ankara Üniversitesi.

EK

Bilinen Büyük Özel Askeri Şirketlerin Merkezleri ve Faaliyet Alanları

S. No.	Şirket İsmi	Şirket Yapısı	Faaliyetleri
1.	Halliburton Enerji Hizmetleri	Merkezi Teksas olan Halliburton çokuluslu bir şirkettir. 95.000 çalışanı ile iş hacmi yıllık 20 bin milyarı geçmektedir. İki ana iş alanında faaliyet göstermektedir. Alanında dünya lideri olan Enerji Hizmetleri Grubu petrol ve doğal gaz araması ve üretimi için teknik ürünler ve hizmetler sağlamaktadır. KBR (Kellogg, Brown & Root) Grubu ise inşaat şirkettir.	<ul style="list-style-type: none"> - 1991’de Kuveyt’te yanan 320 petrol kuyusunun kontrol altına alınmasında yardımcı oldu. - 1990’lı yıllarda Irak ve Libya’da çift kullanımlı kuyu açma teçhizatı satmakla suçlanıp para cezası aldı. - 1990’lı yıllarda Bosna, Hırvatistan ve Macaristan’da ABD Barışı Koruma Birliklerinin yiyecek, çamaşır, ulaştırma gibi hizmetlerini KBR sağladı. - Mayıs 2003’te Nijerya hükümetine 2,4 milyon dolar rüşveti vergi kolaylıkları için verdiği basında yer aldı.
2.	DynCorp.	ABD-Virjinya merkezlidir. ABD Hükümeti ile yaptığı kontratlardan gelirlerinin %95’ini sağlamaktadır.	<ul style="list-style-type: none"> - ABD ordusu için bugüne kadar Bosna, Somali, Angola, Haiti, Kolombiya, Kosova ve Kuveyt gibi ülkelerde kontratlı arazi timleri sağlamıştı. - Bosna’da görevi esnasında ise DynCorp elemanlarının illegal silah, kadın ve pasaport trafiği işlerine karıştığı ile ilgili belgeler ortaya çıktı. - Afganistan’da Karzai’nin korunması ve Afgan polisinin eğitimi işlerini aldı. - 2003 yılında Gazze Şeridi’nde ABD diplomatlarını korumakla görevli üç DynCorp elemanı bombalı saldırıda öldü.
3.	Blackwater	Blackwater, ABD merkezli bir özel askeri şirket ve güvenlik firmasıdır. Beş Amerikan şirketinden oluşmaktadır; Blackwater Eğitim Merkezi, Blackwater Hedef Sistemleri, Güvenlik İstişare Şirketi,	-Askeri birliklere, hükümetlere, yasa uygulayıcılarına ve sivil kurumlara eğitim, hedef tespit ve çeşitli operasyon desteği sağladığını beyan etmektedir.

		Blackwater Köpek, Blackwater Havacılık.	-ABD-Kuzey Karolayna'da bulunan en büyük atış alanına sahiptir. Keskin nişancı kursları vermektedir.
4.	Military Professional Resources Inc. (MPRI)	MPRI, 1988'de sekiz emekli üst düzey subay tarafından kurulan savunma konularında profesyonel bir kontrat firmasıdır. MPRI'nin birçok ülkede büroları mevcut olmakla birlikte Virjinya merkezlidir. 12,500 emekli çalışanı ile ABD'deki en büyük ve prestijli firmalardan biri olmaktadır. Şirketi yönetenler ise daha önce ABD ordusunda Orgeneral ve Korgeneral rütbesinde özellikle yurt dışı görevlerde tecrübe kazanmış emekli askerlerdir.	- Polis eğitiminden lider yetiştiriciliğine kadar geniş bir alanda faaliyet göstermektedir. - MPRI, Eski Yugoslavya'da Hırvat Ordusunun ve daha sonra Makedonya'daki UCK askerlerinin eğitimi ile adını duyurmuştur. - Kara Kuvvetleri acemi eğitim merkezlerine yerleştirdiği kritik kadro elemanları ile ülke genelinde askerlerin eğitimi için önemli rol oynamaktadır.
5.	Carlyle Group (CG)	Bir yatırım şirketi olarak Washington D.C. merkezli Carlyle Group 1987'de kuruldu. CG ile çalışan pek çok ünlü politikacı arasında; James Baker, George H.W. Bush, John Mayor, Fidel Ramos (eski Filipinler Başkanı), Caspar Weinberger, Park Tae Joon (eski Güney Kore Başbakanı), Colin Powell gibi politikacılar bulunmaktadır.	- Şu alanlardaki şirketlerde önemli hisselerine sahiptir: enerji ve elektrik, sağlık, emlak, teknoloji ve ticaret, telekomünikasyon ve basın, nakliye. - Daha çok havacılık ve savunma alanında yatırım yapan CG, 11 Eylül saldırıları sonrası şüpheli Orta Doğu bağlantıları nedeni ile eleştirilere uğradı. - CG yatırımları daha çok Doğu Asya, Avrupa ve Kuzey Amerika'dadır ve savunma yatırımları toplam yatırımın %7'sini oluşturmaktadır.
6.	California Analysis Center, Incorporated (CACI)	Merkezi ABD olan CACI'nın elemanlarından birçoğu önceden Güney Afrika Savunma Kuvveti'nde görev alan özel kuvvetleri mensuplarından oluşmaktadır. İcrası organları sorunlu ve başarısız olan ülkelerde mineral ve doğal kaynakların çıkarılması için ABD ordusuna uzmanlık sağlamaktadır.	- Sahra Afrikası'nda mineral zenginlikler için kimi zaman hükümetin kimi zaman isyancıların yanında yer alarak oyunlara girdiği bilinmektedir. - 1997'de BM, 500 kişilik kuvveti ile CACI'yi 100 milyon dolara Ruanda'da görevlendirdi. - 1999 Ocak'da Güney Afrika'da çıkarılan yasa ile paralı asker kullanımı yasaklandı. İcra organı

			dağılan CACI'nin bazı elemanları Zimbabwe'de hapis edildi.
7.	Titan Corporation	Kaliforniya ve San Diego'da merkezleri bulunmaktadır. Enformasyon ve iletişim sistemlerini Savunma bakanlığı, istihbarat teşkilleri ve bazı kamu kurumları için sağlamaktadır.	<ul style="list-style-type: none"> - 12.000 çalışmanı ile 2004 yılında Titan Şirketi'nin yıllık satış tutarı iki milyon doları geçmektedir. - Irak Ebu Garib Hapishanesindeki mahkumlara kötü davranmakla suçlanan kişilerin arasında bu şirketin çalışanları da bulunmaktadır. - 2005'te Benin Başkanı Mathieu Kerekou'nun seçilmesi için yasadışı yollardan 2 milyon dolar harcadığını açıklayan şirket ABD Dış Uygunsuz İşler Kanunu'na göre 28 milyon dolar ceza ödemiştir.
8.	Sandline International	1990 yılında İngiliz Ordusundan emekli Yarbay Tim Spicer ve Simon Mann tarafından merkezi Londra olan İngiliz özel askeri şirketi kuruldu.	<ul style="list-style-type: none"> - 1997'de hükümet adına Papua Yeni Gine'de, 2003'de isyancı gruplar ile Liberya'da çatışmalara katıldı. - Askeri eğitim, operasyonlara destek, istihbarat toplama ve hükümetler ile şirketlere halkla ilişkiler desteği gibi hizmetler sunmaktadır. - 16 Nisan 2004'te şirket resmen operasyonlarına son verdi.
9.	Vinnell Corp.	VBR (Vinnell- Brown and Root), Amerika'nın Türkiye'deki üslerinin bakım ve onarımından sorumludur. Şirket İncirlik, Ankara ve İzmir'deki ABD üslerinin bakım, onarım ve korunmasında destek hizmeti vermektedir.	<ul style="list-style-type: none"> - 1998'de Suudi Arabistan Ulusal Muhafızlarının ikmal ve eğitimi ile birlikte Suudi monarşisinin korunması için 831 milyon dolarlık anlaşma yaptı. - 2003 yılında ABD Hükümeti yeni Irak Ordusunun eğitimi için 48 milyon dolara şirket ile anlaştı. - Şirketin bürosunun bombalanmasından sonra Türkiye'deki varlığı da gündeme geldi.
10.	Executive Outcomes	1989 yılında Albay Eeben Barlow tarafından Güney Afrika'da kuruldu.	-1989'da Güney Afrika Sivil İşbirliği Bürosu üyelerine özel gizli eğitim sağladı.

			<ul style="list-style-type: none"> - De Beers, Chevron, Rio Tinto Zinc ve Texaco gibi çok uluslu şirketlerle sözleşmeleri vardı. Angola, Sierra Leone ve Endonezya hükümetleri de müvekkillerdi. - Şirket 31 Aralık 1998 tarihinde feshedilmiştir.
11.	Eriyns	Güney Afrikalı bir şirkettir.	<ul style="list-style-type: none"> - Kuzey Irak'taki Kerkük-Ceyhan boru hattını, rafinerileri, su ve elektrik sistemlerini koruyacak 6 bin 500 Iraklıyı eğitmek için şirket ile 39,5 milyon dolara anlaşıldı.
12.	AKE	Merkezi Londra olan şirket 1991 yılında kuruldu. Özellikle istihbarat ve eğitim konularına yoğunlaşmıştır.	<ul style="list-style-type: none"> - Stratejik, politik ve iş çevreleri için risk istihbaratı sağlamaktadır. Uzmanları sayesinde istihbarat toplamanın yanı sıra analiz de yapmaktadır. - Risk yönetimi ve istihbarat analiz danışmanlığı vermektedir.
13.	ATHENA	2001 yılında istihbarat fonksiyonlu olarak kurulmuştur.	<ul style="list-style-type: none"> - Kanada Savunma Bakanlığı ve Kanada Uluslararası Kalkınma Ajansı için çalışmaktadır. - 40 ülkede çevre, kalkınma, okyanuslar, iş istihbaratı, uzay teknolojileri alanında hizmet vermektedir.
14.	AirScan Inc.	ABD	<ul style="list-style-type: none"> - Hava, yer ve deniz gözetleme, güvenlik ve havacılık hizmeti.
15.	Wagner	Rusya	<ul style="list-style-type: none"> - Suriye, Libya, genel olarak Afrika'da Rus ordusu yerine önemli işler yapabileceğini kanıtladı.
16.	Applied Maritime Technology Inc.	ABD	<ul style="list-style-type: none"> - Hükümet ve özel şirketler için uluslararası ve ülke içi güvenlik, eğitim ve uygulama desteği.
17.	Archangel	ABD	<ul style="list-style-type: none"> - ABD iş çevreleri ve hükümet teşkilleri için güvenlik hizmetleri ve anti-terör eğitimi.
18.	ATCO Frontec	Kanada	<ul style="list-style-type: none"> - Savunma sektörü için kamp hizmetleri, tesisler, operasyonlar, bakım ve mülkiyet yönetimi hizmeti.
19.	Bechtel	ABD	<ul style="list-style-type: none"> - Irak'ta da kontratı olan şirket Rusya ve

			Ukrayna'daki nükleer silah stoklarının imhası için işe alındı.
20.	Castle International	ABD	- YPG/PYD eğitim ve savaş desteği sağlamaktadır.
21.	Cubic Defense Applications	ABD	- ABD Savunma Bakanlığı, hükümet kurumları ve müttefik ülkeler için canlı ve sanal eğitim sistemleri, entegre hizmetleri ve iletişim ürünleri sağlamaktadır.
22.	DFI International	ABD	- ABD hükümet yetkililerine ulusal güvenlik programları ve politikaları gelişimi ve uygulanması ile ilgili yardım sağlamak.
23.	Gray Security	ABD	- 50 ülkede faaliyet halindedir. 100.000 çalışanı ile uluslararası güvenlik ile ilgili faaliyetlerde bulunmaktadır.
24.	Ronco	ABD	- Mayın temizleme şirkettir.
25.	Malhama Tactical Group	Suriye	- Suriye İç Savaşı'nda faaliyet göstermektedir.
26.	Janusian	İngiliz	- Özel güvenlik şirketleri İngiltere'nin Irak'a en büyük ihracat ürünü oldu. İngiliz hükümeti, memurlarını korumak için özel korumalara, güvenlik danışmanlarına ve silahlı eskortlara şimdiye kadar 24 milyon pound ödedi.
27.	Lockheed Martin Corp.	ABD Havacılık ve Uzay Şirketi	- Sadece Körfez bölgesinde 8.500 çalışanı olan firma ile füze savunması ve askeri uzay programları ile ilgili yeni bir kontrat yapıldı. GPS uydularını da üretip uzaya fırlatan Lockheed, deniz kuvvetleri için 10 yıl sürecek 4,6 milyar dolarlık yeni bir füze ihalesi aldı.
28.	McKesson Corp.	ABD- San Francisco	- 2003 yılında 234 milyon karşılığında dünya genelindeki tüm ABD askerlerine hizmet vermek üzere posta ile reçete karşılığı ilaç yolladı. Take McKesson firması ise ülke içi ilaç dağıtım işini 2,9

			milyon dolar karşılığı yapıyor.
29.	Santa Clara	ABD	- 2003 yılında geleceğin muharebe araçları üzerinde çalışmak için 129 milyon dolar aldı.
30.	Onix International	İngiliz	- 2000 yılında Doğu Timur'da kaçırılan iş adamını kurtarmak için Yeni Zelanda'dan eski özel kuvvet mensupları kullanıp 220 bin dolar aldı.